

Луцький національний технічний університет
Факультет аграрних технологій та екології

ЗВІТ
ПРО СТРАТЕГІЧНУ ЕКОЛОГІЧНУ ОЦІНКУ
РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОГРАМИ
«ЕКОЛОГІЯ 2023 - 2026»

Замовник: Управління екології та
природних ресурсів Волинської
обласної державної адміністрації

Луцьк – 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ:	1
ВСТУП	2
1 ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ ЦІЛІ ОБЛАСНОЇ ПРОГРАМИ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ НА 2023 – 2026 РОКИ, ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ІНШИМИ ДОКУМЕНТАМИ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ	4
2. ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТОЧНОГО СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ТА ПРОГНОЗНІ ЗМІНИ ЦЬОГО СТАНУ, ЯКЩО ДОКУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ НЕ БУДЕ ЗАТВЕРДЖЕНО (ЗА ДМІНІСТРАТИВНИМИ ДАНИМИ, СТАТИСТИЧНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ ТА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕНЬ)	11
2.1. Загальна характеристика території.....	11
2.2. Атмосферне повітря та клімат.	11
2.3. Водні ресурси	20
2.4. Земельні ресурси	27
2.5. Біорізноманіття.....	40
2.6. Екологічна мережа і об'єкти природно-заповідного фонду	41
2.7. Поводження з відходами.....	49
2.8. Здоров'я населення.....	53
2.9. Прогнозні зміни стану довкілля та здоров'я населення, якщо документ державного планування не буде затверджено	56
3. ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, УМОВ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ТА СТАНУ ЙОГО ЗДОРОВ'Я НА ТЕРИТОРІЯХ, ЯКІ ЙМОВІРНО ЗАЗНАЮТЬ ВПЛИВУ (ЗА АДМІНІСТРАТИВНИМИ ДАНИМИ, СТАТИСТИЧНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ ТА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕНЬ)	58
4. ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ, У ТОМУ ЧИСЛІ РИЗИКИ ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ЯКІ СТОСУЮТЬСЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ, ЗОКРЕМА ЩОДО ТЕРИТОРІЙ З ПРИРОДООХОРОННИМ СТАТУСОМ (ЗА АДМІНІСТРАТИВНИМИ ДАНИМИ, СТАТИСТИЧНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ ТА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕНЬ)	66
5.ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАПОБІГАННЯМ НЕГАТИВНОМУ ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ВСТАНОВЛЕНІ НА МІЖНАРОДНОМУ, ДЕРЖАВНОМУ ТА ІНШИХ РІВНЯХ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ, А ТАКОЖ ШЛЯХИ ВРАХУВАННЯ ТАКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ	70
6. ОПИС НАСЛІДКІВ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ВТОРИННИХ, КУМУЛЯТИВНИХ, СИНЕРГІЧНИХ, КОРОТКО-, СЕРЕДНЬО- ТА	

ДОВГОСТРОКОВИХ (1, 3-5 ТА 10-15 РОКІВ ВІДПОВІДНО, А ЗА НЕОБХІДНОСТІ - 50-100 РОКІВ), ПОСТІЙНИХ І ТИМЧАСОВИХ, ПОЗИТИВНИХ І НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ.....	77
7. ЗАХОДИ, ЩО ПЕРЕДБАЧАЄТЬСЯ ВЖИТИ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ, ЗМЕНШЕННЯ ТА ПОМ'ЯКШЕННЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ	83
8. ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ВИПРАВДАНИХ АЛЬТЕРНАТИВ, ЩО РОЗГЛЯДАЛИСЯ, ОПИС СПОСОБУ, В ЯКИЙ ЗДІЙСНЮВАЛАСЯ СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА, У ТОМУ ЧИСЛІ БУДЬ-ЯКІ УСКЛАДНЕННЯ (НЕДОСТАТНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ ТА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ТАКОЇ ОЦІНКИ).....	90
9. ЗАХОДИ, ПЕРЕДБАЧЕНІ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ	92
10. ОПИС ЙМОВІРНИХ ТРАНСКОРДОННИХ НАСЛІДКІВ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ (ЗА НАЯВНОСТІ)	98
11. РЕЗЮМЕ НЕТЕХНІЧНОГО ХАРАКТЕРУ	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:	101
Інформація про виконавців звіту:.....	102

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ:

1. СЕО – стратегічна екологічна оцінка.
2. Програма – Регіональна екологічна програма «Екологія 2023 - 2026»
3. ДДП – документ державного планування.
4. ДСанПіН – Державні санітарні правила і норми
5. ОВД – оцінка впливу на довкілля.
6. ТПВ – тверді побутові відходи.
7. ГДК – гранично допустима концентрація.
8. НПС – навколишнє природне середовище.
9. ЗУ – Закон України.
10. ІЗА – індекс забруднення атмосфери
11. ПЗФ – природно-заповідний фонд

ВСТУП

В наш час проблематика забезпечення сталого розвитку суспільства є актуальною та визначальною у процесі формування засад міжнародної, державної та регіональної політики. Виокремилася окрема галузь – екологічна політика, формування принципів та механізмів і реалізація основних засад якої стають вагомим важелем при визначенні основних стратегічних напрямків розвитку регіону. Одним з механізмів впровадження принципів сталого розвитку та формування екологічної політики є розробка регіональних екологічних програм в Україні. В контексті війни, яка триває у нашій державі, процесів відбудови зруйнованого ворогом та модернізації суспільно-економічних інституцій, необхідної при вступі України до Євросоюзу, розробка регіональних екологічних програм та їх стратегічна екологічна оцінка (СЕО) – це важливі інструменти забезпечення засад сталого розвитку регіону, області, країни і підтримки процесів формування єдиного європейського простору у галузі охорони та збереження довкілля.

Стратегічна екологічна оцінка – це законодавчо встановлена процедура аналізу, опису, оцінки документів державного планування для стану навколишнього природного середовища, для забезпечення екологічної безпеки, безпечного середовища існування людини та біоти. Вона має за мету оцінку розроблених та запланованих заходів, які в документах, що підлягають такій оцінці, спрямовані на зниження потенційного негативного впливу на довкілля від дії визначених чинників антропогенного характеру.

Стратегічна екологічна оцінка проводиться з метою:

- підвищення рівня збереження навколишнього природного середовища;
- поліпшення якості оцінюваних програм, проектів, планів;
- зростання ефективності прийнятих рішень і оперативності в їх впровадженні;
- покращення системи державного та галузевого управління;
- виявлення та запобігання можливим помилкам, прорахункам, невідповідностям при здійсненні довгострокового планування.

Починаючи з 12 жовтня 2018 року, в нашій державі діє Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку», який регламентує принципи проведення, процедуру та стратегічні цілі здійснення СЕО,

Тому для розробленої у Волинській області Регіональної екологічної програми «Екологія – 2023 - 2026» здійснено стратегічну екологічну оцінку з метою комплексного незалежного багатofакторного аналізу її змісту, принципів та засад формування програмних напрямків стабілізації та поліпшення стану довкілля в регіоні, зниження потенційних екологічних ризиків та зменшення проявів негативного антропогенного тиску на навколишнє природне середовище.

Головна мета проведення СЕО – це додаткове сприяння формуванню сталого розвитку регіону, забезпечення екологічної стійкості в області та створення передумов для безпечної життєдіяльності населення. СЕО

проводиться для інтегрування норм та вимог екологічного законодавства у процеси реалізації програмних документів державного планування.

Проектованими наслідками реалізації Регіональної екологічної програми «Екологія – 2023 - 2026» після здійснення її стратегічної екологічної оцінки стане зниження рівнів екологічних ризиків у всіх сферах суспільної та господарської взаємодії, покращення загального екологічного стану навколишнього природного середовища в умовах прогнозованого економічного та інфраструктурного розвитку регіону, стабілізація і зниження негативного впливу факторів антропогенного походження на природно-ландшафтні комплекси, екологічні системи та інші елементи довкілля. Затвердження та реалізація даної регіональної програми є важливим та пріоритетним завданням органів державного управління, відповідних структурних підрозділів.

1 ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ ЦІЛІ ОБЛАСНОЇ ПРОГРАМИ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ НА 2023 – 2026 РОКИ, ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ІНШИМИ ДОКУМЕНТАМИ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ

Регіональна екологічна програма «Екологія – 2023- 2026» - це важливий програмний документ і базовий інструмент для впровадження засад екологічної політики у Волинській області. Дана Регіональна програма дозволить налагодити механізм фінансування заходів в системі охорони довкілля з коштів державного, обласного та місцевих бюджетів, а також недержавних джерел фінансування, які не заборонені діючим законодавством України. У відповідності з п. 1.7 ст. 90 та п. 1.13 ст. 91 Бюджетного кодексу України, дана Регіональна програма є єдиним механізмом, який забезпечує цільове використання коштів обласного і місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища.

Розробником даної Регіональної програми виступало управління екології та природних ресурсів Волинської обласної державної адміністрації.

Перейдемо до аналізу мети та завдань програми, основні принципи формування яких представлені на рис. 1.1 та рис. 1.2.

Метою розробки Регіональної програми екологічного розвитку «Екологія – 2023 - 2026» є забезпечення сталого екологічного стану у Волинській області та Північно-Західному регіоні України в цілому шляхом регулювання негативного антропогенного впливу на об'єкти довкілля, на природні екосистеми, який формується в процесі економічного розвитку регіону, розвитку регіональної інфраструктури, діяльності територіальних громад.

Основні завдання, які визначаються даною Програмою, полягають у наступному:

- створення належних умов для досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища;
- інтеграція принципів екологічної політики у процеси соціально-економічного розвитку регіону;
- збереження природних екосистем та територіальних ландшафтних комплексів, об'єктів природно-заповідного фонду та екологічної мережі, територій та біоценозів, що включені до охоронних зон в рамках міжнародних угод і договорів, рамкових конвенцій;
- впровадження екологічно збалансованої системи природокористування у Волинській області.

На рис. 1.1 конкретизовано основні економічні, організаційні та просвітницькі завдання, що реалізовуватимуться в процесі впровадження Регіональної програми.

Завдання реалізації програми

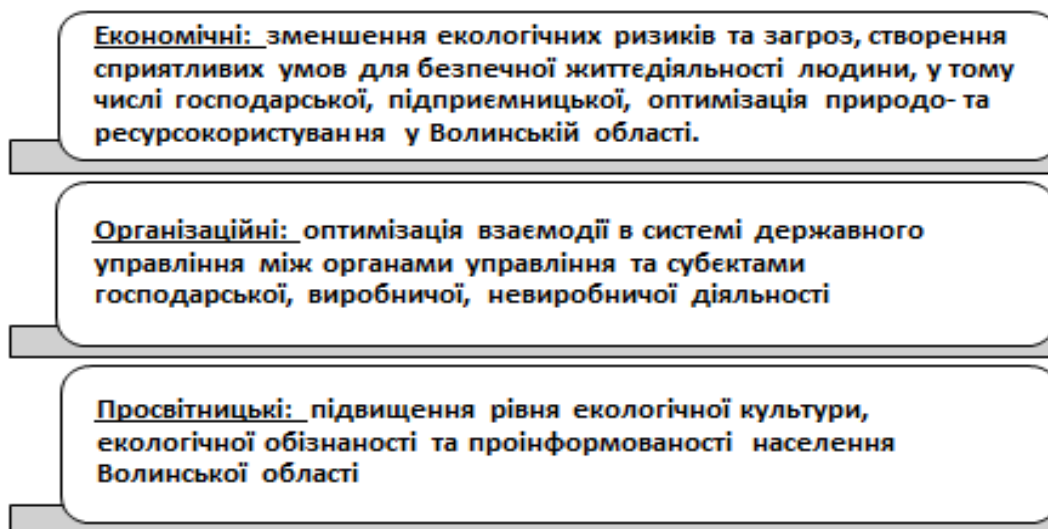

Рис. 1.1. Стратегічні завдання реалізації Регіональної екологічної програми «Екологія – 2023 – 2026».

Програма була розроблена на основі аналізу основних екологічних проблем, що виникають у Волинській області, Регіональна екологічна програма на перспективу визначає пріоритетні цілі розвитку у сфері охорони та поліпшення якості довкілля, його безпечності для людини, а також основні заходи досягнення цих цілей та очікувані результати на 2023 – 2026 роки. Виконання програми є реалізацією елементів державної екологічної політики, а реалізація запланованих заходів, проектів сприятиме оптимізації стану навколишнього природного середовища у Волинській області. На рис. 1.2 представлено сфери потенційного впливу цих заходів.

Екологічна ситуація, що склалася на даний час у Волинській області, визначається шляхом аналізу та оцінювання екологічного стану окремих компонентів довкілля: стану повітряного та водного середовищ, земельних і лісових ресурсів, рослинного й тваринного світу, заповідних територій та об'єктів екологічної мережі, при цьому їх екологічний стан постійно змінюється. У 2022 році до традиційних видів впливу на елементи довкілля додалися також наслідки воєнних дій, обстрілів території області, оборонних заходів у прикордонних районах. Від напряму таких прогнозованих змін залежить гомеостаз та рівновага природних екологічних систем і загальна збалансованість подальшого економічного, соціального та екологічного розвитку регіону.

Регіональна програма підготовлена на основі аналізу основних екологічних проблем області та визначає пріоритетні цілі розвитку у сфері охорони довкілля, основні заходи їх досягнення та очікувані результати на 2023 – 2026 роки. Виконання Регіональної програми забезпечується шляхом реалізації державної політики в галузі охорони навколишнього природного

середовища, здійснення природоохоронних проєктів і заходів та сприятиме формуванню безпечного і дружнього для людини довкілля.

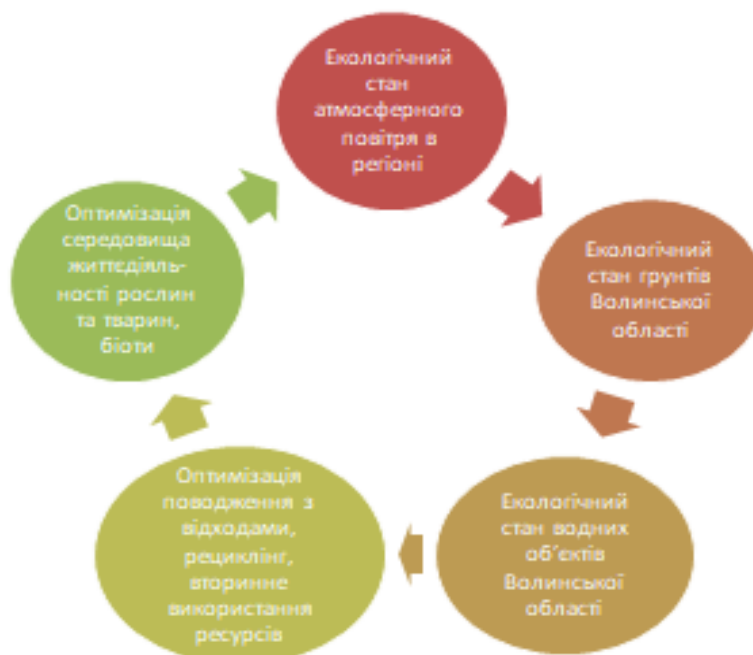

Рис. 1.2. Основні сфери потенційного впливу заходів, які заплановані у Регіональній екологічній програмі «Екологія 2023 - 2026».

Програма передбачає реалізацію видів діяльності, відносно яких законодавством передбачено здійснення процедури оцінки впливу на довкілля, бо одночасно виконуються 2 критерії визначені ст. 2 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку». Таким чином проведення процедури стратегічної екологічної оцінки Програми є обов'язковим.

На рис. 1.3 згруповано основні об'єкти потенційного впливу, що виділятимуться в процесі упровадження та реалізації Регіональної екологічної програми «Екологія 2023-2026».

У пропонованій Регіональній програмі розроблені заходи для покращення якісного стану довкілля в області протягом періоду 2023 - 2026 років (атмосферного повітря, земельних та водних ресурсів, рослинного та тваринного світу), заходи у галузі оптимізації поводження з відходами, медико-екологічної та радіаційної безпеки, заходи щодо контролю у галузі охорони природи та природокористування, впровадження еколого-економічних реформ, екологічного контролю та моніторингу навколишнього середовища, діяльності громадських екологічних організацій, наукових досліджень в сфері екології, а також охарактеризовано найболючіші екологічні проблеми області та визначено пріоритети регіональної екологічної політики для їх подолання в осяжному майбутньому.

Перспективні стратегічні цілі реалізації Регіональної екологічної програми «Екологія 2023 – 2026» полягають у забезпеченні сталого розвитку регіону на основі формування та впровадження засад екологічної політики, раціонального природокористування; екологічно безпечного виробництва;

формуванні в суспільстві системи екологічних цінностей та засад розумного споживання; забезпеченні інтеграції екологічної політики у процеси державного управління.

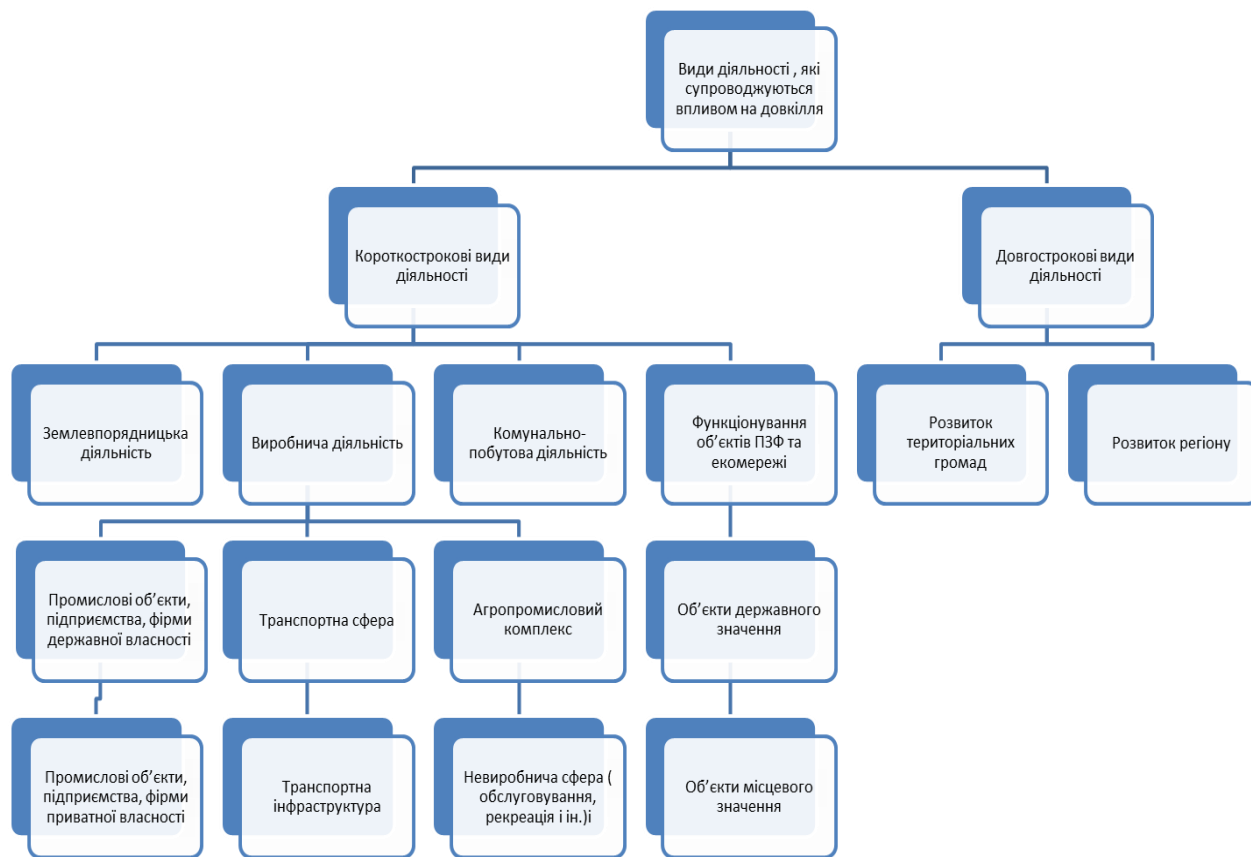

Рис. 1.3. Об'єкти потенційного впливу при реалізації Регіональної екологічної програми «Екологія 2023-2026».

У відповідності до Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року, Регіональна екологічна програма «Екологія 2023 – 2026» як елемент державної екологічної політики, спрямована на досягнення таких цілей: Ціль 1. Формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва. Ціль 2. Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу регіону та України в цілому. Ціль 3. Забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України. Ціль 4. Зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення. Ціль 5. Удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління.

Досягнення загальної мети та стратегічних цілей Регіональної програми потребуватиме спрямування дій органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів, організацій, установ та підприємств області всіх форм власності на реалізацію пріоритетних напрямів діяльності у сфері ефективного та розумного природокористування,

дотримання вимог екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища, просвітницької діяльності і екологічної обізнаності населення.

В результаті реалізації даної Регіональної програми ми отримаємо програмні довготривалі результати.

Сучасний стан навколишнього природного середовища у Волинській області можна охарактеризувати як відносно стабільний.

В значній мірі екологічна ситуація у Волинській області зумовлена як сучасними проблемами, так і тими, які виникали на протязі попередніх років, а також спричинена методами ведення сільського та лісового господарства, впливом промислових підприємств, наслідками функціонування об'єктів муніципальної інфраструктури населених пунктів. Можна очікувати також і впливу війни в Україні на формування даної екологічної ситуації в регіоні.

Серед основних екологічних проблем області, які потребують вирішення, слід відмітити наступні проблемні питання:

- забруднення поверхневих вод унаслідок скидання неочищених або недостатньо очищених стоків, що пов'язано з відсутністю очисних споруд, фізичним і моральним зносом водопровідно-каналізаційних систем, недостатнім фінансуванням їх утримання, ремонту й реконструкції;

- недостатні обсяги утилізації відходів, відсутність підприємств переробки відходів та обладнаних належним чином полігонів для захоронення відходів і, як наслідок, забруднення території (земель, лісів, водоохоронних зон водних об'єктів) промисловими та побутовими відходами;

- забруднення атмосферного повітря викидами речовин-політантів від промислових, комунальних підприємств та автотранспорту, а тепер ще і внаслідок використання електрогенераторів;

- виснажливе використання біоресурсів та зменшення біорізноманіття в регіоні; проблеми якості деревостанів;

- відсутність сучасних механізмів заповідання територій в умовах відсутності вільних територій та активного використання земель для сільськогосподарського виробництва;

- відсутність загальнодержавної комплексної системи моніторингу стану навколишнього природного середовища.

Реалізація передбачених Регіональною екологічною програмою природоохоронних заходів на перспективу повинна забезпечити: мобілізацію матеріальних та фінансових ресурсів, координацію заходів місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та господарюючих суб'єктів, залучення громадськості до природоохоронних дій через екологічне інформування та освіту населення; перехід до системи інтегрованого збалансованого управління у сфері використання і відтворення природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки території; зменшення викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря; поліпшення якості поверхневих вод внаслідок

будівництва нових та реконструкції (ремонту, модернізації) існуючих очисних споруд; зменшення кількості захоронення промислових і твердих побутових відходів внаслідок запровадження новітніх технологій, новітніх систем роздільного збору відходів, будівництва об'єктів поводження з відходами (заводів, установок, ліній з переробки та утилізації відходів), посилення контролю за експлуатацією полігонів твердих побутових відходів; зниження інтенсивності ерозійних та деградаційних процесів, підвищення родючості ґрунтів; захист територій від затоплення і підтоплення; припинення втрат біотичного та ландшафтного різноманіття, розширення мережі природно-заповідного фонду і формування регіональної екомережі; впровадження ефективної системи екологічної освіти та інформування населення з актуальних питань охорони навколишнього природного середовища; вдосконалення системи моніторингу довкілля.

Витрати на проведення природоохоронних заходів, передбачених Регіональною екологічною програмою «Екологія 2023 – 2026», у розрізі джерел фінансування, передбачається проводити за рахунок коштів державного та обласного бюджетів, а також місцевих бюджетів та інших коштів.

Зв'язок Регіональної екологічної програми «Екологія 2023 – 2026» з іншими державними документами: у Регіональній програмі враховано основні положення і завдання законів України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року»; постанов Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки», від 17.09.1996 №1147 «Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів»; розпорядження голови Волинської обласної державної адміністрації щодо реалізації Стратегії розвитку Волинської області та інші акти і документи.

Реалізація Регіональної програми буде забезпечуватися в результаті спільної діяльності Волинської облдержадміністрації та Волинської обласної ради разом з іншими територіальними органами виконавчої влади області, а також територіальними органами міністерств, інших центральних органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування у тісній співпраці та взаємодії з представниками бізнесу, освіти та науки, громадськими організаціями, небайдужими громадянами.

Процедура стратегічної екологічної оцінки Регіональної екологічної програми «Екологія 2023 – 2026» дозволить оцінити наслідки її впровадження та реалізації запланованих заходів на довкілля у межах Волинської області, у тому числі на здоров'я населення, розробити заходи із запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків під час її реалізації та забезпечити високий рівень охорони довкілля, виключити незворотні та істотні наслідки для його екологічного стану, захистити природні території, об'єкти, що охороняються, а також забезпечити

недоторканність місць існування цінних видів і інших територій, які представляють особливу важливість для збереження біорізноманіття і є осередками екомережі Волинської області, Смарагдової мережі, охороняються згідно рамок конвенцій, внутрішнього українського законодавства та міжнародних угод і договорів.

2. ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТОЧНОГО СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ТА ПРОГНОЗНІ ЗМІНИ ЦЬОГО СТАНУ, ЯКЩО ДОКУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ НЕ БУДЕ ЗАТВЕРДЖЕНО (ЗА ДМІНІСТРАТИВНИМИ ДАНИМИ, СТАТИСТИЧНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ ТА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕНЬ)

2.1. Загальна характеристика території

Площа Волинської області становить 20,1 тис. км² (3,3 % території України). При цьому сільськогосподарські угіддя становлять 1047,5 тис га, рілля – 672,3 тис га. На теренах області чітко виділяють два види ландшафтів – поліський і лісостеповий. Для поліських ландшафтних районів характерні значна лісистість, заболоченість місцевостей, переважання малородючих ґрунтів, наявність значної кількості заплачних і карстових озер. Для лісостепових ландшафтних районів властивий долинногрядовий рельєф ускладнений яружно-балочними й карстовими формами із сірими опідзоленими ґрунтами в поєднанні з малогумусними чорноземами.

Південна частина області значно більше освоєна у господарському відношенні, значна частка земельного фонду розорана та інтенсивно використовується у сільськогосподарському виробництві. Тут також розміщені більшість промислових підприємств. У південно-західній частині значні перетворення довкілля пов'язані із функціонуванням підприємств Львівсько-Волинського вугільного басейну.

Натомість у північних районах області інтенсивно розвивається лісове господарство, значні території охоплені осушувальною меліорацією. Значна частка рекреаційних об'єктів та територій природно-заповідного фонду.

В області налічується більше 30 еколого-небезпечних об'єктів, серед яких переважають підприємства водопровідно-каналізаційного господарства, харчової промисловості та полігони захоронення твердих побутових відходів.

Особливості природного середовища та господарства області визначають основний перелік екологічних проблем, на пом'якшення чи вирішення яких спрямовані заходи цієї Програми.

2.2. Атмосферне повітря та клімат.

Стан атмосферного повітря у Волинській області залежить від динаміки руху повітря та визначається за обсягом речовин-забрудників, що надходять із стаціонарних та пересувних джерел. Основними джерелами забруднення в області є комунальні, промислові господарства та автомобільний транспорт.

Відслідковується тенденція, що у Волинській області не утворюється надвеликої кількості відходів та шкідливих речовин, проте в умовах

сьогодення наростає кількість автомобільного транспорту та різноманітних підприємств по всій Україні, не виключенням є й Волинська область. У зв'язку з цим погіршується якість навколишнього природного середовища, що сприяє погіршенню здоров'ю людей, фізіологічних змін у дикій природі, та порушенню балансу між людиною і довкіллям.

У Волинській області працюють дві обсерваторії, що займаються спостереженням за станом атмосферного повітря, та наявності у ньому речовин, що наносять шкоду довкіллю: Волинський обласний центр з гідрометеорології, Державна установа «Волинський ОЛЦ МОЗ України».

Промисловий комплекс Волинської області налічує 254 підприємства, що можуть завдавати шкоди атмосфері. Так у 2021 році за даними обласного управління статистики від стаціонарних джерел забруднення в атмосферне повітря надійшло 5,6 тис. тон шкідливих речовин, що на 0,5 тис. тон більше порівняно з минулим роком та 30,8 тис. тон від пересувних джерел забруднення (автомобільний транспорт), що на 1,1 тис. тон менше порівняно з 2020 р.

Таблиця 2.1. Обсяг викидів шкідливих речовин в атмосферу у 2016-21 рр.

Рік	Загальний обсяг викидів тис. т	Викиди від стаціонарних джерел	Викиди від пересувних джерел
2016	40,3	4,7	35,6
2017	40,5	5,1	35,4
2018	38,2	5,1	33,1
2019	36,7	5,3	31,4
2020	36,8	5,1	31,7
2021	36,4	5,6	30,8

За останні 5 років простежується тенденція поступового зниження викидів шкідливих речовин від пересувних джерел, проте обсяги викидів від стаціонарних джерел залишаються майже незмінними та коливаються в районі 5 тис. тон на рік.

Найбільші значення забруднень атмосферного повітря спостерігаються у таких містах Волинської області як Луцьк, Ковель, Нововолинськ та Володимир. Найменші значення спостерігаються у Іваничівській, Камінь-Каширській, Шацькій та Ратнівській територіальній громаді. Таким чином у Волинській області за 2021 рік забруднення становило 278 кг на 1 км².

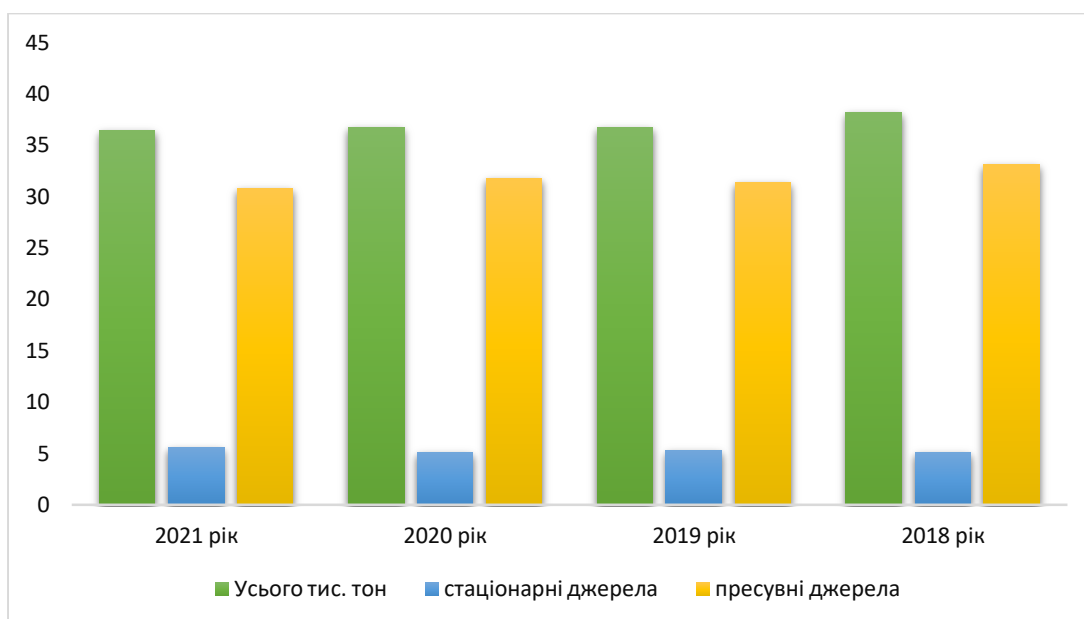

Рис.2. 1. Динаміка викидів в атмосферу 2018-21 рр.

За даними головного управління статистики у Волинській області, найбільші обсяги викидів шкідливих речовин від стаціонарних джерел за 2021 рік простежуються у Володимир-Волинському районі і становлять 2355 тонн, що на 19% більше від попереднього року. (табл.2.2).

Таблиця 2.2. Викиди в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення у 2021 році

Райони	Обсяги викидів, тонн	2021 % до 2020 року	У тому числі			
			Діоксиду сірки		Діоксиду азоту	
			тони	2021 % до 2020	тони	2021 % до 2020
Володимир-Волинський	2355,0	119,4	111,3	91,4	318,4	208,0
Камінь-Каширський	508,4	96,4	77,5	128,4	77,3	161,8
Ковельський	926,5	99,2	83,5	109,2	108,2	112,4
Луцький	1798,7	109,4	36,2	81,9	198,9	91,9

Таким чином, статистична звітність показує, що у Камінь-Каширському районі обсяги викидів шкідливих речовин у атмосферне повітря зменшились у порівнянні з попереднім роком на 3,7%, у Ковельському районі на 0,8%, а у Луцькому значення зросло на 9,4%.

У тому числі зазначено обсяги викидів діоксиду сірки та діоксиду азоту для Волинської області, значення становлять 308,5 тони та 702,8 відповідно, коли викид діоксиду сірки, в порівнянні з попереднім роком, збільшився на

1,8 %, викиди діоксиду азоту на 36,8%. Пов'язано це з тим, що у 2020 через пандемію Коронавірусу більшість підприємств Волинської області працювали у незвичному режимі.

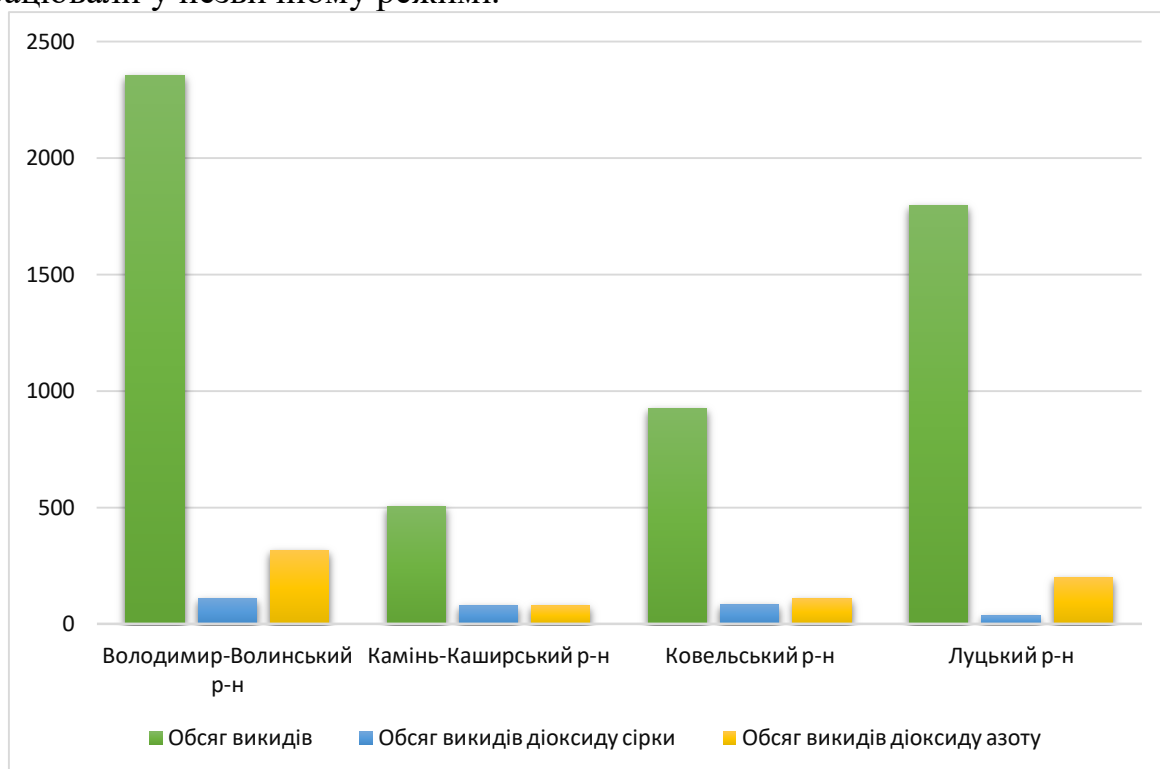

Рис.2.2. Викиди в атмосферу за районами області у 2021р.

Головними забрудниками атмосферного повітря у Волинській області є підприємства переробної та добувної промисловості та розроблення кар'єрів, установи сільського господарства, а також підприємства постачальники газу та електроенергії. На них припадає понад 74% загальнообласних викидів.

Основними підприємствами - забруднювачами у 2020 році по м. Луцьку були ДКП «Луцьктепло» та ДП МОУ ЛРЗ «Мотор», та ПАТ «СКФ Україна» на які припадало 56 % викидів міста.

По м. Ковелю: Волинське лінійне виробниче управління магістральних газопроводів, ПАТ «Ковельське ШБУ-63» та ПТМ «Ковельтепло», на які припало майже 85 % викидів міста.

По м. Нововолинську: ТзОВ «Кроноспан УА» та ПАТ «Нововолинський ливарний завод», на які припало 55 % викидів міста.

У загальному обсязі викидів від стаціонарних джерел забруднення переважають метан (20,5 %), речовини у вигляді твердих суспендованих частинок (27,6%) та оксид вуглецю (26,7%).

Таким чином, переробна промисловість, сільське, рибне та лісове господарства становлять більшу частку усіх викидів. Порівняно з минулим 2020 роком викиди зросли.

Таблиця 2.3. Викиди шкідливих речовин за видами економічної діяльності

	Код за КВед-2010	Обсяги викидів		Обсяги викидів оксиду вуглецю	
		тон	2021% до 2020	тон	2021% до 2020
Усі види економічної діяльності		5588,6	110,1	515498,0	111,6
Сільське, лісове та рибне господарство	A	1381,8	100,8	27685,6	131,1
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	B	443,5	104,0	42810,8	83,6
Переробна промисловість	C	2580,1	126,1	212553,8	132,0
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	D	394,8	93,4	202075,4	100,1
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	E	8,4	152,1	254,9	102,8
Будівництво	F	76,3	106,5	132,9	102,5
Оптова та роздрібна торгівля;	G	241,0	115,2	7602,5	111,7
Поштова та кур'єрська діяльність	H	86,4	80,6	4882,4	102,9
Тимчасове розміщування й організація харчування	I	0,1	121,6	25,7	122,0
Інформація та телекомунікації	J	3,4	275,7	875,9	280,5
Фінансова та страхова діяльність	K	–	–	–	–
Операції з нерухомим майном	L	0,9	104,0	152,8	98,8
Професійна, наукова та технічна діяльність	M	–	–	–	–
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	N	0,4	85,3	98,0	127,2
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	O	239,2	89,9	5616,4	97,8
Освіта	P	59,2	116,3	3547,3	154,5
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Q	72,5	74,1	7183,4	118,7
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	R	0,6	76,3	0,2	220,8
Надання інших видів послуг	S	–	–	–	–

Державною гідрометерологічною службою в області оцінка стану забруднення атмосферного повітря здійснюється за даними спостережень в місті Луцьку на 3-х стаціонарних постах спостереження. Програма обов'язкового моніторингу якості атмосферного повітря включає сім

забруднюючих речовин: пил, оксид азоту, діоксид азоту (NO₂), діоксид сірки (SO₂), оксид вуглецю, фенол, формальдегід (H₂CO), а також показники радіоактивного забруднення (гамма-фон, мкР/год).

Таблиця 2.4. Викиди в атмосферне повітря окремих забруднюючих речовин за категоріями стаціонарних джерел забруднення у 2021 році

	Кількість викинутих у атмосферне повітря забруднюючих речовин, т							
	сір ки діо кси д	діо кси д азо ту	окси д вугл ецю	немета нові леткі органі чні сполук и	поліа рома тичні вугле водні	тверд і части нки Тч2,5	твер ді част инк и Тч1 0	амі ак
Усього	308,5	702,8	1251,4	281,5	–	556,5	891,3	168,9
Енергетика (сума рядків 001-011)	189,7	449,4	750,4	119,0	–	47,1	511,7	0,2
Виробництво (с ума рядків 012- 045)	58,4	148,0	356,4	146,2	–	99,2	225,2	20,2
Сільське господарство (с ума рядків 046- 049)	6,2	4,9	41,0	7,4	–	342,6	152,2	137,1
Відходи (сума рядків 050-059)	–	0,0	0,2	0,2	–	–	–	0,3
Інші стаціонарні джерела викидів	54,2	100,5	103,4	8,7	–	67,6	2,2	11,1

Особливої уваги заслуговують викиди в атмосферне повітря оксидів вуглецю. За даними національного управління статистичних даних у Волинській області, за 2021 рік було викинуто 515498 тон оксидів вуглецю. Основними забруднювачами оксидом вуглецю є такі галузі виробництва як Переробна промисловість, обсяги викидів якої становлять 212553,8 тони, що на 32% більше ніж у 2020 році, Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – обсяги забруднення оксидами вуглецю цієї галузі становили 202075,4 тони і залишалися майже незмінними у порівнянні з попереднім 2020 роком. Загальна кількість викиду оксидів вуглецю зросла на 11% в порівнянні з минулим роком, та становить 0,5 тон на одного жителя області.

За даними головного управління статистики Волинської області забруднення стаціонарними джерелами за 2021 рік становить 5588,6 тон шкідливих речовин, основними з них є такі як метан обсяг якого становить 1068,9, що на 10% більше чим попереднього року, оксид вуглецю – 1251,4(на 3,3% збільшилося в порівнянні з попереднім роком), сполуки азоту – 920,8(більше ніж минулорічне значення на 45%), тверді частинки – 1695(різниця з минулим роком становить 9,1%).

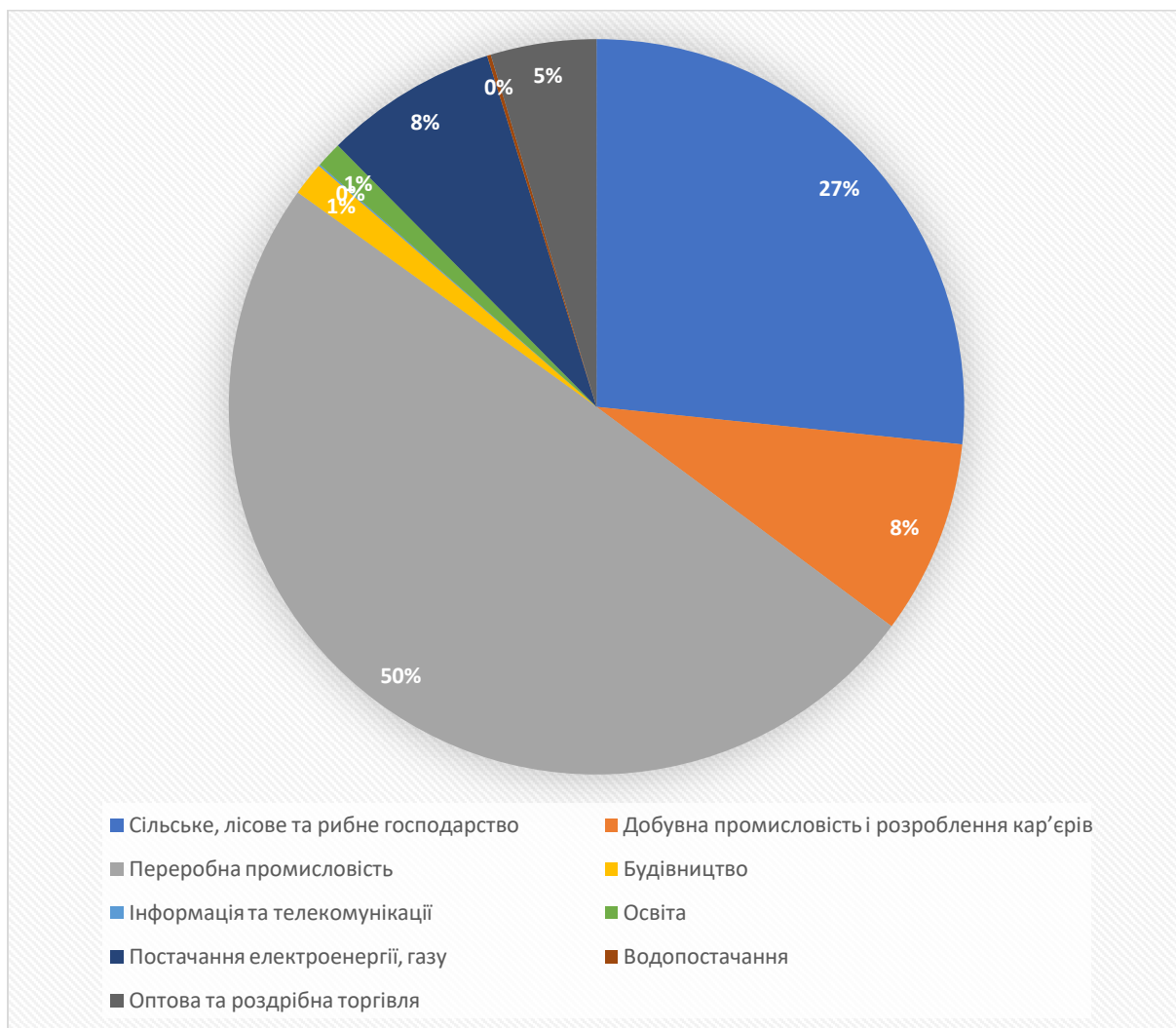

Рис. 2.3. Порівняння викидів шкідливих речовин за галузями

Загалом, сумарні та питомі показники викидів є невеликими у порівнянні з багатьма іншими областями України, але наявні локальні ареали значного забруднення у містах.

Таблиця 2.5. Викиди основних забруднюючих речовин

Речовина	Обсяги викидів	2021 у % до 2020
Усього, т	5588,6	110,1
Свинець	0,0	121,4
Мідь	0,0	107,1
Нікель	0,1	226,7
Хром	0,1	84,3
Цинк	0,0	103,1
Арсен	0,0	118,2
Метан	1068,9	110,0
Неметанові леткі органічні сполуки	281,5	108,2
Оксид вуглецю	1251,4	103,3
Діоксид сірки	308,5	101,9
Діоксид азоту	702,8	136,8
Оксид азоту	44,2	110,3
Аміак	168,9	206,6
Речовини у вигляді твердих суспендованих частинок	1695,7	109,1
інші	20,3	118,6
Крім того, діоксид вуглецю, млн.т	0,5	111,6
Поліароматичні вуглеводні (ПАВ)	–	–

Клімат Волинської області є помірно континентальним, із м'якою зимою та помірно теплим літом. Разом з тим у останні десятиріччя він стає досить чутливим до зміни глобального клімату. Підвищення температури повітря на нашій території відбувається досить швидко. Так, починаючи з кінця ХХ століття, на Волині спостерігається найбільш тривалий та майже безперервний період потепління.

Для території Волинської області в наш час спостерігаються такі основні прояви кліматичних змін:

- збільшення середньомісячної та середньорічної температури, підвищення максимальних температур, та мінімальних значень температури;
- зменшення тривалості зимового періоду та стійкості снігового покриву;
- збільшення посушливих та зливових періодів;
- збільшення числа випадків СНМЯ (стихійних небезпечних метеорологічних явищ);
- зменшення кількості опадів в літній та осінній період.

Починаючи з кінця 80-90-их років ХХ ст., спостерігається тенденція до зростання середніх температур повітря та сум опадів на Волині. Середня річна температура – головний показник глобального потепління. На території

Волині і всієї України протягом останніх десятиріч середньорічна температура перевищувала норму на 2-3 градуси в окремі роки.

Прояви глобального потепління для Волині можна спостерігати насамперед в холодний період року. Зими стали набагато теплішими і з меншою кількістю опадів. Стабільний сніговий покрив, який раніше встановлювався в листопаді й лежав до березня, на даний час для території Волинської області стає рідкістю. Порівняно з ХХ ст., тривалість зимового періоду на нашій території зменшилася майже на місяць. Все частіше спостерігаються січневі та лютневі дощі, лише в поодиноких випадках зимові місяці проходять з низькими температурами.

Найбільше підвищення температури спостерігається у січні та лютому місяці – в середньому на 1,5–2,5 °С. Січень останніми роками аж ніяк не є найхолоднішим місяцем: часто в січні можна спостерігати навіть плюсову температуру повітря. Також з'явилася тенденція до підвищення температури в літні місяці, а саме у липні та серпні, ця аномалія загрожує збільшенням посушливих явищ на нашій території. Зафіксовано продовження періоду активної вегетації рослин на сім – десять днів, а сума річних активних температур, необхідного рослинам для створення урожаю, збільшилася на 70–100 °С.

В останні роки на Волині спостерігається недостатньо волога весна, причиною якої є мала кількість опадів зимового періоду року.

На думку дослідників клімату, на Волині спостерігатиметься подальше підвищення температури повітря, яке буде супроводжуватиметься чергуванням посушливих періодів з періодами нормального зволоження. Збільшення тривалості вегетаційного періоду буде ефективним для сільського господарства північної частини області, проте у південних областях внаслідок підвищення температури повітря посушливі явища можуть посилитися, а зона нестійкого та недостатнього зволоження ґрунту пошириться до центральної частини області. Це може привести до серйозних проблем у сільському господарстві.

Отже, в цілому варто відмітити, що глобальне потепління може спричинити збільшення можливостей аграрного сектора економіки. Проте це стане можливим тільки в разі кардинальної адаптації сільськогосподарського виробництва до нових кліматичних умов, синхронізованих з темпами їхніх змін. Якщо ж цього не станеться, то потепління клімату може загрозувати зростанням нестабільності сільськогосподарського виробництва. Одним з ефективних шляхів адаптації сільського господарства до зміни клімату є оптимізація розміщення сільськогосподарських культур, перегляд спеціалізації рослинництва, ці дії не потребують залучення великих коштів та інвестицій, тому мають перспективи та можуть бути виконані за невеликий проміжок часу.

В цілому, зміна клімату на Волині може мати як позитивні, так і негативні наслідки, зокрема:

- менші затрати на проходження опалювального періоду та, відповідно, менші викиди в атмосферу від спалювання викопного палива;
- почастишання стихійних метеорологічних явищ, що завдаватиме більше збитків сільському, лісовому господарству, житловому сектору;
- погіршаться умови зволоження ґрунту, особливо в південній та південно-східній частині області;
- частіші посушливі періоди із ризиком обміління водойм та зменшення водозабезпеченості регіону;
- підвищиться пожежна небезпека у природних екосистемах;
- може збільшуватись врожайність с/г культур за рахунок більшої суми активних температур, високого вмісту вуглекислого газу та ін.;
- збережеться та посилюється загроза загибелі рослин через заморозки та стихійні явища;
- спостерігатиметься відновлення і розширення зрошення;
- масове поширення збудників хвороб, бур'янів та шкідників, що завдаватиме значної шкоди сільському та лісовому господарству, природним територіальним комплексам;

Внаслідок даних змін особливо важливо буде проаналізувати потенційні наслідки зміни клімату та розробити стратегію адаптації різних галузей до нових кліматичних умов.

Питання регіонального прояву кліматичних змін частково враховується даною Регіональною програмою, проте це питання потребує детального вивчення та пошуку шляхів нормативного регулювання. При цьому ця проблема є глобальною та не може бути вирішена в межах можливостей однієї країни чи регіону, хоча в питанні адаптації до змін клімату та мінімізації їхнього негативного впливу важлива розробка саме регіональних заходів та програм.

2.3. Водні ресурси

Волинська область має достатню кількість поверхневих водних об'єктів: ріки, озера, ставки. Гідрографічна сітка області представлена річками двох великих басейнів: р.Прип'ять і р.Західний Буг. Ріки області переважно належать до басейну р.Прип'ять (рис.2.4).

Річки протікають по території області в основному з півдня на північ, мають повільну течію, через незначне зниження поверхні області на північ. Річка Прип'ять з притоками Турія, Стохід і Стир є найбільшою річкою області. Вздовж західної межі області протікає р.Західний Буг з притокою Лугою. Вони протікають територією області в основному з півдня на північ, мають повільну течію через незначне зниження рельєфу в північному напрямку. Більшість річок Волині через невеликі глибини є несуднохідними. За даними Регіонального офісу водних ресурсів у Волинській області у 2021 році на території області нараховувалося понад 1400 водних об'єктів, із яких - 137 річок довжиною 3447,7 км.

Рис. 2.4.- Басейни найбільших річок на території Волинської області:

- територія басейну р.Західний Буг (Вісла);
- територія басейну р.Прип'ять (Дніпро).

Таблиця 2.6 Водні об'єкти регіону

Водні об'єкти	Кількість одиниць
Усього	1403
у тому числі:	-
місцевого значення	-
з них передано в оренду, зокрема:	-
водосховищ (крім водосховищ комплексного призначення)	-
ставків	-
озер	-
замкнених природних водойм	-
акваторій (водного простору) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України	-
загальнодержавного значення	1403
з них передано в оренду, зокрема:	606
водосховищ (крім водосховищ комплексного призначення)	1
ставків	569
озер	36
замкнених природних водойм	-
акваторій (водного простору) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України	-

Таблиця 2.7 Основні водоносні горизонти

Геологічний індекс водовмісних порід	Кількість прогнозних ресурсів, тис. м3/добу	Кількість експлуатаційних запасів, тис. м3/добу
K2t-m	2639,23	312,989
K2s		38,5
D3+K2		2,6

Серед західних областей України Волинська область має найбільшу кількість озер. Найбільші і наймальовничіші озера області – Світязь, Пулемецьке, Турське, Люцимер, Перемут, Оріхове, Волянське, Біле, Любязь.

Загальні запаси поверхневих водних ресурсів Волинської області формуються здебільшого за рахунок місцевого й транзитного річкового стоку, а також за рахунок запасів підземних вод.

У Волинській області в експлуатації знаходиться 11 водосховищ, які мають площу водного дзеркала 2171,2 га, і використовуються для зволоження осушених земель на меліоративних системах та риборозведення. Протягом року за допомогою водосховищ проводиться перерозподіл стоку річок області з метою збільшення їх водності та подальшого використання за акумульованих об'ємів води для зволоження осушених земель в засушливі періоди.

Загалом, аналіз водного балансу засвідчує, що запасів води достатньо для забезпечення в необхідній кількості водокористувачів і водоспоживачів усіх галузей господарства. Забір прогнозних експлуатаційних запасів водних ресурсів області достатній, що становить 6,8 %, щоб забезпечити не лише побутові потреби населення, а й технічні потреби значної кількості промислових підприємств. Запаси поверхневих вод області достатні для їх використання на різні потреби. Використання водних ресурсів в області є раціональним, водний баланс бездефіцитний.

Таким чином, запаси поверхневих вод області достатні для їх використання на різноманітні потреби. Використання водних ресурсів в області є раціональним, водний баланс бездефіцитний.

В 2021 році в області нараховувалось 431 основних водокористувачів, якими за рік було використано 32,247 млн.м³ свіжої води, що на 2,192 млн.м³ більше, ніж у попередньому році. У 2021 році всього скинуто зворотних вод 31,823 млн. м³, що на 2,989 млн.м³ більше, ніж у 2020 році. Аналіз розподілу забору води із поверхневих водних об'єктів показує, що із басейну р. Прип'ять використовується близько 75%, а із басейну р. Західний Буг - близько 25% води. Такий самий розподіл фіксується і у скиді стічних вод.

Таблиця 2.8 Забір, використання та відведення води за 2021 рік, млн. м³

Назва водного об'єкту	Забрано води всього в т.ч. із поверхневих водних об'єктів	Використано води всього в т.ч. із поверхневих водних об'єктів	Водовідведення у поверхневі водні об'єкти	
			всього	з них забруднених зворотних вод
Басейн р. Прип'ять	32,582/8,107	26,268/6,501	20,522	0,485
Басейн р. Західний Буг	10,451/0,089	5,978/0,072	7,473	-
Разом	43,033/8,197	32,247/6,573	27,995	0,485

Основними водоспоживачами в області є промисловість (виробничі потреби), які у 2021 році склали 57% від загального водоспоживання та комунальне господарство (господарсько-питні потреби) - 54% від загального водоспоживання (рис.2.5).

Водопостачання в області експлуатують шість спеціалізованих підприємств, які створені в містах: Луцьк, Ковель, Нововолинськ, Володимир-Волинський, Ківерці, Любомль. В інших районних центрах області системи водопостачання експлуатуються районними виробничими управліннями житлово-комунального господарства.

Рис. 2.5. - Розподіл забору води за напрямками водоспоживання Волинської області:

За даними Регіонального офісу водних ресурсів у Волинській області у 2021 році обсяги забору води становили 43 млн.м³, що на 2,9 млн.м³ більше, ніж у 2020 році. З підземних водоносних горизонтів забрано 34,836 млн.м³, з поверхневих водних об'єктів –8,197 млн.м³.

Загалом, за останні роки у заборі води спостерігаються наступні тенденції (рис.2.6): максимальне водоспоживання на рівні понад 71 млн.м³ спостерігалось у 2017 році, після чого до 2020 року скоротилось до 40,12 млн.м³. Проте, у 2021 році відбулося певне зростання забору води до 43,03 млн.м³.

На території Волинської області експлуатуються очисні споруди різних типів (повного біологічного очищення, механічного очищення) з подальшим скидом очищеної стічної води у водні об'єкти. Переважну більшість становлять очисні споруди повного біологічного очищення.

Рис. 2.6. - Динаміка забору води і скиду стічних вод у Волинській області (2016 – 2021 роки), млн м³:

Потужність очисних споруд в області становить 78,8 млн.м³. Забезпечують нормативне очищення зворотньої води підприємства водопровідно-каналізаційного господарства, які експлуатують каналізаційно-очисні споруди.

Незважаючи на певне зменшення забору води, в останні роки фіксується певне зростання скиду неочищених стічних вод (рис.2.7). Скид забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти Волинської області у 2021 році становив 0,484 млн. м³, що на 0,061 млн. м³ більше, ніж у попередньому році.

Основними забруднювачами водних об'єктів Волинської області є підприємства житлово-комунального господарства, серед найбільших забруднювачів у 2021 році – КП «Луцькводоканал» та Старовижівське ВУЖКГ.

Фактором забруднення водойм є не лише фізична і моральна застарілість очисних споруд та їх зношеність, а також недостатнє охоплення населених пунктів каналізаційною мережею. Існування великої кількості вигрібних ям, практика використання полів фільтрації також є джерелом забруднення водних ресурсів.

Рис. 2.7. - Динаміка скиду неочищених стічних вод у Волинській області (2016 – 2021 роки), млн м³:

На забруднення річок та якість води у них мають вплив:

- на р.Західний Буг (с. Литовеж) - стічні води Львівської області – МКП «Сокальводоканал» та госппобутові стоки с.Литовеж;
- на р.Луга (м.Володимир-Волинський) - стічні води Іваничівського ВУЖКГ, Локачинського ВУЖКГ, ТЗОВ «Павлівський пивзавод» та Володимир-Волинського УВКГ;
- на р.Турія (м.Ковель) - стічні води ВУВКГ м.Ковеля та смт. Турійськ;
- на р.Стир у створі вище міста - переважно забруднення, що потрапляють з р.Іква ЖКП «Млинівське» та ДКП «Дубнівське», а також стічні води що переносяться з Львівської області - КП «Радехівське ВКГ» (через р.Острівка) та КП «Бродиводоканал» (через р.Бовдурка). Якість води у створі нижче міста зазнає впливу від стічних вод КП «Луцькводоканал».

На якість води озера Світязь має вплив КП ОС Шацької селищної ради та забруднення від чисельних приватних баз відпочинку у с.Світязь.

Якість води основних річок в останні роки має тенденцію до погіршення, хоча в окремих випадках, організованих джерел забруднення на цих річках чи окремих їх ділянках немає. Така ситуація пояснюється неорганізованими джерелами забруднення, як то стоком з сільгоспугідь, скидами приватного сектору та іншими джерелами.

У літній період 2021 року за результатами лабораторних досліджень 195 проб води відкритих водойм у місцях відпочинку (водних рекреаціях) на мікробіологічні показники питома вага невідповідних становила 21,5% проти 8,6% у 2020 році. Не відповідали вимогам проби води річок Турія (м.

Ковель), Стир, Сапалаївка (м. Луцьк), озер у Ковельському районі. Досить часто, при проведенні аналізів, спостерігаються погіршення якості води поверхневих водойм за вмістом БСК₅, ХСК, сполук азоту, заліза, фосфатів.

Забруднення вод внаслідок скидання неочищених та недостатньо очищених стічних вод призводить до погіршення якості води, виникнення різноманітних захворювань населення, зниження загальної резистентності організму і, як наслідок, до підвищення рівня загальної захворюваності, зокрема на інфекційні та онкологічні захворювання. Тому, до пріоритетних заходів покращення використання водних ресурсів та їх охорони відносяться саме запобігання забрудненню водних об'єктів неочищеними та недостатньо очищеними стічними водами та покращення ступеня очистки стічних вод на очисних спорудах та запобігання аварійних ситуацій на каналізаційних мережах, які і передбачені до виконання в ході реалізації даної Програми. Крім того, в рамках виконання програми пропонується захист територій від затоплення і підтоплення та поліпшення екологічного стану водних об'єктів, зокрема відновлення та підтримання їх сприятливого гідрологічного стану, завдяки чому остерігатиметься перешкоджання забрудненню і виснаженню водних ресурсів та їх відновлення.

2.4. Земельні ресурси

Структура землекористування

Аграрний сектор (сільське господарство, харчова і переробна промисловість) забезпечує продовольчу безпеку області та продовольчу незалежність країни. Волинь має потужний агропромисловий комплекс, основу якого складають близько тисячі сільськогосподарських підприємств, в т.ч. понад 600 фермерських господарств та 147,9 тисяч особистих селянських господарств станом на 1 січня 2019 року. У сільському господарстві створюється понад 20% валової доданої вартості області.

За розподілом земельного фонду в розрізі основних землекористувачів та власників землі, найбільшу питому вагу складають громадяни, у власності і користуванні яких знаходиться 655,2 тис. га земель, з них для: ведення селянського (фермерського) господарства – 53,7 тис. га; особистого селянського господарства - 132,5 тис. га; будівництва та обслуговування житлового будинку і господарських будівель (присадибні ділянки) - 51,6 тис. га; ведення товарного сільськогосподарського виробництва - 376,7 тис. га

Земельний фонд області на 01.01.2019 року становив 2014,4 тис. гектарів. Сільськогосподарські угіддя становлять 51% (1033,5 тис. га), в тому числі рілля – 34% (684,1 тис. га), багаторічні насадження – 0,4% (7,6 тис. га), сіножаті – 8% (153,5 тис. га), пасовища – 9% (188,3 тис. га), що свідчить про високий рівень сільськогосподарської освоєності земель. Під лісами та лісовкритими площами знаходиться – 686,1 тис. га (34%), забудовані землі

займають – 118,1 тис. га (6%), болота – 104,3 тис. га (5,2%), відкриті землі без рослинного покриття – 13,9 тис. га (0,7%), води – 44,5 тис. га (2%)

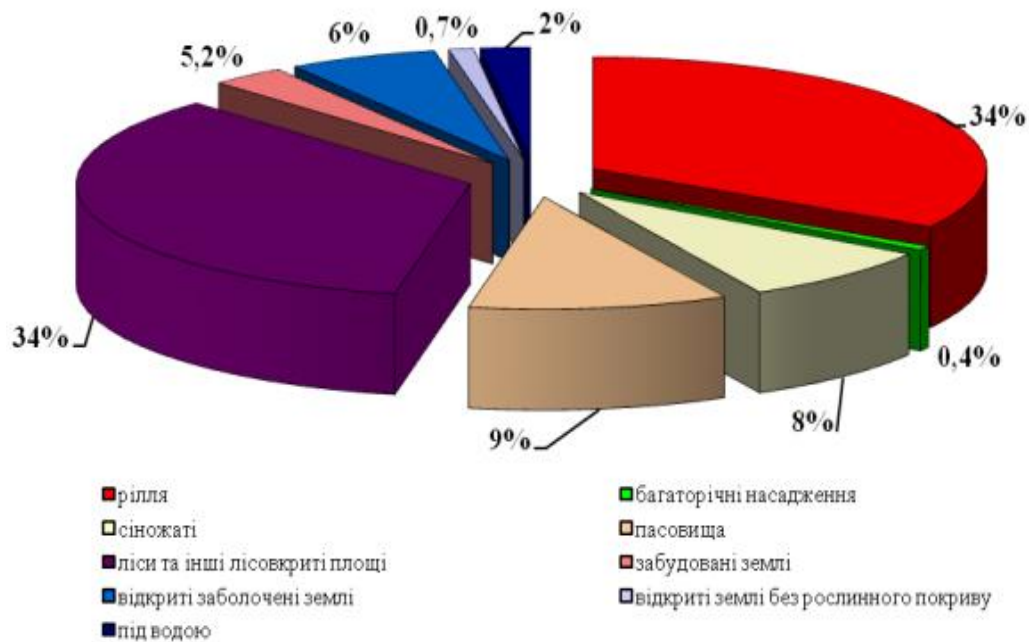

Рис. 2.8. Структура земельного фонду області станом на 01.01.2019 року, (%)

Більш детальна структура земельного фонду області наведена в табл. 2.9.

Найвища розораність земель у південних (лісостепових) районах області (дані по районах до проведення адмінреформи) (Луцькому – 69 %, Горохівському – 66,5 %, Локачинському – 61,0 %, Іваничівському – 58,0 %). У поліських районах (Ратнівському, Камінь-Каширському, Любешівському, Маневицькому) вона складає 13,5 - 15,2 %, де невеликі площі орних земель чергуються з великими масивами лісів, луків, пасовищ, боліт та заболочених земель, в тому числі й осушених.

Характерною особливістю для області є зменшення з півдня на північ площ орних земель, збільшення перелогів, пасовищ, сіножатей та зростання лісистості. Найбільший відсоток загальної лісистості в Маневицькому – 55,7, Камінь-Каширському – 49,3, Ківецьському – 41,2, Любомльському – 39,4, Любешівському – 35,7, Ратнівському – 35,7 районах. Найменша лісистість у Луцькому, Горохівському, Рожищенському, Іваничівському та Локачинському районах та знаходиться у межах 7 – 15 відсотків.

Нерівномірне розміщення категорій земельних угідь пов'язано з різномайттям природних та ґрунтових умов, історичними особливостями освоєння та заселеності території.

Таблиця 2.9 Структура земельного фонду регіону за 2015-2019 роки

Основні види земель та угідь	2015 рік		2016 рік		2017 рік		2018 рік		2019 рік	
	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Загальна територія	2014,4	100	2014,4	100	2014,4	100	2014,4	100	2014,4	100
у тому числі:										
1. Сільськогосподарські угіддя, з них:	1048	52	1047,6	52	1048	52	1047,5	52	1047,5	52
рілля	672,6	33	672,6	33	672,6	33,4	672,3	33	672,3	33
перелоги	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
багаторічні насадження	11,7	0,6	11,7	0,6	11,7	0,6	11,7	0,6	11,7	0,6
сіножаті	161,7	8	161,9	8	161,7	8	161,8	8	161,8	8
пасовища	202	10	201,4	10	202	10	201,7	10	201,7	10
2. Ліси та інші лісовкриті площі	697,7	35	697,7	35	697,7	34,6	697,6	35	697,6	35
з них вкриті лісовою рослинністю	646,5	32	646,5	32	646,5	32,1	646,5	32	646,5	32
3. Забудовані землі	60,7	3	61,2	3	61,2	3	61,2	3	61,2	3
4. Відкриті заболочені землі	115,8	5,8	115,8	5,8	115,8	5,8	115,7	6	115,7	6
5. Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебенем, галькою, голими скелями)	14,6	0,7	14,5	0,7	14,6	0,7	14,6	0,7	14,6	0,7
6. Інші землі	77,6	3,9	77,6	3,9	77,6	3,9	77,6	3,9	77,6	3,9
Усього земель (суша)	1969	98	1969	98	1953,2	92	1969	98	1969	98
Території вкриті поверхневими водами	45,4	2	45,4	2	45,4	2	45,5	2	45,5	2

Грунтові ресурси

За результатами крупномасштабного обстеження в області виявлено понад 700 ґрунтових відмін та їх комплексів. З метою практичного використання, близькі за генезисом види ґрунтів об'єднано у агровиробничі групи, а ґрунтові комплекси відносяться до переважаючої відміни. Таким чином, усі ґрунтові відміни об'єднані у номенклатурний список з 35 ґрунтових відмін (таблиця 2.10).

Таблиця 2.10 Номенклатурний список ґрунтів

Назва ґрунтів	Загальна площа	
	тис. га	%
<i>Дерново-підзолисті на давньоалювіальних воднольодовикових відкладах та морені</i>		
Дерново-підзолисті піщані та зв'язнопіщані	170,8	8,9
Дерново-підзолисті супіщані та легкосуглинкові	78,7	4,1
Дерново-підзолисті глеюваті піщані та зв'язнопіщані	169,1	8,9
Дерново-підзолисті глеюваті супіщані та легкосуглинкові	75,5	4,0
<i>Дерново-підзолисті оглеєні на давньоалювіальних воднольодовикових відкладах, морені та лесоподібних суглинках</i>		
Дерново-підзолисті глейові піщані і зв'язнопіщані	65,9	3,5
Дерново-підзолисті глейові супіщані і легкосуглинкові	38,9	2,0
Дернові неглибокі глеюваті піщані та зв'язнопіщані	67,2	3,5
Дернові неглибокі глеюваті супіщані і легкосуглинкові	30,7	1,6
Дернові неглибокі глейові піщані і зв'язнопіщані	51,1	2,7
Дернові глейові супіщані і легкосуглинкові	79,1	4,2
Дернові глейові карбонатні супіщані і легкосуглинкові	46,9	2,5
<i>Опідзолені переважно на лесових породах і глинах</i>		
Сірі опідзолені супіщані і легкосуглинкові, в т.ч. слабкозмиті - 10,4%	13,4	0,7
Сірі опідзолені глейові супіщані і легкосуглинкові	130,1	6,8
Сірі опідзолені середньо- і сильнозмиті легко- і середньосуглинкові	54,9	2,9
<i>Опідзолені оглеєні переважно на лесових породах</i>		
Темно-сірі опідзолені легко- і середньосуглинкові, в т.ч. слабкозмиті - 16,5%	83,1	4,4
Темно-сірі опідзолені оглеєні середньо- і сильнозмиті легко- і середньосуглинкові	42,7	2,2
<i>Чорноземи неглибокі лісостепові переважно на лесових породах</i>		
Чорноземи неглибокі малогумусні легко- і середньо-суглинкові, в т.ч. слабкозмиті - 16,3%	53,4	2,8
Чорноземи неглибокі середньо- і сильнозмиті легко і середньосуглинкові	25,3	1,4
Чорноземи опідзолені легко- і середньосуглинкові карбонатні, в т.ч., слабкозмиті - 15,4%	22,6	1,2
Чорноземи опідзолені середньо- і сильнозмиті легко- і середньо суглинкові	20,0	1,0
<i>Чорноземи глибокі переважно на лесових породах</i>		
Чорноземи глибокі малагумусні легко- і середньо-суглинкові, в т.ч. слабкозмиті - 31,8%	47,7	2,5
Чорноземи глибокі малогумусові середньо- і сильнозмиті легко- і	6,9	0,4

Назва ґрунтів	Загальна площа	
	тис. га	%
середньосуглинкові		
<i>Лучні на алювіальних та делювіальних відкладах</i>		
Лучні карбонатні супіщані і легкосуглинкові на елювії карбонатних порід	9,9	0,5
Лучні супіщані та легкосуглинкові	37,0	1,9
Лучні глейові супіщані та легкосуглинкові	13,9	0,7
Лучні глейові карбонатні супіщані і легкосуглинкові	30,7	1,6
<i>Лучно-болотні на алювіальних та делювіальних відкладах</i>		
Лучно-болотні супіщані легкосуглинкові	59,0	3,1
<i>Болотні і торфово-болотні на різних породах</i>		
Болотні супіщані і легкосуглинкові	61,6	3,2
Торфувато-болотні супіщані і легкосуглинкові	40,4	2,2
Торфово-болотні супіщані і легкосуглинкові, в т.ч. осушені	71,4	3,8
Торфовища низинні неглибокі, середньоглибокі й глибокі, в т.ч. осушені і вироблені	163,6	8,8
<i>Антропогенні мінеральні після спрацювання осушених торфовищ</i>		
Антропогенні оторфовані лучні супіщані і легкосуглинкові	20,1	1,1
Антропогенні оторфовані оглеєні з вмістом ОР (органічні речовини) 45-15%	10,2	0,5
Антропогенні гумусовані оглеєні з вмістом ОР 20-10%	4,4	0,2
Антропогенні опідзолені гумусовані оглеєні з вмістом ОР < 5%	7,2	0,4
Всього:	1903,4	100

Дерново-підзолисті ґрунти характеризуються слабо кислою реакцією ґрунтового розчину, низьким умістом гумусу, дуже низькими запасами азоту, середніми фосфору, низькими калію.

Сірі лісові характеризуються нейтральною реакцією ґрунтового розчину, низьким умістом гумусу, дуже низькими запасами азоту, підвищеними фосфору, середніми калію.

Чорноземні ґрунти характеризуються нейтральною реакцією ґрунтового розчину, низьким умістом гумусу, дуже низькими запасами азоту, високими фосфору, середніми калію.

Дернові ґрунти характеризуються слабо кислою та нейтральною реакцією ґрунтового розчину, низьким умістом гумусу, низькими запасами азоту, середніми фосфору, низькими калію. Дерново-карбонатні ґрунти характеризуються слаболужною реакцією ґрунтового розчину, низьким умістом гумусу, низькими запасами азоту, низькими фосфору, підвищеними калію.

Лучні ґрунти характеризуються слабо кислою та нейтральною реакцією ґрунтового розчину, низьким умістом гумусу, низькими запасами азоту, низькими фосфору, низькими та середніми калію.

Торфові ґрунти характеризуються слабо та середньокислою реакцією ґрунтового розчину, високими запасами азоту, високими фосфору, низькими калію.

Згідно даних моніторингу стану ґрунтового покриву, який проводить Волинська філія ДУ «Держґрунтохорона», тенденції останніх десятиліть свідчать про погіршення загального якісного стану ґрунтів.

Еколого-агрохімічна оцінка ґрунтів

Для комплексної якісної оцінки ґрунтів є агроекологічний метод, який враховує сукупність основних властивостей, що характеризують здатність ґрунту забезпечувати потребу рослин у поживних речовинах і волозі в конкретних умовах повітряного, теплового режимів і реакції ґрунтового середовища, а також рівні забруднення залишковими кількостями пестицидів, важких металів та радіонуклідів. Основними інтегральними показниками, які дозволяють оцінити якість ґрунту – значення еколого-агрохімічного балу.

Ґрунти Волинської області володіють порівняно низькою родючістю. Про це свідчать значення агрохімічного балу, які коливаються в діапазоні від 27 до 48. Вищі значення відповідають районам розміщеним в лісостеповій та перехідній зоні, а нижчі – в поліській (таблиця 2.11).

Таблиця 2.11 Еколого-агрохімічна оцінка земель Волинської області

Райони (до адмін. реформи)	Рік обстежен ня	Площа тис га	Оцінка (бал)		Основні типи ґрунтів
			агрохі мічна	екол ого- агро хіміч на	
Володимир- Волинський	2011	29,86	53	50	Дерново-підзолисті глеюваті та глейові легкосуглинкові Сірі опідзолені Темно-сірі опідзолені Чорноземи опідзолені Чорноземи неглибокі та глибокі Дернові глейові карбонатні та легкосуглинкові
	2016	21,44	48	45	
Горохівський	2011	31,03	45	42	Чорноземи неглибокі та глибокі Темно-сірі опідзолені Сірі опідзолені Чорноземи опідзолені
	2016	24,69	45	43	
Іваничівський	2011	26,64	46	43	Темно-сірі опідзолені Сірі опідзолені Чорноземи неглибокі та глибокі Чорноземи опідзолені
	2016	20,61	46	43	
Камінь- Каширський	2012	26,84	40	37	Дерново-підзолисті глеюваті та глейові супіщані та легкосуглинкові Торфовища низинні Дернові глейові супіщані і легкосуглинкові
	2017	20,69	47	41	

Райони (до адмін. реформи)	Рік обстежен ня	Площа тис га	Оцінка (бал)		Основні типи ґрунтів
			агрохі мічна	екол ого- агро хіміч на	
Ківерцівський	2012 2017	32,46 22,66	38 35	35 34	Дерново-підзолисті глеюваті та глейові супіщані і легкосуглинкові Сірі опідзолені Дернові-глейові супіщані і легкосуглинкові Дерново-підзолисті піщані і зв'язнопіщані Лучні
Ковельський	2012 2017	37,59 23,02	45 46	43 42	Дерново-підзолисті глеюваті та глейові супіщані і легкосуглинкові Дерново глейові карбонатні легкосуглинкові Дерново-підзолисті піщані, зв'язнопіщані Дернові глейові супіщані і легкосуглинкові
Локачинський	2015 2020	19,55 11,68	45 43	42 39	Сірі опідзолені Чорноземи неглибокі та глибокі Темно-сірі опідзолені Дерново-підзолитсі глеюваті та глейові супіщані та легкосуглинкові Чорноземи опідзолені
Луцький	2015 2020	18,54 12,32	47 47	44 43	Чорноземи неглибокі та глибокі Сірі опідзолені Чорноземи опідзолені
Любешівський	2014 2019	20,64 13,56	40 27	37 25	Дерново-підзолисті глеюваті та глейові супіщані та легкосуглинкові Дернові глейові супіщані і легкосуглинкові Торфово-болотні
Любомльський	2012 2018	28,52 19,95	41 38	37 35	Дерново-підзолисті глеюваті та глейові супіщані і легкосуглинкові Дернові глейові супіщані і легкосуглинкові Дерново-підзолисті піщані, зв'язно піщані Лучні ґрунти Торфово-болотні

Райони (до адмін. реформи)	Рік обстежен ня	Площа тис га	Оцінка (бал)		Основні типи ґрунтів
			агрохі мічна	екол ого- агро хіміч на	
Маневицький	2014 2019	21,64 15,42	46 32	43 30	Дерново-підзолисті глеюваті та глейові супіщані і легкосуглинкові Дернові глейові супіщані і легкосуглинкові Дерново-підзолисті піщані, зв'язнопіщані Торфовища низинні
Ратнівський	2013 2018	22,08 15,75	42 43	39 40	Торфовища низинні Торфувато-болотні Дернові глейові супіщані і легкосуглинкові Дерново-підзолисті глеюваті та глейові супіщані і легкосуглинкові
Рожищенський	2015 2020	29,80 14,22	41 41	38 38	Дерново-підзолисті глеюваті та глейові супіщані і легкосуглинкові Дерново-підзолисті піщані, зв'язнопіщані Дернові глейові карбонатні та легкосуглинкові Дернові глейові супіщані і легкосуглинкові
Старовижівськ ий	2013 2018	10,09 11,24	38 43	35 39	Дерново-підзолисті глеюваті та глейові супіщані і легкосуглинкові Дернові глейові супіщані і легкосуглинкові Торфово-болотні
Турійський	2012 2017	22,41 16,17	46 46	43 43	Дерново-підзолисті глеюваті та глейові супіщані і легкосуглинкові Дернові глейові карбонатні та легкосуглинкові
Шацький	2013 2018	11,50 9,09	43 42	40 39	Дерново-підзолисті глеюваті та глейові супіщані і легкосуглинкові Торфовища низинні Торфово-болотні Дернові глейові супіщані і легкосуглинкові
По області	2011-2015 2016-2020	390,09 273,11	44 46	41 39	

Порівнюючи дані агрохімічної паспортизації земель за X (2011 – 2015 рр.) та XI (2016–2020 рр.) тури відмічено, що в середньому по області агрохімічна оцінка знизилась на 2 бали (з 41 до 39). Проте, в районах спостерігаються різнопланові зміни показника оцінки.

Важливим, при використанні ґрунтів в сільськогосподарському

виробництві, є їх екологічна характеристика, яка пов'язана із забрудненням довгоживучими пестицидами та важкими металами.

Аналізуючи уміст залишкових кількостей ДДТ (суми метаболітів) слід відмітити, що із 5368 проаналізованих проб ґрунту, у 4394 зразках були виявлені дані забруднювачі, що становить 81,9 %, проте, випадків перевищень гранично допустимих концентрацій (ГДК) не виявлено.

Дослідженнями з умісту ГХЦГ (суми ізомерів) перевищень ГДК не виявлено. Із 5368 проаналізованих проб, залишки виявлено у 2656, (49,5 %). Максимальний їх уміст становив 0,027 мг/кг ґрунту при ГДК 0,1 мг/кг.

За рівнем забруднення препаратом 2,4-Д, з 5310 випробувань 557 проб містили даний препарат, що становить 10,5 %. Максимальний уміст – 0,006 при ГДК 0,25 мг/кг.

За умістом важких металів (свинцю, кадмію та ртуті) ґрунти області переважно відносяться до благополучних (нижче ГДК). Уміст рухомих форм свинцю (середні значення) коливається від 2,0 мг/кг у Горохівському районі до 3,1 мг/кг ґрунту у Любомльському. Максимальне його значення (10,6 мг/кг ґрунту) виявлено у ґрунтах Любомльського району, проте воно не перевищує ГДК (20 мг/кг).

Середні значення умісту кадмію по області знаходяться в межах від 0,06 у Луцькому, Локачинському, Ковельському і Камінь-Каширському районах до 0,13 мг/кг ґрунту у Ратнівському районі. Виявлений максимальний уміст кадмію – 0,42 мг/кг ґрунту, що значно нижче ГДК (0,7 мг/кг).

Не виявлено перевищень ГДК умісту ртуті. Максимальний її уміст становив 0,07 мг/кг при ГДК 2,1.

З метою вивчення радіологічної ситуації, у межах агроекологічного дослідження проводилось аналізування зразків ґрунтів сільськогосподарських угідь на вміст ^{137}Cs та ^{90}Sr , які є найбільш поширеними після Чорнобильської катастрофи. Щільність активності обстежених земель ^{137}Cs становить переважно до 1 Ки/км^2 , а ^{90}Sr до $0,02 \text{ Ки/км}^2$. У той же час, слід відмітити, що залишаються осередки забруднення радіоактивним ^{137}Cs у Маневицькому, Любешівському та Камінь-Каширському районах. Однак, системного детального обстеження радіологічної ситуації цих районів в останні роки не проводилось. Тому, найбільш достовірними є дані для Маневицького району, який був обстежений у 2006-2008 роках фахівцями Волинської філії ДУ «Держґрунтохорона» за програмою реабілітації територій. Любешівський та Камінь-Каширський обстежені частково (таблиця 2.12). В інших районах області, агрорадіологічний моніторинг в межах агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення відхилень від норми не виявив.

В останнє десятиліття радіологічний контроль ґрунтів здійснювався в рамках агрохімічної паспортизації, та свідчить про суттєве зниження показників щільності забруднення територій.

Таблиця 2.12 Результати радіологічного обстеження ґрунтів земель сільськогосподарського призначення (2006-2008 рр.)

№ п/п	Район	Обстежена площа, га	Щільність забруднення, Кі/км ²				
			¹³⁷ Cs			⁹⁰ Sr	
			до 0,5	0,5-1,0	1,0-5,0	до 0,02	0,02-0,15
1	Маневицький	33640	28957	4553	130	32432	1208
2	Любешівський	25925	25101	751	73	24265	1660
3	Камінь-Каширський	29117	28621	470	26	28281	836
Разом		88682	82679	5774	229	84978	3704

На основі даних агроекологічного обстеження проведено якісну оцінку ґрунтів земель сільськогосподарських угідь області та встановлено, що вона в загальному відповідає низькому рівню якості – 39 бал. Зокрема ґрунти високої якості (III-IV клас) займають 2,29 %, середньої якості V класу становлять 12,52 %, VI класу – 29,22 відсотки. Угіддя з ґрунтами низької якості (VII клас) займають 36,14 %, (VIII клас) – 17,95 %. Незначна частина ґрунтів (1,88 %) з обстежених земель відноситься до дуже низької якості (IX клас). Порівнюючи між турами обстежень фіксується незначне збільшення площ з високою якістю – 1,21% та дуже низькою – 1,44%. Спостерігається досить значне збільшення площ з низькою якістю за рахунок угідь середньої якості.

В останні роки відбувається зростання продуктивності сільськогосподарських угідь при суттєвій нестачі повернутих з добривами елементів живлення у ґрунт, що кардинально суперечить методам та законам відтворення родючості ґрунтів. Зважаючи на сьогоденну економічну ситуацію в Україні, у тому числі на ринку добрив (зростання вартості) ймовірність порушення «закону повернення» зростає у геометричній прогресії. Адже тривале відторгнення елементів живлення з ґрунту не може безмежно довго компенсуватися іншими факторами.

Центральною проблемою залишається прагнення до отримання високих врожаїв при мінімальних затратах на їх виробництво. Недотримання балансу між родючістю і достатньою кількістю внесених добрив неминуче призводить до зниження врожайності. При цьому, статистичні матеріали свідчать, що внесення мінеральних добрив у порівнянні з 80-ми роками минулого століття зменшилось утричі, а органічних – у десятки разів.

Аналіз балансів поживних речовин у ґрунті вказує на те, що за останні 20 років у Волинській області з врожаєм винесено 5664 кг/га діючої речовини макроелементів. Внесено ж за цей період – 1707 кг/га. Проведення розрахунків за статистичними даними з елементами методики балансового

методу свідчить, що за попередній 20-ти річний період (1974-1994) з мінеральними та органічними добривами було внесено 18550 кг/га. Винос в цей період становив – 5511 кг/га, що дозволяє стверджувати про надходження до ґрунту у 40 річний період біля 20257 кг/га поживних речовин, з яких було використано 11175 кг/га. Тобто, біля 9 тис. кг/га діючої речовини на сьогодні формують так звану ефективну родючість ґрунту, яка була створена в 80-90 роки минулого століття. При збереженні сучасного рівня врожайності та мінімальних агрозаходах із підтримання продуктивності рослин, цих запасів може вистачити на 10-15 років. Проте, це критичний період, що в подальшому призведе до катастрофічного виснаження ґрунтів – їх природної родючості. Відтворення ж ефективної родючості, якої потребує розширене виробництво, вимагатиме неймовірно високих затрат.

Неоднозначним, з точки зору збереження ґрунтового покриву є застосування сучасних методів біологізації (сидерати, біопрепарати, біодобрива та стимулятори) на фоні недотримання перелогових (парових) сівозмін. Це стосується і вапнування, яке в умовах недотримання «закону повернення» стимулює інтенсивність використання рослинами поживи ґрунтових запасів, чим сприяє виснаженню природної родючості.

Не вбачається позитивним і високе токсикологічне навантаження на ґрунти у вигляді пестицидів, що окрім забруднення навколишнього середовища та продукції однобоко регулює склад ґрунтових організмів та мікрофлори. Механічний обробіток у свою чергу підвищує площі контакту ґрунтового тіла з атмосферою, чим інтенсифікує процеси окислення та втрату органічної речовини (гумусу).

Ерозійні процеси

Територія області відноситься до двох ерозійних районів. Перший – це площі поліської зони, де проявляється вітрова ерозія, другий – території Горохівського, Луцького, Локачинського, Іваничівського, південної частини Володимир-Волинського і Ківерцівського районів, де розвинута водна ерозія.

Водній і вітровій ерозії піддаються 258,09 тис. га, або 25,8 %. Найбільше змитих ґрунтів припадає на рілля – 93 % загальної площі еродованих земель. Активний розвиток водної ерозії ґрунтів насамперед залежить від рельєфу місцевості та дотримання науково-обґрунтованого ведення сільськогосподарського виробництва (обробіток ґрунту, контурно-меліоративна система землеробства).

Еродовані ґрунти сформувались в умовах водноерозійного рельєфу із широкими і глибокими балками з добре вираженими схилами різної крутизни й експозиції на території Горохівського, Луцького, Іваничівського, Локачинського і Володимир-Волинського, південної частини Ківерцівського районів (табл. 2.13). Такий рельєф сприяє формуванню поверхневого стоку води і розвитку площинної та переважно лінійної водної ерозії. Змиті відміни сірих, темно-сірих, чорноземів опідзолених, чорноземів неглибоких і глибоких залягають серед фонових ґрунтів і на лесоподібних суглинках.

Таблиця 2.13 - Площа еродованих і ерозійно-небезпечних земель, тис. га

Район (до 2020р)	Всього земель еродованих і ерозійно небезпечних	В тому числі ріллі	Загальна площа ріллі	Еродованих і ерозійно небезпечних земель,%
Володимир-Волинський	19,88	17,46	48,36	36,2
Горохівський	46,01	43,41	74,56	58,8
Іваничівський	14,11	11,12	37,73	29,5
Камінь-Каширський	8,76	8,59	27,40	31,3
Ківерцівський	16,49	15,33	42,56	36,0
Ковельський	14,95	14,62	47,77	30,6
Локачинський	23,93	21,96	44,62	49,0
Луцький	33,48	30,09	67,43	44,5
Любешівський	7,76	7,42	20,14	36,8
Любомльський	18,72	17,20	42,13	40,9
Маневицький	14,65	13,39	29,38	44,7
Ратнівський	5,57	5,44	19,29	27,7
Рожищенський	10,29	9,64	44,75	21,7
Старовижівський	13,50	12,46	29,19	43,0
Турійський	9,99	9,62	49,73	18,2
Всього по області	258,09	237,75	625,04	38,0

Значна розчленованість поверхні, крутизна схилів у зоні Лісостепу, нераціональний обробіток ґрунту, нехтування ґрунтозахисними сівозмінами, відсутність регулювання поверхневого стоку талих і дощових вод призвели до активного розвитку водної площинної і лінійної ерозії. Для еродованих ґрунтів характерний вкорочений ґрунтовий профіль, у середньозмитих відмінах змито більше половини або й весь гумусовий горизонт, на сильнозмитих ґрунтах відсутній гумусовий і частково або й увесь перехідний горизонти, інколи на поверхню виходять материнські породи (леси, лесоподібні суглинки). Система землеробства на цих землях на сьогодні не орієнтована на зменшення негативної дії ерозійних процесів, ігноруються впровадження ґрунтозахисних сівозмін, застосування протиерозійного обробітку, відповідної системи удобрення. На схилах із середньозмитими ґрунтами не застосовують агротехнічних прийомів для зменшення стоку води: посів і обробіток ґрунту впоперек схилу, лункування, щільвання.

Нажаль, за короткий період після прийняття ЗУ про дерегуляцію у сфері земельних відносин набуло масовості явище переводу пасовищ та сінокосів у ріллю, що неминуче призведе до посилення ерозійних процесів.

В області наявні малопродуктивні землі, що утворилися внаслідок виробничої діяльності, нераціонального використання ґрунтових ресурсів та з причин розвитку природних процесів, які виникли внаслідок неефективного використання певних територій. Еродовані і порушені в процесі видобування корисних копалин, неугіддя, площі осушуваних меліоративних систем, які в процесі використання втратили родючість, пірогенні утворення, землі з деградованими ґрунтами економічно не вигідні для ведення

сільськогосподарського виробництва і потребують виведення з господарського обігу, консервації або, залежно від виду деградації, докорінної меліорації чи ренатуралізації. В області нараховується 14,2 тис. га - сильно розмитих, 20,7 тис. га – сильно дефляційно небезпечних та 52,5 тис. га – перезволожених деградованих сільськогосподарських земель, що складає 4,3% від площі області.

Консервація - це захід, що має на меті відновлення якісних властивостей ґрунтів шляхом їх залуження або заліснення. Вона охоплює менш антропогенно-пошкоджені ґрунти, які після певного періоду відновлення можуть використовуватися за їх цільовим призначенням. Згідно загальнонаціональної програми формування екологічної мережі на 2000-2015 роки в області передбачалось провести консервацію на площі 75,0 тис. га, в. т. ч. під заліснення 21,3 тис. га. На сьогодні, обліковується таких земель біля 14,6 тис.га. На 2019 рік із земель державної та приватної власності консервації потребують понад 7 тис.га.

Таким чином, аналіз стану ґрунтового покриву свідчить про низку проблем, які прогресують у напрямку протилежному вимогам сталого розвитку, у тому числі і у сфері екології.

Головні проблеми стану, використання та охорони ґрунтів:

Волинська область є аграрною, в останні роки відбувається інтенсивне використання земель із зростанням врожайів та зниженням показників родючості;

- відбувається зростання хімічного навантаження на ґрунти через зростання внесення агрохімікатів та зниження внесення органічних добрив;

- значна частина господарств не дотримується систем сівозмін, тому необхідно провести теоретичні навчання для керівників та агрономів ;

- в державі відмінено обов'язкову агрохімпаспортизацію земель с/г призначення, що призвело до відсутності контролю за родючістю і якістю ґрунтів;

- в області є значна кількість ерозійно небезпечних ґрунтів, на яких необхідно проводити контрольні та агротехнічні заходи;

- у зв'язку із повномасштабною війною РФ проти України відбуваються ракетні обстріли, мінування території, побудова фортифікаційних споруд, бойові навчання підрозділів ЗСУ, зростання загрози застосування тактичної ядерної зброї чи можливої руйнації АЕС (Рівненська, Хмельницька), які знаходяться в безпосередній близькості до Волинської області. В таких умовах необхідно організувати моніторинг стану ґрунтів через можливий військово-антропогенний вплив.

Така ситуація потребує регулярних заходів, які будуть спрямовані на усунення деградації, забруднення ґрунтів та стабілізації чи покращення їх родючості.

2.5. Біорізноманіття

Сучасний стан рослинного та тваринного світу в межах області. Територія ділянок вільних від господарської діяльності в області покрита різноманітною рослинністю, яка характерна для лісостепової і поліської зон України. Основними типами є лісова, лучна та болотна рослинність.

Деревна рослинність представлена, в основному, хвойними і широколистяними лісами, що залишились окремими масивами серед орних земель.

Лісостепова частина характеризується розвитком широколистяних лісів: дубом – близько 38 %, сосною – 26 %, грабом – 11 %, вільхою – 10 %, березою – 6 %, осикою – 5 %. Поширеними є ясен, клен, липа, тополя, зрідка – дикоростучі фруктови (груша, яблуня, черешня), невеликі ділянки ялини, а в долинах річок – верболози. Переважають високостовбурні дубово-грабові ліси, в яких добре розвинутий підлісок з ліщини, крушини та інших чагарникових порід.

У поліській зоні в порідному складі дерев переважає сосна – близько 58 %, дуб – 13 %, вільха – 13 %, береза – 12 %. Значні площі займають граб, осика, значно менші – ялина і ясен.

Характерним типом для Полісся є чисті соснові ліси, які поширені на вододілах та давніх терасах річок, вкритих пісками (Любомльський, Шацький, Старовижівський, Любешівський та Маневецький райони). На більш родючих ґрунтах ростуть дубово-соснові ліси (Ковельський та південна частина Любомльського району), серед яких окремими масивами трапляються дубово-грабові насадження. Правобережжя річки Прип'ять у Ратнівському районі представлене значним поширенням ялини, сосни, граба, чорної вільхи, берези, ясена і клена.

Луки і пасовища представлені бобовими та злаковими травами і різнотрав'ям: кострицею, тимофіївкою лучною, пирієм повзучим, викою та інші. В прируслівій частині Стиру, Західного Бугу та інших річок на легких ґрунтах переважають кореневищні злаки: стоколос безостий, лисохвіст, а на підвищених ділянках – конюшина біла та чина лучна. В найбільш широких рівнинних частинах заплав у травостої переважають злаково-бобові компоненти: лисохвіст лучний, тимофіївка, тонконіг, чина, вика та інші. У вологих заплавах річок переважають осоки. Значні площі на Поліссі займає лучна і болотна рослинність, за складом повторюючи види південної частини області. На заболочених площах, яких особливо багато в північній частині, в травостої переважають грубостебельні осоки.

На орних землях екстенсивного використання посіви культурних рослин значною мірою засмічені аборигенними видами бур'янів: свиріпою товстою, пирієм повзучим, дикою редькою, берізкою польовою, мітлицею, стоколосом житнім, осотом рожевим, хвощем польовим, рідше – молочаєм, жовтецем та ін. Перелоги, часто заселяються немісцевими видами – злинкою канадською, лисохвостом жовтим. На луках і пасовищах, особливо в поліській частині, багато чагарників лози, вільхи, берези. Закинуті масиви

осушуваних систем заселяються березовими, вільховими та сосновими самовисіяними малодняками.

Тваринний світ, характерний для лісової зони та представлений основними класами хребетних: ссавцями, птахами, плазунами, земноводними та рибами, а також більшістю типами безхребетних тварин.

Лісова зона відзначається високим видовим різноманіттям, на території області значна кількість представників занесених до Червоної книги України (зубр, лось, рись, глухар та інші.).

Зважаючи на значну кількість водних об'єктів (річки, природні та штучні водойми) зооценози водойм і річкових заплав характеризуються поширенням 11 родин риб щукових, сомових, окуневих, в'юнових коропових-найчисельніша родина та 37 видами риб плітка, лящ, ялець, в'язь, краснопірка, лин. Частина занесені до Червоної книги України як зникаючі та вразливі, зокрема карась звичайний (золотий), минь звичайний, марена звичайна, ялець звичайний, вугор європейський, гольян озерний.

Представники коропових складають основу ставкового господарства в області. Успішно проводиться акліматизація окремих видів форелі, білого амура, товстолобика та інших видів промислових риб. Зважаючи на видову різноманітність іхтіофауни, проте запаси риби малі а рибопродуктивність низька. В 2021 році на рибогосподарських водних об'єктах області промисловий вилов риби не здійснювався.

Загальна площа мисливських угідь області становить -1504 тис.га., з них лісових земель – 666,23 тис.га (44 % від загальної площі мисливських угідь області), польових – 695,73 тис.га (46 % від загальної площі мисливських угідь області), водно-болотних – 142,2 тис.га (10 % від загальної площі мисливських угідь області).

Області задовільно забезпечена природними екотонами, що створюють умови для виживання та міграції природного рослинного та тваринного біорізноманіття. Тваринний та рослинний світ становить один з найбільш вразливих об'єктів природи, оскільки зазнає як безпосереднього впливу так і внаслідок зміни середовища існування. Відповідно заходи щодо його охорони повинні бути спрямовані на охорону рослин і тварин та охорону середовища їх існування.

2.6. Екологічна мережа і об'єкти природно-заповідного фонду

Природно-заповідний фонд (далі – ПЗФ) – це система виділених ділянок суходолу і акваторій, сукупність природних комплексів та об'єктів, які мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення організації фонових моніторингу довкілля. До природно-заповідного фонду України відносять 11 категорій як природних, так і штучно створених об'єктів: біосферні

заповідники, природні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища; ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Заказники, пам'ятки природи, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва залежно від їх екологічної і наукової, історико-культурної цінності, можуть бути загальнодержавного або місцевого значення. Основними функціями об'єктів ПЗФ є наступні: підтримка природного існування певних видів; підтримка чи покращення поширення, міграції та генетичного обміну видів; відновлення якості ареалів існування видів; підтримка чи покращення стану цінних гідрологічних об'єктів; підтримка чи покращення екологічної якості середовища в цілому, збереження його якості та цілісності для майбутніх поколінь; захист видів, які знаходяться під загрозою зникнення, вразливих, ключових чи комплексних видів; контроль процесів ерозії; підтримка біоценозів; захист цінних ландшафтних форм; забезпечення взаємозв'язку із сусідніми транскордонними територіями; комплекс екологічних просвітницьких, наукових та виховних функцій.

За даними на 01 січня 2022 року на території Волинської області нараховується 397 територій та об'єктів ПЗФ. 27 територій та об'єктів мають загальнодержавне значення, а 370 територій та об'єктів мають місцеве значення. Площа заповідних територій у Волинській області складає 220785,53 га. Загальна площа природно-заповідного фонду з врахуванням тих територій, що увійшли до складу інших (ботанічних пам'яток природи, заказників у складі національних природних парків тощо), становить 235951,19 га. Загальний відсоток заповідності території в області складає 11,71 %. Враховуючи, що більше 15 тис. га територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення увійшли до складу територій загальнодержавного значення, фактична площа заповідності області становить – 10,96 %. Це – досить вагомі показники, за ними Волинська область стабільно займає 5-6 місце серед областей України з високими показниками заповідності території.

Найціннішими об'єктами ПЗФ в області є три національні природні парки та один природний заповідник:

1. Черемський природний заповідник. Створений у 2001 р., розташований у Камінь-Каширському районі, загальна площа заповідника 2975,7 га.

2. Шацький національний природний парк. Створений у 1983 р., розташований у Ковельському районі, загальна площа 48 977 га.

3. Національний природний парк «Прип'ять – Стохід», створений у 2007 р., розташований у Камінь-Каширському районі, загальна площа 39 315,5 га.

4. Ківерцівський національний природний парк «Цуманська пуца», створений у 2010 р., загальна площа парку 33 475,4 га.

Території національних природних парків – Шацького та «Прип'ять-Стохід», а також Черемського природного заповідника мають статус водно-болотних угідь міжнародного значення відповідно до Рамсарської конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів. Площа водно-болотних угідь міжнародного значення (чотири виділені ділянки) на даний час в області складає 57 830 га, що становить 2,87 % від площі області.

Згідно Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та зобов'язань України в галузі врегулювання норм природоохоронного законодавства розроблена система об'єктів Смарагдової мережі, яка спрямована на розвиток загальноєвропейських підходів щодо охорони типів природних оселищ та середовища в цілому. Об'єкти Смарагдової мережі разом із територіями НАТУРА 2000 є ядром Загальноєвропейської екологічної мережі (PanEuropean Ecological Network (PEEN)), яка визначається згідно норм Бернської конвенції. Держави – члени Європейського Союзу виконують вимоги Бернської конвенції шляхом розвитку мережі НАТУРА 2000, а території особливої охорони НАТУРА 2000 відповідають територіям особливого природоохоронного значення у складі Смарагдової мережі.

Повний перелік об'єктів Смарагдової мережі України, затверджений Постійним комітетом Бернської конвенції, включає 377 територій, до складу яких входять 15 територій Смарагдової мережі Волинської області.

Детальна характеристика структури природно-заповідного фонду подається в табл. 2.14 та на діаграмах.

Таблиця 2.14. Розподіл територій та об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ) за їх значенням, категоріями та типами (станом на 01.01.2022р.)

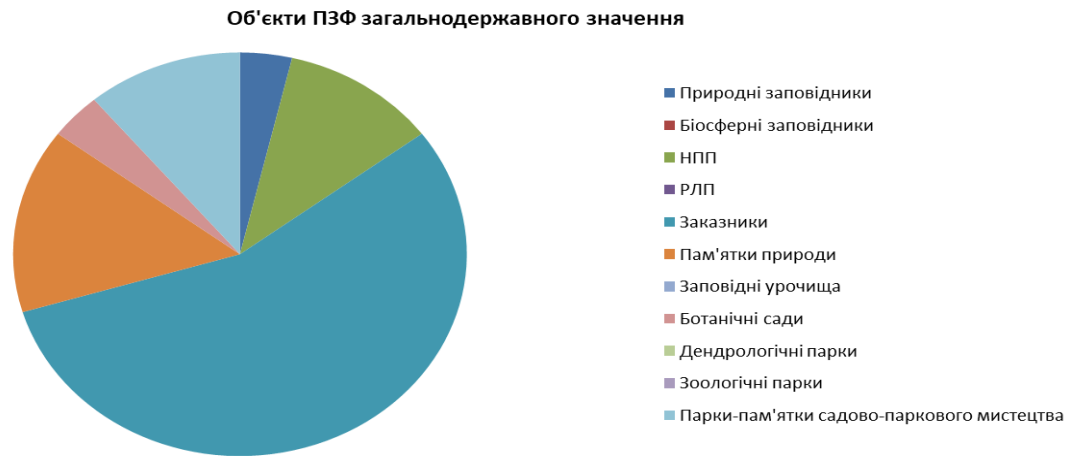
Категорії об'єктів ПЗФ	Об'єкти ПЗФ									% до загальної площі ПЗФ
	загальнодержавного значення			місцевого значення			разом			
	кількість, од.	площа, га		кількість, од.	площа, га		кількість, од.	площа, га		
усього		у користування	Усього		у користування	усього		у користування		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Природні заповідники	1	2975,7	2975,7				1	2975,7	2975,7	1,26
Національні природні парки	3	121767,84	30289,93				3	121767,84	30289,9	51,61
Заказники, усього	15	7731,8	-	210	87612,2	-	225	95344	-	40,41
<i>у тому числі:</i>										
ландшафтні	8	6026,7	-	30	14613,4	-	38	20640,1	-	8,75
Лісові	0	0	-	39	5723	-	39	5723	-	2,43
Ботанічні	6	1384,6	-	28	1258,1	-	34	2642,7	-	1,12
Загальнозоологічні	1	320,5	-	34	36921,47	-	35	37241,97	-	15,78
орнітологічні	0	0	-	15	3586,1	-	15	3586,1	-	1,52
іхтіологічні	0	0	-	1	46	-	1	46	-	0,02
гідрологічні	0	0	-	62	25374,0	-	62	25374,	-	10,75

Категорії об'єктів ПЗФ	Об'єкти ПЗФ									% до загальної площі ПЗФ
	загальнодержавного значення			місцевого значення			разом			
	кількість, од.	площа, га		кількість, од.	площа, га		кількість, од.	площа, га		
		усього	у користування		Усього	у користування		усього	у користування	
					3			03		
Загально-геологічні	0	0	-	1	90,1	-	1	90,1	-	0,04
Пам'ятки природи, усього	4	122,9	-	124	556,10	-	128	679	-	0,29
<i>у тому числі:</i>										
Комплексні	1	30	-	0	0	-	1	30	-	0,01
Ботанічні	1	2,9	-	98	308,85	-	99	311,75	-	0,13
Зоологічні	0	0	-	7	44,5	-	7	44,5	-	0,02
гідрологічні	2	90	-	16	111,95	-	18	201,95	-	0,09
пралісові	0	0	-	3	90,8	-	3	90,8	-	0,04
Заповідні урочища	0	0	-	27	15064,02	-	27	15064,02	-	6,38
Ботанічні сади	1	10	-	0	0	-	1	10	-	0,004
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	3	28,6	-	9	82,03	-	12	110,63	-	0,05
РАЗОМ	27	132636,84	33265,63	370	103314,35		397	235951,19	33265,63	100,00

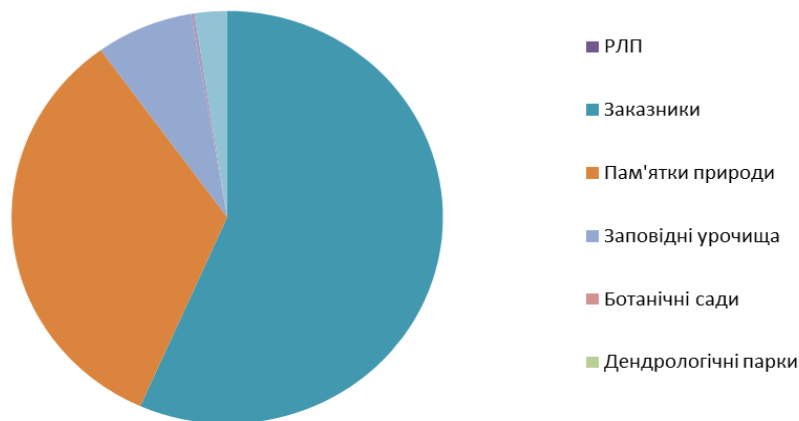
У таблиці 2.15 представлено динаміку структури природно-заповідного фонду Волинської області на протязі періоду реалізації попередньої Регіональної екологічної програми. Як впливає з показників даної таблиці та графіка на рис.2.10, динаміка є позитивною, відмічено зростання кількості об'єктів ПЗФ та розширення їх площі, що підтверджує ефективність заходів, які реалізуються в рамках Регіональних екологічних програм та сприяють оптимізації структури екомережі і ПЗФ в регіоні.

Система об'єктів та територій ПЗФ є невід'ємною складовою регіональної екологічної мережі, яка є базовим елементом забезпечення екологічної стійкості та стабільності регіону. Рішенням Волинської обласної ради від 12.04.2017 № 13/37 «Про затвердження Регіональної схеми екологічної мережі у Волинській області» затверджена така регіональна схема, яка враховується при здійсненні будь-якої діяльності на території області.

До основних екомережиформувальних вузлів міжнародного і національного рівнів регіональної екомережі належать: Шацький (цінний озерний комплекс), Прип'ятсько-Стохідський (водно-болотний), Білоозерсько-Черемський (болотний), Цуманський (комплекс дубових насаджень). Поліський широтний і Західнобузький меридіональний природні коридори європейського рівня, просторово обмежені долинами річок Прип'яті і Західного Бугу, об'єднують транскордонні елементи регіональної і національної екомереж, засвідчуючи важливість ролі Волинського Полісся як необхідного функціонального складника екологічної структури Європи.

Об'єкти ПЗФ місцевого значення

Сумарна кількість об'єктів ПЗФ

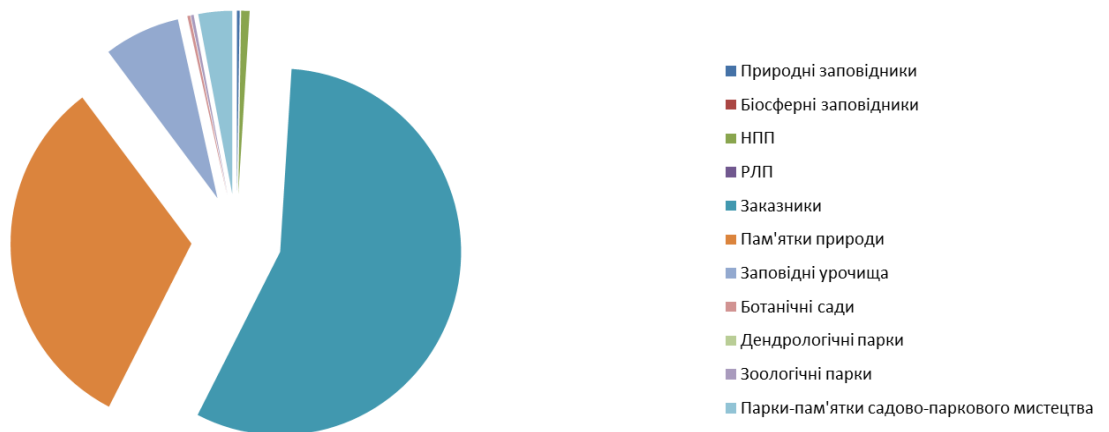

Рис. 2.9. Графічний аналіз структури природно-заповідного фонду Волинської області станом на 01.01.2022 р.

Таблиця 2.15. Динаміка структури природно-заповідного фонду Волинської області на протязі 2018 – 2022 рр.

Категорії територій та об'єктів ПЗФ	На 01.01.2018 року		На 01.01.2019 року		На 01.01.2020 року		На 01.01.2021 року		На 01.01.2022 року	
	кількість, од.	площа, га	кількість, од.	площа, га	кількість, од.	площа, га	кількість, од.	площа, га	кількість, од.	площа, га**
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Природні заповідники	1	2975,70	1	2975,70	1	2975,70	1	2975,70	1	2975,70
Біосферні заповідники	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Національні природні парки	3	121767,84	3	121767,84	3	121767,84	3	121767,84	3	121767,84
Регіональні ландшафтні парки	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Заказники загальнодержавного значення	15	7731,80	15	7731,80	15	7731,80	15	7731,80	15	7731,80
Заказники місцевого значення	207	86738,48	208	86840,05	208	86840,05	210	87609,48	210	87612,2
Пам'ятки природи загальнодержавного значення	4	122,9	4	122,9	4	122,9	4	122,9	4	122,9
Пам'ятки природи місцевого значення	121	465,57	122	467,68	122	467,68	122	465,31	124	556,10
Заповідні урочища	27	15060,12	27	15060,12	27	15060,12	27	15064,02	27	15064,02
Ботанічні сади загальнодержавного значення	1	10	1	10	1	10	1	10	1	10
Ботанічні сади місцевого значення	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Дендрологічні парки загальнодержавного значення	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Дендрологічні парки місцевого значення	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Зоологічні парки загальнодержавного значення	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Зоологічні парки місцевого значення	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	3	28,6	3	28,6	3	28,6	3	28,6	3	28,6

Категорії територій та об'єктів ПЗФ	На 01.01.2018 року		На 01.01.2019 року		На 01.01.2020 року		На 01.01.2021 року		На 01.01.2022 року	
	кількість, од.	площа, га	кількість, од.	площа, га	кількість, од.	площа, га	кількість, од.	площа, га	кількість, од.	площа, га**
загальнодержавного значення										
Парк-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення	8	80,83	9	82,03	9	82,03	9	82,03	9	82,03
РАЗОМ			393	235086,7	393	235086,7	395	235857,68	397	235951,19
Фактична площа ПЗФ *	390	219819,98	345	219921,04	345	219921,04	347	220692,02	349	220785,53
% фактичної площі ПЗФ від площі адміністративно-територіальних одиниць		10,9		10,92		10,92		10,95		10,96

* сумарна площа територій та об'єктів ПЗФ без урахування площі тих об'єктів ПЗФ, що входять до складу територій інших об'єктів ПЗФ.

Площа об'єктів ПЗФ, що входять до складу інших об'єктів ПЗФ 15165,66 га – 48 од., площа Волинської області 2014474 га.

**відомості щодо площ територій та об'єктів природно-заповідного фонду зазначені з урахуванням коректив, внесених за результатами уточнення даних щодо площ, відповідно до матеріалів створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Рис. 2.10. Динаміка кількості об'єктів ПЗФ у Волинській області в період реалізації попередньої Регіональної екологічної програми.

На даний час варто виділити наступні загрози та потенційні ризики для функціонування системи природоохоронних територій у регіоні:

- подальший наростаючий антропогенний вплив, пов'язаний з виробничою, агропромисловою, транспортною та іншими сферами діяльності

людини, що призводить до деградації природно-ландшафтних комплексів, скорочення популяцій окремих видів та стійкості екологічних систем;

- наслідки війни та військових дій, які, зокрема, проявляються для об'єктів ПЗФ Волинської області у вигляді додаткового антропогенного тиску (забруднення, спричинене обстрілами стратегічних об'єктів, здійснення оборонних заходів у прикордонних районах області, та інше);

- регіональні прояви кліматичних змін (зростання середніх та максимальних температур, ріст випаровування та випарності з діяльних поверхонь, збільшення числа випадків утворення СНМЯ, стихійних небезпечних метеорологічних явищ, серед яких грози, шквали, смерчі, градобій, пилові бурі та інші явища) та їх прямий чи опосередкований вплив на природні комплекси;

- релокація виробництв, підприємств та громадян з зони бойових дій на захід країни, в тому числі – у Волинську область, з подальшим відповідним зростанням антропогенного тиску на об'єкти ПЗФ в регіоні;

- прояви негативних процесів природного характеру, які проявляються в останні десятиліття на території нашого регіону (заболочування озерних комплексів, ураження лісових масивів хворобами та шкідниками, лісові пожежі, поширення інвазивних видів флори та фауни і витіснення корінних видів, пилові бурі та розвіювання торфовищ, особливо осушених, негативні наслідки меліорацій, які здійснювалися в ХХ ст. та інше).

В процесі реалізації заходів, передбачених Регіональною екологічною програмою «Екологія 2023 – 2026», дані ризики і загрози будуть мінімізовані, або ж розроблятимуться та впроваджуватимуться заходи щодо подолання їх негативного впливу. Зокрема, для зменшення потенційного негативного впливу на об'єкти і території ПЗФ важливими є наступні заходи, передбачені в Додатку 2 до Програми:

- Покращення екологічного стану та відновлення і підтримання гідрологічного режиму водних об'єктів на території Волинської області (в т.ч. виготовлення проектно-кошторисної документації);

- Проведення заходів щодо збереження Шацького поозер'я;

- Очистка річки Західний Буг від затоплених дерев (від прикордонного знаку 1064 до кордону з Республікою Білорусь);

- Проведення біологічної меліорації (шляхом зариблення) водойм;

- Збільшення площ об'єктів природно-заповідного фонду області (проведення наукових досліджень, підготовка проектів;

- Розробка проектів землеустрою та технічної документації із землеустрою щодо організації та встановлення (зміни) меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- Розробка проектів створення, скасування, реконструкції та утримання територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- Розроблення місцевих схем формування екологічної мережі;

- Заходи щодо запобігання поширенню чужорідних видів рослин, які загрожують природним екосистемам;

- Здійснення досліджень видового складу флори та фауни області та мігруючих видів, ведення кадастрів, інвентаризації та моніторингу місць зростання рослин, рослинних угруповань та поселень тварин, що підпадають під охорону законодавства;

- Заходи щодо боротьби з браконьєрством;

- Проведення наукових та моніторингових досліджень навколишнього середовища та інформування про їх результати.

Рекомендуємо звернути увагу на розробку у близькій перспективі проектів створення нових об'єктів ПЗФ області в районах, які не є прикордонними (перспективними є ряд природно-ландшафтних комплексів на півдні Ковельського району, на північному заході Луцького району).

Таким чином, оцінка положень Регіональної програми дає змогу говорити про актуальність запропонованих в ній заходів та перспективи подальшого розширення площі ПЗФ Волинської області та структури її екологічної мережі у процесі реалізації програми.

2.7. Поводження з відходами

Основним джерелом утворення промислових відходів у Волинській області є підприємства гірничодобувного, машинобудівного, будівельного, деревообробного комплексів.

За даними облстатуправління, за 2020 рік утворилося 687,3 т небезпечних відходів I - III класу небезпеки, що на 200,9 т менше, ніж в 2019 році. Накопичення відходів в області в основному здійснюються на териконах, полігонах та сміттєзвалищах ТПВ. За даними статуправління на території області у 2020 році накопичено відходів видобування вугілля 5553,115 тис.т відходів вуглевидобутку

Найбільшими утворювачами небезпечних відходів були ПАТ "СКФ Україна", ТзОВ "Кромберг енд Шуберт", ПАТ "Електротермометрія", ПАТ "Нововолинський ливарний завод", "ТзОВ "Промлит".

Значна кількість небезпечних відходів, яка утворилася в 2021 році на території області була передана підприємствам, діяльність яких пов'язана із збиранням, перевезенням та утилізацією відходів.

В області існує проблема поводження з твердими побутовими відходами, яких на території області за рік накопичується близько 1,0 млн м³. Збирання побутових відходів не носить систематичного і організованого характеру.

Основним способом видалення твердих побутових відходів є їх захоронення на сміттєзвалищах, що в переважній більшості не відповідає санітарно-екологічним нормам.

Станом на 01.01.2022 в області налічується 276 діючих місць видалення відходів, а це 11 полігонів твердих побутових відходів та 265 сміттєзвалищ, з них паспортизовано лише 28% та 6 % мають оформлені державні акти на земельні ділянки або договори оренди землі, а це близько 226 га.

Таблиця 2.16 - Показники утворення відходів у динаміці за 2019 - 2021 роки

№ з/п	Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік
1	Обсяги утворення відходів:			
	Промислові (у т.ч. гірничопромислові) відходи, т *	116258,0	66413,0	*
	Відходи за формою 14-МТП (номенклатура з 17 видів), т	-	-	-
	Небезпечні (токсичні) відходи(за формою звітності № 1 – небезпечні відходи), т	100,0	105,125	*
	Відходи житлово-комунального господарства, тис. м ³	1091,3	1473,4	*
	Загальна кількість відходів, т	668100,0	630242,03 2	*
2	Інтенсивність утворення відходів:			
	Загальна кількість відходів на одиницю ВРП, кг/ 1 млн.грн	**	**	**
	Утворення небезпечних (токсичних) відходів I-III класів небезпеки на одиницю ВРП, кг/ 1 млн.грн**	**	**	**
	Утворення твердих побутових відходів на особу, м ³ / на 1 чол.	1,3	1,0	*

* відходи (пуста порода від днопоглиблювальних робіт);

** інформація надається за 2020 рік у зв'язку з відсутністю поданих Головним управлінням статистики у Волинській області статистичних даних за 2021 рік з урахуванням Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни».

Полігони твердих побутових відходів (далі - ТПВ) розташовані на території міста Ковель, Володимир – Волинського, Камінь - Каширського, Ковельського, Луцького районів та побудовані відповідно до розробленої та погодженої у встановленому законодавством порядку проектно-кошторисної документації.

Із 11 діючих полігонів ТПВ, 4 полігони (м. Луцьк, смт. Шацьк, смт. Любешів, смт. Локачі) переповнені, полігони м. Нововолинськ, та м. Ковель заповнені від 80 до 99 %, решта 5 полігони спроможні на певний період (від 2 до 7 років) забезпечити потребу своїх населених пунктів у розміщенні побутових відходів.

На даний час в області існує унітарна система збирання відходів, при якій всі побутові відходи збираються в одну ємність. Ситуацію ускладнює відсутність ефективної системи збору та формування окремих видів відходів як вторинної сировини. Як результат, на сміттєзвалище потрапляє значна кількість матеріалів, які мають високу ресурсну цінність та підлягають переробці (скло, папір, метал).

Система роздільного збирання відходів впроваджується поетапно на основі ПЕТ- пляшки.

У 2021 році збільшилась кількість населених пунктів області, де запроваджено часткове роздільне збирання побутових відходів.

Таблиця 2.17. Основні показники поводження з відходами I-IV класів небезпеки (тис т)

№ з/п	Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік
1	Утворилося	668,1	630,242	*
2	Одержано від інших підприємств	-	—	-
3	у тому числі з інших країн	-	-	-
4	Використано	55,684	109,89	*
5	Знешкоджено (знищено)	-	-	-
6	у тому числі спалено	17,15	14,71	*
7	Направлено в сховища організованого складування (поховання)	300,15	242,29	*
8	Передано іншим підприємствам	368,8	413,045	*
9	у тому числі іншим країнам	-	-	-
10	Направлено в місця неорганізованого складування за межі підприємств	-	-	-
11	Втрати відходів внаслідок витікання, випаровування, пожеж, крадіжок	0,1	*	*
12	Наявність на кінець року у сховищах організованого складування та на території підприємств	8466	7384	*

* інформація надається станом на 01.01.2021 у зв'язку з відсутністю поданих Головним управлінням статистики у Волинській області статистичних даних за 2021 рік з урахуванням Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни».

Частковим роздільним збиранням побутових відходів охоплено орієнтовно 69 % населення.

На даний час таке збирання проводиться в містах Луцьку, Ковелі, Володимир-Волинському, Нововолинську, Горохові, Ківерці, селища міського типу Шацьк, Локачі, Турійськ, Олика та в окремих населених пунктах області.

В окремих населених пунктах, крім ПЕТ – пляшки, ще роздільно збирається скло та папір.

В містах обласного значення та районних центрах діють пункти по прийому вторинної сировини (пластик, скло, макулатура, метал). Виробничу діяльність по переробці полімерних відходів та макулатури здійснює в області ТзОВ «Луцька картонно-паперова фабрика – Україна».

З метою вилучення небезпечних відходів із загальної маси ТПВ в дошкільних навчальних закладах та школах м.Луцька встановлено 87 спеціальних контейнерів для збору побутових хімічних джерел струму (батареї та акумулятори).

Крім того, на території громади м. Луцька (бульвар Дружби Народів 13 та вул. Богдана Хмельницького, 40 а), а також с. Княгининок, с. Жидичин, с. Забороль) встановлені комплекти контейнерів для збору побутових відпрацьованих люмінесцентних ламп та ртутних термометрів.

Варто зазначити, що значна кількість небезпечних відходів, яка утворилася в 2021 році на території області була передана підприємствам, діяльність яких пов'язана із збиранням, видаленням та утилізацією відходів. Так, приватним підприємством «Айслаг» на території Волинської області зібрано 25269 літрів відпрацьованих нафтопродуктів.

У 2021 році загальна маса зібраних відпрацьованих батарейок склала 200 т, які були доставлені у м. Львів на підприємство «Аргентум» для подальшої переробки.

Основним способом видалення твердих побутових відходів є їх захоронення на сміттєзвалищах, що в переважній більшості не відповідає санітарно-екологічним нормам. На даний час в області існує унітарна система збирання відходів, при якій всі побутові відходи збираються в одну ємність. Ситуацію ускладнює відсутність ефективної системи збору та формування окремих видів відходів як вторинної сировини. Як результат, на сміттєзвалище потрапляє значна кількість матеріалів, які мають високу ресурсну цінність та підлягають переробці (скло, папір, метал).

Інформація про кількість полігонів та сміттєзвалищ ТПВ, яка надана органами місцевого самоврядування (у розрізі районів та міст обласного значення), подана в таблиці 2.18.

Відсутність ефективної системи поводження з відходами на рівні регіону зумовлює накопичення їх значної кількості у місцях видалення, що призводить до антропогенного навантаження на довкілля, забруднення його основних компонентів: ґрунту, водних ресурсів та атмосферного повітря, погіршення умов проживання населення області.

З метою вирішення проблеми поводження з відходами на території області та реалізації Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року, розроблено Регіональний план управління відходами у Волинській області до 2030 року.

Таблиця 2.18. Інформація про кількість сміттєзвалищ (полігонів) станом на 01.01.2022 року

№ з/п	Назва одиниці адміністративно-територіального устрою регіону	Кількість	Площі під твердими побутовими відходами, га	Зміни площі (+/-) у відношенні до попереднього року
1	2	3	4	5
	Сміттєзвалища:	265	195,7798 (фактична)	
	в тому числі:			
1	Володимир-Волинський район	39	38,7298	
2	Камінь-Каширський район	101	71,04	
3	Ковельський район	122	84,81	
4	Луцький район	3	1,2	
	Полігони:	11	32,7 (проектна)	
	в тому числі:			
1	Володимир-Волинський район	3	7,79	
2	м. Ковель	4	10,26	
3	Луцький район	2	6,235	
4	м. Камінь-Каширський	2	6,16	
	Заводи по переробці твердих побутових відходів	-	-	-

2.8. Здоров'я населення

За даними Головного управління статистики в області станом на 01.01.2021 року чисельність наявного населення становила у Волинській області 1 024 669 осіб, практично пропорційно представлено міське та сільське населення: міське населення становить 531,2 тис. осіб, сільське – 493,5 тис. осіб.

Для області притаманна структура населення із характерними змінами співвідношення статей залежно від віку. Це можна пояснити тим, що хлопчиків народжується більше, ніж дівчаток. Зокрема, в 2020 р. народилось 5303 хлопчики та 5145 дівчаток. Ця закономірність спостерігається до 35 річного віку, на цьому етапі відбувається зворотня тенденція до збільшення числа осіб жіночої статі над чоловічою. У вікових групах понад 35 років спостерігається явний дисбаланс між чисельністю чоловічого та жіночого населення області за рахунок кількісної переваги жінок. Найбільше диспропорція помітна у віковій групі старше 55 років, а віці понад 70 років чисельність жінок перевищує чисельність чоловіків у 2,4 рази. Динаміка

чисельності населення Волинської області за віковими групами та статтю станом на 1 січня 2021 року наведена в діаграмі 2.9.1.

Таблиця 2.19. Розподіл населення Волинської області за місцем проживання та статтю

За місцем проживання	За статтю	Показники за роками		
		2019	2020	2021
Міське	Чоловіки	246317	245533	244285
	Жінки	288326	287610	286921
Сільське	Чоловіки	241172	240197	239325
	Жінки	256787	255353	254138
Усе населення	Чоловіки	487489	485730	483610
	Жінки	545113	542963	541059

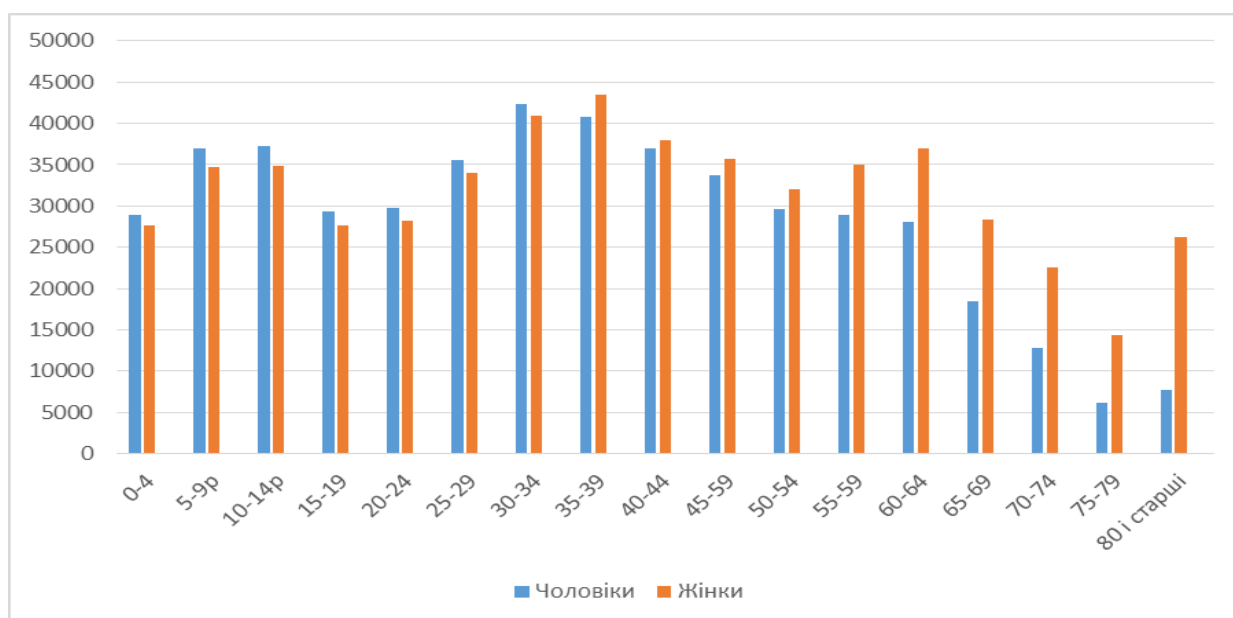

Рис. 2.11. Чисельність населення за віковими групами та статтю, осіб

Демографічні показники та здоров'я населення є визначальними показниками, що відображають стан навколишнього природного середовища. Оскільки, як правило, екологічно несприятливі райони характеризуються високим рівнем смертності та захворюваності населення. Демографічна ситуація в Волинській області характеризується від'ємним природним приростом, зумовленим зниженням народжуваності починаючи з 2012 року та збільшенням смертності з 2019 року.

З 2015 року процес природного приросту набув вектору природного скорочення населення. В порівнянні із 2015 роком тенденція зменшення природного приросту та збільшення смертності зростає, в останні роки вона набула загрозливих показників. Про що свідчать показники наведені в таблиці 2.20.

Таблиця 2.20. Динаміка демографічних процесів в області

Показники, на 1000 осіб	Показники за роками									
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Народжуваність	15,3	14,7	14,6	13,3	13,0	11,9	11,2	10,4	10,4	9,8
Загальна смертність	13,7	13,6	13,7	13,7	13,4	13,5	13,7	13,3	14,3	15,4
Природний приріст	1,6	1,1	0,9	-0,4	-0,4	-1,6	-2,5	-2,9	-3,9	-5,6
Смертність дітей до 1 року (на 1000 народжених)	0,1	0,09	0,08	0,08	0,09	0,07	0,08	0,07	0,08	0,08

На Волині за останні шість років, кількість померлих перевищує кількість народжених, зокрема на 100 померлих припадає 69 новонароджених. Такі дані наводить управління статистики. Із-за зростання рівня смертності природній приріст в 2021 році знизився із -5,6 до -3,9 в 2020 році.

Показник смертності дітей до однорічного віку в останні п'ять років дещо стабілізувався, хоча дещо зріс рівень пізньої неонатальної смертності та мертвонароджуваність, діаграма 2.12. Динаміка смертності дітей до однорічного віку у Волинській області. Зросла також смертність цієї категорії дітей від інфекційних хвороб.

Структура смертності дорослого населення області протягом останніх шести років залишається типовою: хвороби системи кровообігу, новоутворення, травми, хвороби органів травлення. Проте в 2021 році з'являється новий показник смертності - COVID-19, який займає друге місце за чисельністю померлих, що склала 1 752 особи.

У 2021 році на перше місце за смертністю серед населення області вийшли хвороби системи кровообігу. Смертність від цих хвороб - 9749 осіб, COVID-19 - 1 752 особи, новоутворення - 1 481 особа, зовнішні причини смертності - 690 осіб, хвороби органів травлення - 666 осіб, хвороби органів дихання - 445 особи, інфекційні та паразитарні хвороби - 157 осіб, ендокринні хвороби - 88 осіб, хвороби нервової системи - 81 особа, розлади психіки та поведінки - 74 особи, хвороби сечової системи - 63 особи.

Динаміку поширеності захворювань серед населення області згідно публічної інформації. На 2018-2019 роки загальний рівень захворюваності на ВІЛ інфекцію, кашлюк, мононуклеоз, гепатит А, активний, бацилярний туберкульоз та туберкульоз легень зменшується, при цьому відмічається ріст захворюваності на деструктивний туберкульоз, кір, гепатит С, менінгококову інфекцію, бактеріальну дизентерію, сальмонельоз, СНІД.

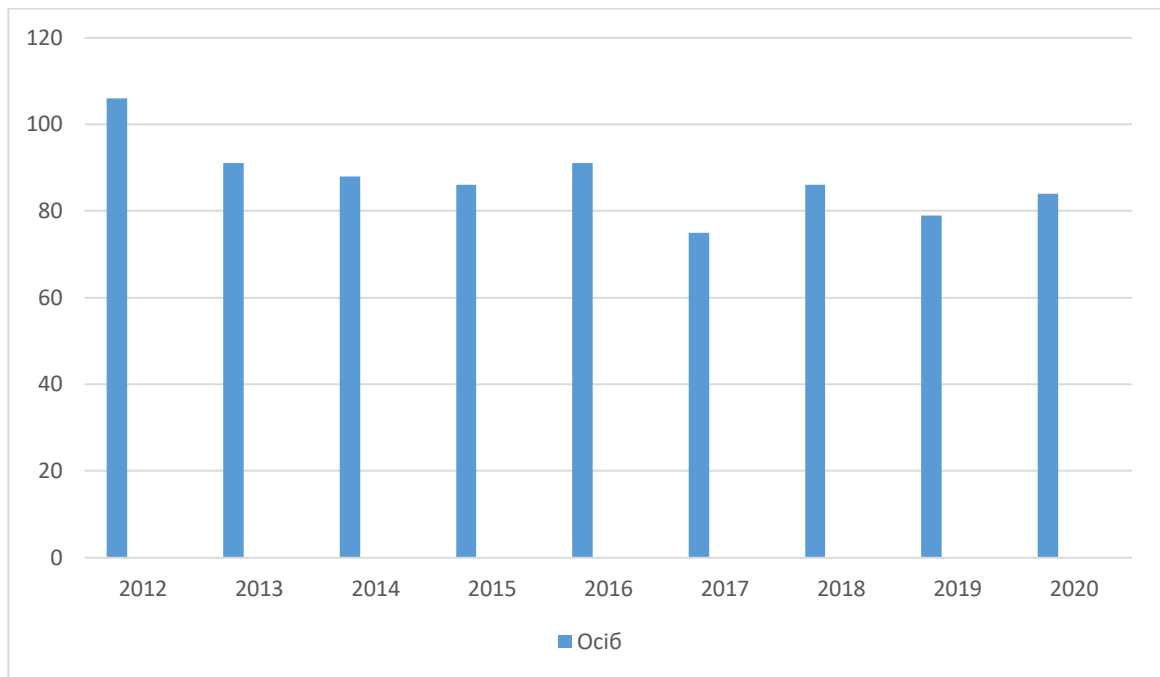

Рис. 2.12. Динаміка смертності дітей до однорічного віку

Зростання онкозахворюваності в 2017-2018 років спостерігається за рахунок виявлених на III-IV стадіях. З 2018-2019 років зросла і смертність через новоутворення. Ця проблема залишається важливою в медико-біологічному та соціально – економічному сенсі, як в області, так у цілому в державі. Значну роль у зростанні захворюваності населення відіграють несприятливі екологічні фактори, зокрема забруднюючі речовини, що потрапляють у повітря, питну воду, ґрунт, рослини, тварини та продукти харчування. Адже вони відзначаються своєю канцерогенною дією.

Ситуація з захворюваністю, що характеризує безпеку життєдіяльності в області, зменшення числа осіб первинно визнаними інвалідами, у тому числі люди працездатного віку. В загальному у області показник за вказаними захворюваннями нижчий середнього в Україні. Проте спостерігається ріст числа осіб вперше визнаних інвалідами II групи.

В загальному, тенденції стану здоров'я населення Волинської області не перевищують національних показників.

2.9. Прогнозні зміни стану довкілля та здоров'я населення, якщо документ державного планування не буде затверджено

У разі незатвердження Програми очевидно не вдасться реалізувати більшість із запланованих заходів, тому фактично зберігатимуться існуючі тенденції у стані та динаміці компонентів довкілля.

Повітряне середовище в загальному матиме незначні рівні забруднення, але локально спостерігатимуться суттєві перевищення концентрацій навколо найбільших підприємств та у місцях інтенсивних

транспортних потоків, особливо в холодний період року та у дні атмосферних інверсій. Суттєвим чинником може стати також існуюча тенденція до значного зростання частки твердого палива в загальному енергетичному балансі. Невирішення проблем із каналізаційними мережами та очисними спорудами спричинятиме часту появу неприємних запахів у великих населених пунктах та їхніх околицях.

Загальні кліматичні тенденції у регіоні практично не залежатимуть від заходів запланованих масштабів, однак у разі неприйняття Програми локально може погіршитись мікроклімат навколо об'єктів значного техногенного впливу.

Стан водного середовища зазнаватиме впливу тих же чинників, що і раніше, але з поглибленням локальних проблем погіршення санітарно-екологічного стану в місцях скиду неочищених стічних вод, недотримання прибережних захисних смуг, інфільтрації забруднених стоків з територій, не охоплених централізованими системами каналізації та роздільного збору сміття. Зanedbanня меліоративних систем збільшуватиме ризик підтоплення.

Головним ризиком для земельних ресурсів лишатиметься нераціональне землекористування, деградація та виснаження ґрунтів внаслідок інтенсивного ведення сільського господарства, самовільне землекористування без правовстановлюючих документів тощо.

Особливо негативною тенденцією може бути подальше накопичення відходів різного класу небезпеки, переповнення існуючих полігонів захоронення ТПВ, поява нових чи розростання існуючих стихійних сміттєзвалищ. Такий вплив негативно позначатиметься на стані не тільки земельних ресурсів, а й водного та повітряного середовища та біорізноманіття.

Стан окремих об'єктів природно-заповідного фонду, особливо у північних, прикордонних з РБ районах, може суттєво погіршитись внаслідок дій, пов'язаних із воєнним станом та відсічю збройної агресії РФ та РБ. Окремі ділянки земельного, лісового, водного фонду цих територій можуть бути сильно порушені та потребуватимуть розробки компенсаційних механізмів за рахунок заходів із ренатуралізації, рекультивації та/або заповідання інших площ.

Основні тенденції стану здоров'я населення та демографічної ситуації очевидно зберігатимуться, але можливі локальні погіршення у місцях найбільшого забруднення повітря та/або питної води.

Загалом, у разі «нульового сценарію» стан довкілля на більшій частині території області ймовірно не зміниться суттєво (за винятком окремих зон підвищеного екологічного ризику), але багато невирішених проблем будуть накопичуватись та можуть призвести до значних негативних наслідків у середньо- та довгостроковій перспективі.

3. ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, УМОВ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ТА СТАНУ ЙОГО ЗДОРОВ'Я НА ТЕРИТОРІЯХ, ЯКІ ЙМОВІРНО ЗАЗНАЮТЬ ВПЛИВУ (ЗА АДМІНІСТРАТИВНИМИ ДАНИМИ, СТАТИСТИЧНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ ТА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕНЬ)

Програмою передбачено реалізацію природоохоронних заходів, які охоплюють всю територію Волинської області, тому при розгляді стану довкілля на територіях, які ймовірно зазнають впливу доцільно розглядати всю область. Основні характеристики стану довкілля Волинської області, зазначені у попередньому розділі.

Атмосфера. У Волинській області управління статистики веде систематичний облік викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря. Динаміка викидів шкідливих речовин з 2014 по 2022 роки подано на діаграмі 3.1. В порівнянні з минулими роками, загальний обсяг шкідливих речовин, що викидаються в атмосферне повітря збільшився на 0,6 тис. тонн. Незмінною залишається щільність викидів 0,2 тонн на 1 км².

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря за десятиріччя з 2012- 2022 р.р. наведені на рис.3.1.

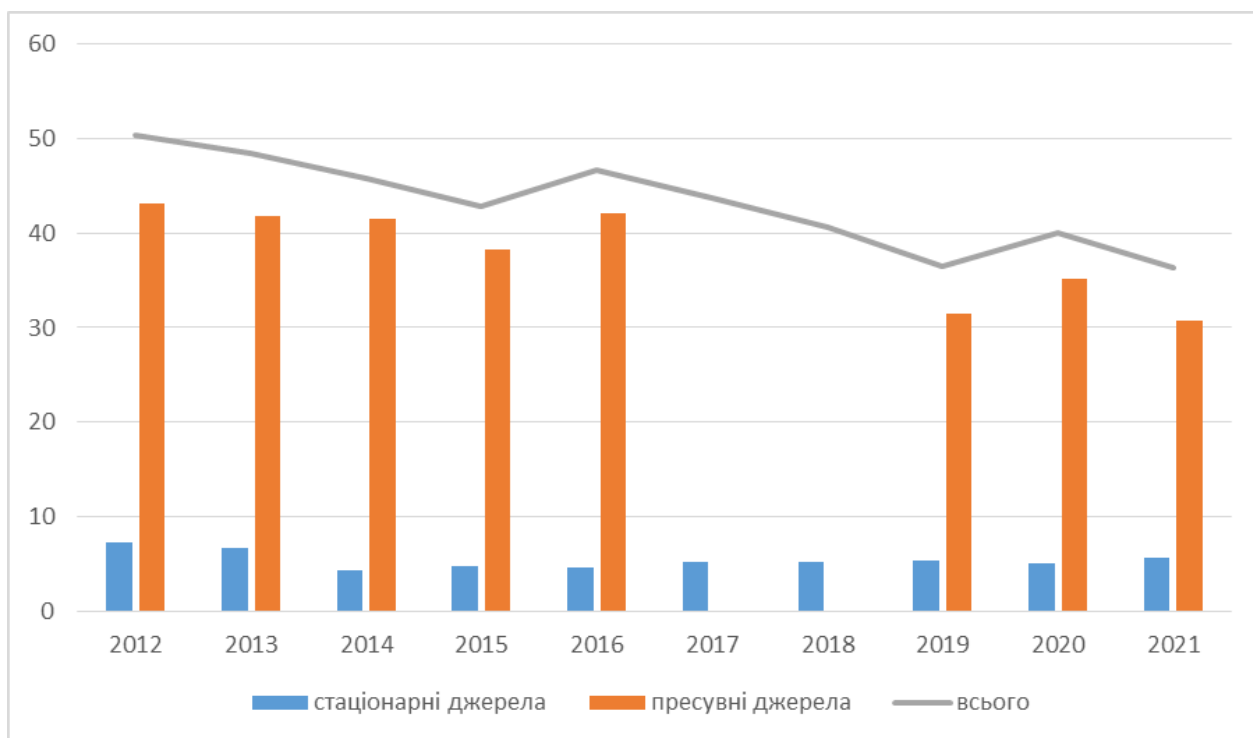

Рисунок 3.1. Динаміка викидів шкідливих речовин з 2012 по 2022 роки

Протягом 2012-2022 років викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря надходили від близько 250 стаціонарних джерел в Волинській області, що становило від 7,3 до 5,6 тис.т. В цілому динаміка викидів стаціонарними джерелами в останні п'ять років близька 5,5 тис.т.

Основними підприємствами - забруднювачами в області є ПАТ "Гнідавський цукровий завод", ДКП «Луцьктепло», ПТМ «Ковельтепло», ДП МОУ ЛРЗ "Мотор", ТзОВ «Кроноспан UA», ПАТ «Нововолинський ливарний завод».

За даними Головного управління статистики в області протягом 2021 року викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря надійшли від 215 стаціонарних джерел підприємств та організацій області, що становило 5,0 тис. тонн. В порівнянні з минулими роками викиди забруднюючих речовин від стаціонарних джерел суб'єктів господарювання незначно зменшились.

Серед основних забруднювачів – ТзОВ «Птахокомплекс «Губин» (11,1%), Локачинський ЦВНТК ПАТ «Укргазвидобування» (7,7 %), ПАТ «Володимир-Волинська птахофабрика» (7,5 %), ДП «Волиньторф» (4,2 %), ТзОВ «Волинь-зерно-продукт» (4,0 %), ПАТ «Гнідавський цукровий завод» (3,3 %).

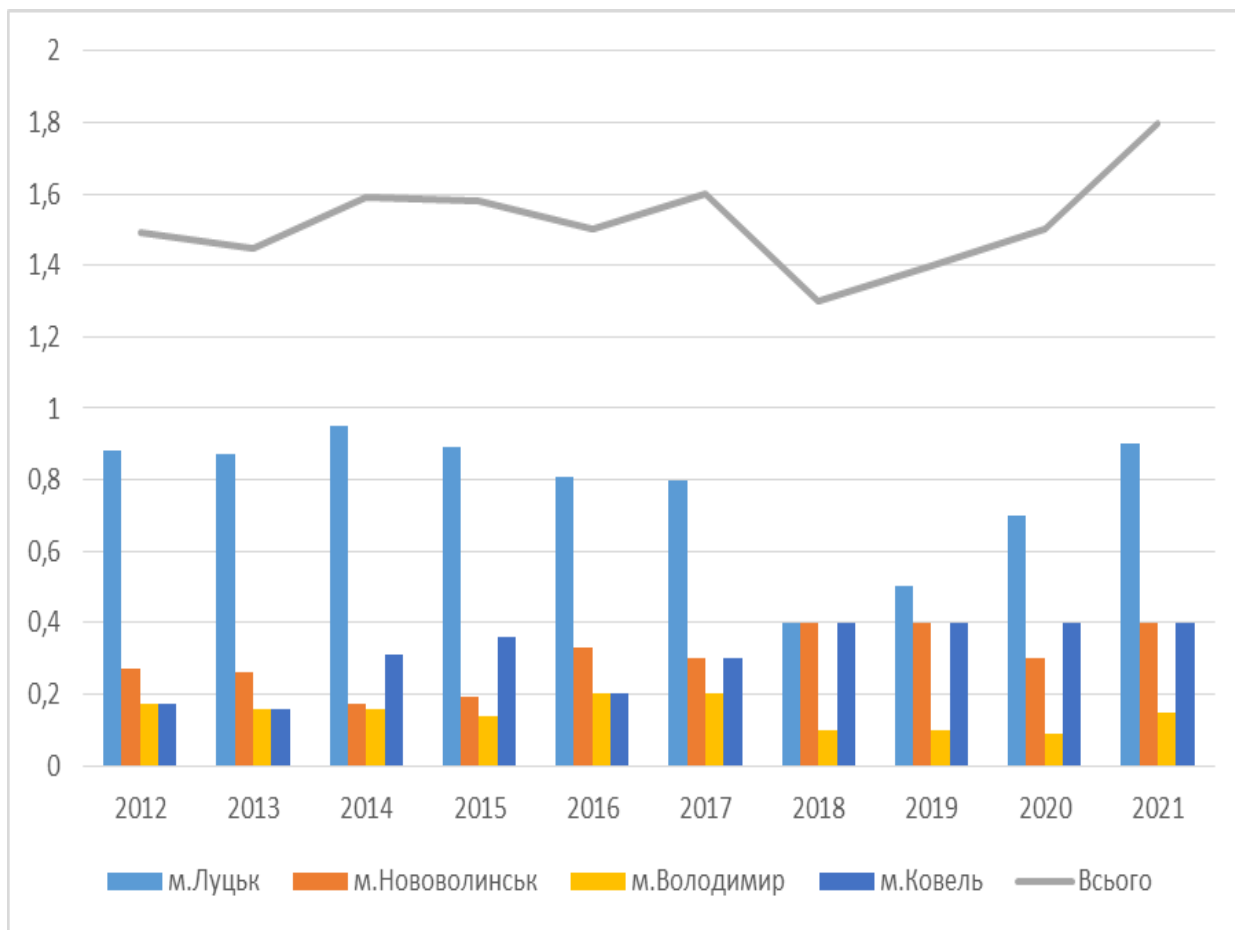

Рисунок 3.2. Хід викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря з 2012 по 2022 роки від стаціонарних джерел забруднення за окремими населеними пунктами Волинської області, тис т.

Випадків екстремального забруднення атмосферного повітря протягом досліджуваного періоду на території області не виявлено, хоча на стаціонарних постах спостережень у м.Луцьку нерідко спостерігаються

перевищення (до 1,5-2,5 ГДК) по окремих речовинах, зокрема по діоксиду нітрогену, фенолу та формальдегіду.

Водні ресурси. Волинська область багата на поверхневі води, налічується 137 річок довжиною 3447,7 км. З них дві великі р. Прип'ять і р.Західний Буг. Річки області належать до басейну р. Прип'ять і живляться в основному за рахунок талих, снігових вод, у меншій мірі - ґрунтових вод та атмосферних опадів.

Річка Прип'ять з притоками Турія, Стохід і Стир є найбільшою річкою області. Вздовж західної межі області протікає р.Західний Буг з притокою Лугою. Вони протікають по території області в основному з півдня на північ, мають повільну течію, через незначне зниження рельєфу в північному напрямку. Більшість річок Волині через невеликі глибини не суднохідні.

В області налічується 267 озер, загальна площа цих природних водойм становить 13065,61 га, а сумарний об'єм води в них сягає майже 94 млн. м³. Переважна більшість - карстові озера, менша – заплавні. Їх режим тісно пов'язаний з річками, а під час весняної повені самостійне існування озер припиняється.

Також в області експлуатується 11 водосховищ, загальна площа цих водойм становить 2171,2 га. В основному використовуються з метою прерозподілу стоку річок.

В області нараховуються 1125 ставків, загальна площа цих водойм становить 5350,75 га.

В цілому запаси поверхневих вод Волинської області достатні для використання.

В 2021 році у поверхневі водні об'єкти області скинуто 31,823 млн. м³ зворотних вод. У складі зворотних вод нормативно очищені - 20,878 млн. м³, нормативно чисті без очистки - 6,586 млн. м³.

Скиди недостатньо очищених та неочищених стічних вод комунальних підприємств області сприяють погіршенню якості поверхневих вод зокрема, в містах Луцьк, Володимир, Ковель, Нововолинськ, Устилуґ, Берестечко, Горохів, Камінь-каширськ, Ківерці, Любомль, Рожище та селищах Мар'янівка, Іваничі, Олика, Цумань, Голоби, Люблинкець, Локачі, Торчин, Любешів, Маневичі, Колки, Заболоття, Ратне, Стара Виживка, Луків, Турійськ, Шацьк.

Таблиця 3.1. Динаміка основних показників використання і відведення води у Волинській області, млн. м³

<i>Показники</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>	<i>2020</i>	<i>2021</i>
Забрано води з природних водних об'єктів - всього	67,07	71,18	96,24	67,69	40,127	43,033
у тому числі для використання						
Спожито свіжої води (включаючи морську) з неї на:	51,4	57,71	54,49	53,5	30,055	32,247
виробничі потреби	14,24	14,64	14,09	13,74	9,878	12,489
побутово-питні потреби	17,90	18,83	18,99	18,27	19,129	18,663
зрошення	6,06	6,51	6,55	4,503	29,18	0,744
сільськогосподарські потреби	13,20	17,71	14,85	16,77	0,152	0,105
ставково-рибне господарство	5,162	4,814	4,835	5,458	*	2,358
Втрати води при транспортуванні	9,6	8,03	9,0	8,311	6,448	7,011
Загальне водовідведення з нього	41,89	42,62	39,53	39,79	28,834	31,823
у поверхневій водній об'єкти	30,19	29,82	28,40	29,1	25,61	н/д
у тому числі:						
забруднених зворотних вод	0,32	0,11	0,428	0,472	0,423	0,484
з них без очищення	-	0,01	0,428	0,425	0,423	0,421
нормативно очищених	20,51	20,68	19,93	20,47	20,865	20,878
нормативно чистих без очистки	6,13	5,88	4,833	4,972	3,153	6,586
Обсяг оборотної та послідовно використаної води	3,234	5,734	5,943	4,170	4,903	4,371
Частка оборотної та послідовно використаної води, %	6,3	10	11	12	16	16
Потужність очисних споруд	78,3	82,52	82,52	83,46	88,79	78,8

Земельні ресурси. В результаті інтенсивного землеробства сільськогосподарське освоєння території області становить 52%, 1047,5 тис. га, що свідчить про високий рівень сільськогосподарської освоєності земель.

За низької культури сільськогосподарського природокористування, недосконалої порушуються землеробські технології господарювання – не дотримуються сівозміни, вносяться низькі норми органічних і мінеральних добрив, не виконується вапнування кислих ґрунтів. Все це призводить до недобору врожаю і зниження родючості ґрунтів, погіршення екологічної ситуації в цілому. Через частий обробіток землі розпилюється поверхня

грунту, здійснюється його ущільнення колесами важких тракторів і комбайнів.

Глобальною проблемою сьогодні є постійне зменшення вмісту гумусу, який відіграє провідну роль у формуванні ґрунту, його цінних агрохімічних властивостей.

Найбільш негативно впливає на земельні ресурси гірничодобувна галузь промисловості. Під час гірничодобувних робіт змінюються природні ландшафти місцевості, порушується ґрунтово-рослинний покрив. В регіоні недостатню увагу приділяють здійсненню рекультивації земель на місці відпрацьованих відкритим способом родовищ корисних копалин, відновленню родючості й народногосподарської цінності порушених земель.

Клімат. Волинь характеризується сприятливим кліматом для життя і діяльності людини. Наявність великої кількості водних об'єктів сприяє розвитку виникнення стихійних метеорологічних явищ, які приймають іноді катастрофічний характер і приносять значні збитки.

Волинський центр з гідрометеорології на метеостанціях області проводить щоденні спостереження за параметрами погоди, зокрема досліджують - температурний режим, опади, небезпечні та стихійні явища погоди (грози, град, шквальний вітер, снігопади, ожеледь, туман).

Волинський центр з гідрометеорології, аналізуючи погодні умови 2021 року стверджує, що по Волині відслідковується тенденція до потепління. Глобальне потепління клімату є на сьогодні визнаним процесом, який спостерігатиметься й у найближче десятиліття. Загальною тенденцією є запізнення весняного тепла та останнім часом вересень має температура літнього місяця.

В теплий період відмічаються сильна спека, так в 2021 році було 3 випадки перевершення рекордів абсолютного максимуму температури: 23 червня - 33,3° (максимум), 24 червня -35,2° (максимум), 15 липня – 34,1° (максимум). Також спостерігали явища пов'язані із хмарами вертикального розвитку - сильними дощами та грозами. Дані явища спостерігаються з певною повторюваністю та інтенсивністю, часто мають локальний характер.

Природно – заповідний фонд та біорізноманіття.

Мережа природно-заповідного фонду Волинської області складається з таких об'єктів:

- Черемський природний заповідник (2975,70 га; 19.12.2001);
- національні природні парки: Шацький (48 977,0 га; 28.12.1983, 16.08.1999), «Прип'ять–Стохід» (39 315,5 га; 13.08.2007), Ківерцівський «Цуманська пуца» (33 475,34 га; 22.02.2010);
- 15 заказників (7731,8 га): «Воротнів» (600,0 га; 03.08.1978), «Втенський» (130,0 га; 25.02.1980), «Вутвицький» (50,0 га; 25.02.1980),

«Нечимне» (40,0 га; 25.02.1980), «Рись» (320,5 га; 02.06.1990), «Губин» (418,0 га; 10.12.1994), «Урочище Джерела» (90,0 га; 10.12.1994), «Кормин» (549,0 га; 10.12.1994), «Кручене озеро» (75,9 га; 10.12.1994), «Мошне» (73,3 га; 10.12.1994), «Софіянівський» (87,6 га; 10.12.1994), «Урочище Суничник» (99,0 га; 10.12.1994), «Чахівський» (72,9 га; 10.12.1994), «Згоранські озера» (705,6 га; 09.12.1998), «Стохід» (4420,0 га; 09.12.1998);

- чотири пам'ятки природи (122,9 га): «Озеро Добре» (46,0 га; 14.10.1975), «Озеро Святе» (44,0 га; 14.10.1975), «Горинські крутосхили» (30,0 га; 03.08.1978), «Болітце» (2,9 га; 25.07.2003; статус зд/з надано 27.07.2016);

- ботанічний сад «Волинь» (10,0 га; 14.10.1975);

- парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва (28,6 га): «Байрак» (13,0 га; 20.08.1996), «Дубечнівський» (2,0 га; 20.08.1996), «Здоров'я» (13,6 га; 20.08.1996)

З метою збереження типових та унікальних природних комплексів з усією сукупністю їх компонентів, в тому числі біологічного та ландшафтного різноманіття необхідне розширення меж ПЗФ Волинської області.

Спостерігається антропогенне забруднення несанкціоновані сміттєзвалища, не цільове землекористування, несанкціоновані рубки лісових насаджень, браконьєрство, надмірне рекреаційне навантаження, незаконне лісокористування. Природні чинники: напівнатуральні процеси, поширення видів-трансформерів, вплив зміни клімату, зміни гідрологічних комплексів та систем. Що призводить до втрати біологічного різноманіття і є однією з глобальних екологічних проблем.

Відходи. Обсяг накопичення промислових відходів I-IV класів небезпеки станом на 01.01.2021 року становить 274382 тис. т (таблиця 3.3) Всього за період 2010-2019 років у Волинській області було утворено 2743823,1 тон відходів I-IV класів небезпеки.

Утворення відходів у Волинській області значно збільшилось в порівнянні з попередніми роками, проте відсоток їх використання незначно зріс. Тому у області гостро стоїть питання щодо поводження з відходами, адже із 11 діючих полігонів ТПВ, 4 полігони (м. Луцьк, смт. Шацьк, смт. Любешів, смт. Локачі) переповнені, полігони м. Нововолинськ, та м. Ковель заповнені від 80 до 99 %, решта 5 полігонів спроможні на певний період (від 2 до 7 років) забезпечити потребу своїх населених пунктів у розміщенні побутових відходів.

Таблиця 3.2 Утворено відходів I - IV класу небезпеки у 2010-2019 рр, тис.тон

Показник/роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Всього у області	143,8	153,2	172,0	178,7	321,3	387,0	419,4	477,7	240,7	250,1

Джерело: Дані Головного управління статистики у Волинській області

Таблиця 3.3. Показники утворення відходів у динаміці за 2019 - 2021 роки

№ з/п	Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік
1	Обсяги утворення відходів:			
	Промислові (у т.ч. гірничопромислові) відходи, т *	116258,0	66413,0	*
	Відходи за формою 14-МТП (номенклатура з 17 видів), т	-	-	-
	Небезпечні (токсичні) відходи(за формою звітності № 1 – небезпечні відходи), т	100,0	105,125	*
	Відходи житлово-комунального господарства, тис. м ³	1091,3	1473,4	*
	Загальна кількість відходів, т	668100,0	630242,032	*
2	Інтенсивність утворення відходів:			
	Загальна кількість відходів на одиницю ВРП, кг/ 1 млн.грн	**	**	**
	Утворення небезпечних (токсичних) відходів I-III класів небезпеки на одиницю ВРП, кг/ 1 млн.грн**	**	**	**
	Утворення твердих побутових відходів на особу, м ³ / на 1 чол.	1,3	1,0	*

Динаміка використання відходів подана в таблиці 3.4.

Здоров'я населення. За останні роки в області відмічається зменшення кількості народжених дітей та збільшення рівня смертності населення. Від'ємним природним приростом, зумовленим зниженням народжуваності починаючи з 2012 року та збільшенням смертності з 2019 року. За рахунок зростання рівня смертності природній приріст у 2021 році знизився.

Таблиця 3.4. Динаміка використання відходів за 2018-2020 роки

№ з/п	Показник	2019	2020	2021
1	Обсяги утворення відходів, т	668143,2	630242,032	*
2	Обсяги використання відходів, т	55684,6	75052,344	*
3	Рівень використання, %	8	12	*

Погіршення екологічного стану довкілля має прямий вплив на зростання показника хронічних захворювань: алергій, органів дихання, системи кровообігу та новоутворень.

Захворюваність населення є індикаційним показником впливу середовища на людину. Забруднення атмосферного повітря призводить до токсичних впливів, отруєння населення, погіршення здоров'я, зниження працездатності. Зокрема населення що в забруднених районах та поблизу автомагістралей, частіше хворіють на захворювання верхніх дихальних шляхів та серцево-судинні.

Здоров'я населення оцінюють базовими показниками: середня тривалість життя, загальна смертність та смертність дітей до одного року життя, захворюваність і функціональні відхилення, поширеність захворювань.

Середня тривалість життя в Волинській області дещо вища ніж в Україні в цілому і становить 72 роки (чоловіки - 66,76 років, жінки - 77,11 років).

З 2015 року процес природного приросту набув вектору природного скорочення. В порівнянні з 2019 роком рівень смертності зріс.

Реалізація запланованих заходів Програми дозволить покращити екологічний стан довкілля, знизити екологічні ризики, забезпечити охорону та раціональне використання природних ресурсів, покращити санітарно – гігієнічні умови проживання населення і підвищення рівня життя.

4. ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ, У ТОМУ ЧИСЛІ РИЗИКИ ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ЯКІ СТОСУЮТЬСЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ, ЗОКРЕМА ЩОДО ТЕРИТОРІЙ З ПРИРОДООХОРОННИМ СТАТУСОМ (ЗА АДМІНІСТРАТИВНИМИ ДАНИМИ, СТАТИСТИЧНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ ТА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕНЬ)

Незважаючи на попередні висновки щодо незначного впливу заходів Програми на довкілля та здоров'я населення, в ході реалізації ДДП можливі прояви екологічних проблем та ризиків, в тому числі на здоров'я населення.

Серед основних екологічних проблем Волинської області, які потребують вирішення, слід зазначити:

- забруднення поверхневих вод унаслідок скидання неочищених або недостатньо очищених стоків, що пов'язано з відсутністю очисних споруд, фізичним і моральним зносом водопровідно-каналізаційних систем, недостатнім фінансуванням їх утримання, ремонту й реконструкції, недостатній рівень забезпечення населення централізованим водовідведенням та погіршення гідрологічних, фізико-хімічних та біологічних показників стану водних об'єктів;

- недостатні обсяги утилізації відходів, відсутність підприємств переробки відходів та обладнаних належним чином полігонів для захоронення відходів і, як наслідок, забруднення довкілля (земель, лісів, водних об'єктів, атмосфери) промисловими та побутовими відходами та продуктами їх розкладу;

- забруднення атмосферного повітря викидами забруднюючих речовин від промислових підприємств та автотранспорту, недостатній рівень володіння достовірною та оперативною інформацією про стан забруднення атмосферного повітря області;

- виснажливе використання біоресурсів та зменшення біорізноманіття;

- відсутність сучасних механізмів заповідання територій в умовах відсутності вільних територій та безконтрольного використання земель для сільськогосподарського виробництва, і як наслідок низький відсоток заповіданості області, що безпосередньо впливає на збереження біологічного та ландшафтного різноманіття;

- зниження показників родючості ґрунтів за рахунок зростання хімічного навантаження на ґрунти через збільшення внесення агрохімікатів та зниження внесення органічних добрив. В області є значна кількість ерозійно небезпечних ґрунтів, на яких необхідно проводити контрольні та агротехнічні заходи;

- відсутність загальнодержавної комплексної системи моніторингу стану навколишнього природного середовища та відповідного швидкого реагування та довгострокового планування вирішення екологічних проблем.

У наступній таблиці окреслено наведено результати SWOT-аналізу.

Таблиця 4.1. SWOT-аналіз екологічного стану Волинської області

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Вигідне географічне положення 2. Наявність унікальних природних ресурсів, які сприяють екологічній стійкості території (зокрема, цінних об'єктів водного фонду, лісів, водно-болотних угідь тощо) 3. Високий відсоток лісистості області що значно перевищує середню лісистість по Україні 4. Високі показники забезпеченості водними ресурсами 5. Значний відсоток заповідності території (біля 11%), що майже вдвічі перевищує середній показник по Україні 6. Незначний відсоток антропогенного перетворення природного середовища 7. Активний розвиток системи місцевого самоврядування базового рівня, що створює передумови для стійкого розвитку громад та ефективного природокористування 8. Наявність численних науково – практичних розробок, систем моніторингу, співпраці між органами влади та науково-освітніми установами у галузі охорони довкілля 9. Позитивний досвід інформування громадськості щодо поточного стану навколишнього природного середовища (в .ч. оперативні звіти Управління екології та природних ресурсів ОДА на сайті Міндовкілля) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Наявність кордону з РБ, що формує ризику та загрози військового та техногенного характеру 2. Ризики неконтрольованого та надмірного використання природних ресурсів, виснаження, деградації та забруднення природних середовищ 3. Погіршення структури лісових насаджень, ризику незаконних рубок, поширення природних вогнищ шкідників та хвороб, поширення інвазивних видів. 4. Забруднення поверхневих вод унаслідок скидання неочищених або недостатньо очищених стоків, що пов'язано з відсутністю очисних споруд, фізичним і моральним зносом водопровідно-каналізаційних систем; 5. Відсутність проєктів землеустрою та технічної документації із землеустрою щодо організації та встановлення (зміни) меж окремих територій та об'єктів природно-заповідного фонду; проблематичне виділення земельних ділянок для розширення ПЗФ. 6. Уразливість до збільшення тиску на природне середовище внаслідок розробки корисних копалин, будівництва, розширення (чи релокації) промислових підприємств тощо. 7. Невеликий відсоток розроблених схем санітарного очищення населених пунктів; недостатні обсяги роздільного збору та утилізації відходів. Невирішеність проблем виділення нових ділянок для організованих полігонів відходів. Недостатній рівень залучення кваліфікованих фахівців до процесів управління ТГ у сфері охорони довкілля та природокористування. 8. Низький рівень впровадження природоохоронних розробок внаслідок недостатнього фінансування. 9. Недосконалість існуючої системи моніторингу стану навколишнього природного середовища в межах регіону.
Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Можливість залучення закордонних інвестицій та грантів для природоохоронних програм 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Можливість розширення військових дій на територію області із загрозами порушення природних комплексів

<p>2. Оптимізація використання та збереження природно-ресурсного та рекреаційного потенціалу</p> <p>3. Оптимізація лісового фонду, його залучення до розширення територій ПЗФ</p> <p>4. Збереження гідрохімічних та санітарно-екологічних показників якості води поверхневих водних об'єктів та підземних вод</p> <p>5. Можливості оптимізації та впорядкування та розширення площі об'єктів ПЗФ</p> <p>6. Збереження невисокого рівня перетвореності середовища, контроль за дотриманням навантаження на НПС</p> <p>7. Подальший розвиток позитивних практик місцевого самоврядування в галузі збереження природного середовища та оптимального використання природних ресурсів</p> <p>8. Розширення можливостей практичного впровадження науково – практичних розробок в галузі охорони довкілля та залучення інвестицій в прикладні розробки ресурсозбереження та раціонального використання природних ресурсів</p> <p>9. Подальший розвиток та оптимізація системи моніторингу компонентів довкілля із оперативним оприлюдненням їх результатів</p>	<p>2. Загрози незаконного та надмірного використання природних ресурсів, виснаження, деградації та забруднення природних середовищ</p> <p>3. Погіршення якісної структури та площ лісових угідь внаслідок поширення шкідників та хвороб та неконтрольованих рубок</p> <p>4. Ризик надмірного забруднення поверхневих вод через скид неочищених або недостатньо очищених стічних вод, підтоплення земельних угідь</p> <p>5. Можливість порушення природних комплексів об'єктів ПЗФ внаслідок можливих військових дій та заходів для протидії можливої агресії</p> <p>6. Можливе збільшення тиску на природне середовище внаслідок розробки корисних копалин, будівництва, розширення (чи релокації) промислових підприємств тощо.</p> <p>7. Збільшення обсягів накопичення твердих побутових відходів, переповнення існуючих полігонів ТПВ.</p> <p>8. Не вирішення прикладних проблем природокористування на місцевому та регіональному рівні</p> <p>9. Невідповідність системи моніторингу новим вимогам через недостатність фінансування та прикладних розробок в галузі моніторингу компонентів довкілля</p>
---	--

Ймовірні ризики впливу на здоров'я населення від екологічних проблем:

- через забруднення поверхневих вод за рахунок не оптимального поводження із стічними водами в населення можуть виникнути хвороби кишково-шлункового тракту, нирок та ін.;

- через відсутність підприємств переробки відходів та обладнаних належним чином полігонів для захоронення відходів і, як наслідок, забруднення території (земель, лісів, підґрунтових вод, водоохоронних зон водних об'єктів) промисловими та побутовими відходами та продуктами їх розкладу в населення можуть виникнути багато різноманітних хвороб та погіршення загального фізіологічного стану;

- через забруднення атмосферного повітря виникають хвороби дихальних шляхів, алергії, слъозотечу, різь в очах, сухий кашель, нудоту, головний біль, стискання в грудях, задишку, загальну слабкість, є причиною розладів функцій органів дихання, атеросклероз, хвороби серця, рак легенів;

- через зниження показників родючості та хімічного навантаження на ґрунти в населення через неякісні продукти харчування можуть виникнути хвороби кишково-шлункового тракту, нирок та ін.

Якщо зменшуються площі територій з природоохоронним статусом, то це призведе до зменшення біорізноманіття та до загрози зникнення рідкісних видів, які особливо охороняються. І навпаки, при розширенні меж територій з природоохоронним статусом буде досягнуто зростання рівня збереження біорізноманіття та більш ретельну охорону унікальних природних комплексів, представників тваринного та рослинного світу.

Відтермінування вирішення вищевказаних проблем посилює негативні тенденції щодо захворюваності та смертності населення регіону, знижує якість та комфортність проживання на території області. Програмою передбачено ряд заходів з будівництва, реконструкції та капітального ремонту. При будівництві (реконструкції) цих об'єктів вплив на елементи довкілля здійснюватиметься за рахунок проведення земляних, будівельних, зварювальних, фарбувальних робіт, роботи механізмів та двигунів транспортних засобів. В цілому вплив цих факторів носитиме локальний характер в просторі, тимчасовий в часі і розрахований виключно на період будівництва.

Прямо пов'язати ті чи інші наслідки для здоров'я населення з впливом конкретних заходів з реалізації Програми досить складно, оскільки вплив на здоров'я часто неспецифічний та носить опосередкований характер, характеризується наявністю часового проміжку між моментом виникнення та проявом наслідків. Проте, можна припустити, що реалізація заходів Програми в загальному покращить санітарно – гігієнічні умови для проживання населення та ймовірно позитивно вплине на стан здоров'я мешканців області.

При гіпотетичному «нульовому»— сценарії, якщо Програма не буде затверджена, подальший стабільний розвиток Волинської області буде проблематичним. Це може призвести до погіршення екологічної ситуації і як наслідок - може відобразитися на умовах життя та здоров'я населення області.

Заходи Програми спрямовані на підвищення спроможності та добробуту цільових груп, підвищення дохідності, що ймовірно призведе до збільшення матеріальних активів та підвищення соціальних стандартів. Як наслідок, очікується можливість дотримання нормативів і вимог до безпечності різних видів діяльності, безпеки життєдіяльності в цілому, та відповідно і зменшення ризиків для здоров'я населення.

Негативного впливу внаслідок реалізації Програми для територій з природоохоронним статусом не передбачається.

5.ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАПОБІГАННЯМ НЕГАТИВНОМУ ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ВСТАНОВЛЕНІ НА МІЖНАРОДНОМУ, ДЕРЖАВНОМУ ТА ІНШИХ РІВНЯХ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ, А ТАКОЖ ШЛЯХИ ВРАХУВАННЯ ТАКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ

В розділі висвітлюється інформація про різні стратегії, плани і програми, що діють на національному, регіональному та місцевому рівнях, які в тій чи іншій мірі визначають передумови для прийняття запланованих заходів та проектів в ДДП Регіональна екологічна програма «Екологія 2023 - 2026».

Розділ ґрунтується на аналізі цілей документів державної політики у сфері охорони довкілля та здоров'я населення, які мають відношення до цілей розвитку на місцевому рівні та безпосередньо стосуються ДДП. Результати аналізу визначають ступінь врахування вищезазначених цілей документів державної політики та їх впровадження в ДДП. Проведений огляд відповідних цілей екологічної політики передбачає загальні орієнтири, на основі яких оцінюються цілі та заходи Програми. Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» (№ 1264-ХІІ від 25.06.91, зі змінами) визначено, що до компетенції обласних державних адміністрацій у сфері охорони навколишнього природного середовища належить:

а) забезпечення реалізації державної політики у сфері заповідної справи, формування, збереження та використання екологічної мережі, здійснення управління та регулювання у сфері охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду України на відповідній території;

б) участь у проведенні моніторингу стану навколишнього природного середовища;

г) реалізація повноважень у сфері оцінки впливу на довкілля відповідно до законодавства про оцінку впливу на довкілля;

г) затвердження за поданням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, для підприємств, установ і організацій лімітів використання природних ресурсів (крім природних ресурсів загальнодержавного значення), скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище (крім скидів, що призводять до забруднення природних ресурсів загальнодержавного значення, навколишнього природного середовища за межами відповідної території);

д) видача дозволів на здійснення операцій у сфері поводження з відходами, викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, спеціальне використання природних ресурсів відповідно до законодавства;

е) реалізація повноважень у сфері стратегічної екологічної оцінки відповідно до законодавства про стратегічну екологічну оцінку;

є) вирішення інших питань у сфері охорони навколишнього природного середовища відповідно до закону. Засади екологічної політики України визначені Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (№ 2697-УШ від 28.02.2019). Закон передбачає інтегрування екологічних вимог під час розроблення і затвердження документів державного планування, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку.

Відповідно до Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (№ 722/2019 від 30.09.2019) має бути забезпечено дотримання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року.

Основними міжнародними правовими документами щодо СЕО є Протокол про стратегічну екологічну оцінку (Протокол про СЕО) до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо), ратифікований Верховною Радою України (№ 562-УШ від 01.07.2015), та Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище, імплементація якої передбачена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС.

В Україні проведення СЕО регламентується Законом України «Про стратегічну екологічну оцінку» (№ 2354-УШ від 20.03.2018).

Юридичні засади поводження з водними ресурсами визначаються Водним кодексом України (№213/95-ВР від 06.06.95) та іншими законодавчими актами, що були розроблені для забезпечення збереження, збалансованого й науково обґрунтованого використання та відновлення водних ресурсів, захисту водних ресурсів від забруднення, зараження й виснаження, запобігання та пом'якшення негативного впливу, покращення екологічного стану водних об'єктів і захисту прав водокористувачів.

Найголовнішими питаннями у сфері водопостачання та водовідведення є дозвіл на забір води із джерел водопостачання (дозвіл на спеціальне водокористування) і дозвіл на скидання очищених та неочищених стічних вод у навколишнє середовище. Відповідно до внесених змін до ст. 49 Водного кодексу України дозвіл на спеціальне водокористування видається територіальними органами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства. Інформація про видані дозволи на спеціальне водокористування суб'єктам господарювання розміщується на сайті Державного агентства водних ресурсів України (<http://davr.gov.ua/mformaciya-pro-vidam-dozvoH-mspecialnevodokoristuva-nnya>).

Основне чинне екологічне законодавство та норми у сфері користування водними ресурсами: • постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування» (№ 321 від 13.03.2002, зі змінами); • постанова Кабінету Міністрів України «Про

Порядок розроблення і затвердження нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин та перелік забруднюючих речовин, скидання яких нормується» (№ 1100 від 11.09.1996, зі змінами); • постанова Кабінету Міністрів України «Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів» (№ 2024 від 18.12.1998, зі змінами).

Правове й інституційне регулювання та ключові екологічні вимоги в галузі охорони атмосферного повітря регулюються Законом України «Про охорону атмосферного повітря», Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» та іншими нормативно-правовими актами. Основне чинне законодавство та норми у сфері захисту атмосферного повітря: • постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок розроблення і затвердження нормативів граничнодопустимого рівня впливу фізичних та біологічних факторів стаціонарних джерел забруднення на стан атмосферного повітря» (№ 300 від 13.03.2002, зі змінами);

Документи загальнодержавного рівня, а також міжнародні угоди Стороною яких є Україна та якими встановлюються зобов'язання та заходи у сфері охорони довкілля та сталого використання природних ресурсів: на загальнодержавному рівні:

- Національний план дій щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням (розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.03.2016 № 271-р; постановою Кабінету Міністрів України від 04.12.2019 № 1065 термін виконання заходів НПД продовжено до 2025 року);
- План заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.12.2017 № 932-р);
- Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 № 820);
- Національний план управління відходами до 2030 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.05.2019 № 195). на міжнародному рівні:
- Директива № 2003/4/ЄС про доступ громадськості до екологічної інформації та про скасування Директиви № 90/313/ЄС; - Директива № 2003/35/ЄС про забезпечення участі громадськості у підготовці окремих планів та програм, що стосуються навколишнього природного середовища;
- Директива № 2003/87/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 13 жовтня 2003 року про встановлення схеми торгівлі викидами парникових газів у рамках Співтовариства та внесення змін і доповнень до Директиви Ради 96/61/ЄС із змінами і доповненнями, внесеними Директивою 2004/101/ЄС;
- Директива № 2008/50/ЄС про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи; - Рамкова директива № 2008/98/ЄС Європейського парламенту та Ради від 19 листопада 2008р. «Про відходи та скасування деяких Директив»;
- Директива Ради № 1999/31/ЄС від 26 квітня 1999 року «Про захоронення відходів»;

- Директива № 98/83/ЄС про якість води, призначеної для споживання людиною, зі змінами і доповненнями, внесеними Регламентом (ЄС) № 1882/2003 і Регламентом (ЄС) 596/2009;
- Директива № 2010/75/ЄС про промислові викиди;
- Конвенція про біологічне різноманіття, підписану від імені України 11 червня 1992 року у м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія) і (ратифіковано Верховною радою України 29 листопада 1994 року);
- Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення головним чином як середовище існування водоплавних птахів (Рамсарська конвенція, м. Рамсар, Іран, 1971 рік).

Правові засади у сфері поводження з відходами забезпечуються Законом України «Про відходи» (№ 187/98-ВР від 05.03.1998) та іншими законодавчими актами, що були розроблені для регулювання діяльності з метою уникнення чи мінімізації утворення відходів, зберігання й поводження з ними, запобігання та зменшення негативних наслідків для довкілля і здоров'я людини від утворення, зберігання та поводження з відходами. Повноваження місцевих державних адміністрацій у сфері поводження з відходами визначаються статтею 20 Закону України «Про відходи».

В Україні сформовано інвестиційне законодавство, в якому, зокрема, значна увага приділяється необхідності дотримання екологічних норм в процесі інвестиційної діяльності. Так Законом України «Про інвестиційну діяльність» (№ 1560-ХІІ від 18.09.1991) встановлюється заборона інвестування в об'єкти, створення і використання яких не відповідає вимогам санітарно-гігієнічних, радіаційних, екологічних, архітектурних та інших норм, встановлених законодавством України (ст. 4). В разі порушення екологічних, санітарно-гігієнічних та архітектурних норм державний орган може прийняти рішення про зупинення або припинення інвестиційної діяльності (ст. 21). Також в ст. 8 зазначається, що інвестор зобов'язаний одержати висновок з оцінки впливу на довкілля у випадках та порядку, встановлених Законом України «Про оцінку впливу на довкілля» (№ 2059-УШ від 23.05.2017).

Відповідно до нормативно-правової бази України, проект Програми відповідає ряду зобов'язань:

1. Пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів;
2. Проведення природоохоронних заходів, що гарантують екологічну безпеку середовища для життя і здоров'я людей, а також запобіжний характер заходів щодо охорони довкілля;
3. Проектне спрямування на збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів;
4. Вжиття заходів щодо зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин і зменшення впливу фізичних факторів;
5. Впровадження роздільного збору твердих побутових відходів;

6. Вивезення твердих побутових відходів на полігон ТПВ, згідно з договором;
7. Забезпечення утилізації/видалення невідомих, непридатних та заборонених до використання пестицидів і агрохімікатів;
8. Здійснення інструментально-лабораторних вимірювань параметрів викидів забруднюючих речовин стаціонарних і пересувних джерел; недопущення експлуатації транспортних та інших пересувних засобів та установок, у викидах та скидах яких вміст забруднюючих речовин перевищує встановлені нормативи;
9. Забезпечення загальної доступності Програми та самого звіту СЕО відповідно до вимог Законів України «Про доступ публічної інформації» і «Про стратегічну екологічну оцінку» шляхом здійснення публікації у друкованих засобах масової інформації та розміщення на офіційному веб-сайті замовника (департаменту екології та природних ресурсів Волинської ОДА).

Засади екологічної політики України визначені Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року».

Аналіз відповідності цілей напрямів Регіональної екологічної програми «Екологія 2023 - 2026» стратегічним цілям державної екологічної політики України представлено в табл. 5.1.

Для вирішення екологічних проблем Волинської області та відповідності документу державного планування екологічним вимогам, Програмою передбачено ряд заходів, а саме:

- а) будівництво, реконструкція, ремонт очисних споруд;
будівництво, реконструкція каналізаційних насосних станцій, каналізаційних систем та мереж;
відновлення та підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану водойм та річок;
заходи щодо боротьби з шкідливою дією вод;
покращення функціонування меліоративних систем та гідроспоруд на них.
- б) проведення заходів спрямованих на зменшення викидів та покращення стану атмосферного повітря (в тому числі модернізація котельного обладнання, установлення та реконструкція обладнання для зменшення викидів забруднюючих речовин);
проведення інвентаризації стаціонарних джерел забруднення атмосферного повітря;
проведення досліджень стану атмосферного повітря з метою уточнення режимів оцінювання та оцінювання просторового розподілу концентрацій забруднювальних речовин.
- в) упорядкування територій природно-заповідного фонду, створення нових і розширення (зміна) меж наявних природно-заповідних об'єктів;
резервування територій для заповідання в області;

виконання заходів з винесення в натуру та виготовлення проєктів землеустрою об'єктів та територій природно-заповідного фонду області; проведення інформаційно-просвітницьких заходів, видання літератури з метою популяризації територій та об'єктів природно-заповідного фонду, розроблення місцевих схем формування екологічної мережі.

Таблиця 5.1 Аналіз відповідності напрямків Програми стратегічним цілям державної екологічної політики України

Напрями Обласної програми охорони навколишнього природного середовища Волинської області на 2023-2026 роки	Стратегічні цілі державної екологічної політики України				
	1. Формування у суспільстві екологічних цілей і засад сталого споживання та виробництва України	2. Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу	3. Забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-екологічного розвитку України	4. Зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення	5. Удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління
Охорона та раціональне використання водних ресурсів	x	+	+	+	x
Охорона атмосферного повітря	x	+	x	+	x
Збереження природно-заповідного фонду та формування національної екологічної мережі	x	+	+	+	+
Охорона і раціональне використання рослинних ресурсів і ресурсів тваринного світу	+	+	x	+	+
Раціональне використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів	x	x	+	+	x
Екологічна освіта і наука, моніторинг довкілля, інформування населення та залучення громадськості до прийняття рішень з питань охорони довкілля	+	x	+	+	+
Охорона та раціональне використання земельних ресурсів	+	+	+	x	x

* Для оцінки відповідності цілей виконувалась наступна методика: «+/-» стратегічні цілі враховано/не враховано у напрямках Програми

г) здійснення досліджень видового складу флори та фауни області та мігруючих видів, ведення кадастрів, інвентаризації та моніторингу місць зростання рослин, рослинних угруповань та поселень тварин, що підпадають під охорону законодавства України та міжнародних договорів.

д) впровадження ефективної системи збору, утилізації та видалення твердих побутових відходів у населених пунктах області, в тому числі запровадження роздільного збору відходів;

придбання обладнання та установок для збору, сортування та переробки твердих побутових відходів;

рекультивация місць накопичення відходів та ліквідація стихійних сміттєзвалищ.

е) видання поліграфічної та іншої продукції про стан довкілля області; проведення культурно-масових заходів природоохоронного спрямування;

розроблення природоохоронних програм і планів та проведення їх стратегічної екологічної оцінки;

проведення моніторингових досліджень та інформування про їх результати.

Враховуючи результати аналізу можна зробити висновок, що Програма, відповідає цілям екологічної політики, встановлених на національному та регіональному рівнях; враховує більшість з них і пропонує комплекс заходів, спрямованих на їх виконання.

6. ОПИС НАСЛІДКІВ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ВТОРИННИХ, КУМУЛЯТИВНИХ, СИНЕРГІЧНИХ, КОРОТКО-, СЕРЕДНЬО- ТА ДОВГОСТРОКОВИХ (1, 3-5 ТА 10-15 РОКІВ ВІДПОВІДНО, А ЗА НЕОБХІДНОСТІ - 50-100 РОКІВ), ПОСТІЙНИХ І ТИМЧАСОВИХ, ПОЗИТИВНИХ І НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ

Загалом Програма безпосередньо спрямована на покращення стану довкілля в області, тому більшість запропонованих заходів матимуть позитивні впливи на різні складові навколишнього середовища та здоров'я населення. Втім, нормативна база проведення СЕО зобов'язує розглянути будь-які ймовірні позитивні чи негативні впливи планованої діяльності за п'ятьма десятками показників. Здійснений аналіз потенційного впливу запропонованих у Програмі заходів дозволяє узагальнити ці дані у наступній формі (Таблиця 6.1):

Таблиця 6.1. Оцінка ймовірного впливу Програми на довкілля відповідно до контрольного переліку

Чи може реалізація Програми спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
Повітря				
1. Збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел?			●	+
2. Збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел?		● ¹		+
3. Погіршення якості атмосферного повітря?			●	+
4. Появу джерел неприємних запахів?		● ¹		+
5. Зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату?			●	
Водні ресурси				
6. Збільшення обсягів скидів у поверхневі води?		● ²		
7. Будь-які зміни якості поверхневих вод (зокрема таких показників, як температура, розчинений кисень, прозорість, але не обмежуючись ними)?			●	+

Чи може реалізація Програми спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
8. Збільшення скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти?			●	
Значне зменшення кількості вод, що використовуються для водопостачання населенню?			●	
10. Збільшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод?			●	+
11. Появу загроз для людей і матеріальних об'єктів, пов'язаних з водою (зокрема таких, як паводки або підтоплення)?			●	+
12. Зміни напрямів і швидкості течії поверхневих вод або зміни обсягів води будь-якого поверхневого водного об'єкту?		● ³		
13. Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону?			●	+
14. Зміни напряму або швидкості потоків підземних вод?			●	
15. Зміни обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)?			●	
16. Забруднення підземних водоносних горизонтів?			●	
Відходи				
17. Збільшення кількості утворюваних твердих побутових відходів?		● ⁴		+
18. Збільшення кількості утворюваних чи накопичених промислових відходів IV класу небезпеки?			●	+
19. Збільшення кількості відходів I-III класу небезпеки?		● ⁴		+
20. Спорудження еколого-небезпечних об'єктів поводження з відходами?			●	+
21. Утворення або накопичення радіоактивних відходів?			●	
Земельні ресурси				

Чи може реалізація Програми спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
22. Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару?		● ¹		
23. Будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів?			●	
24. Зміни в топографії або в характеристиках рельєфу?			●	
25. Появу таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози через нестабільність літогенної основи або зміни геологічної структури?			●	
26. Суттєві зміни в структурі земельного фонду, чинній або планованій практиці використання земель?		● ⁵		+
27. Виникнення конфліктів між ухваленими цілями стратегії та цілями місцевих громад?			●	
Біорізноманіття та рекреаційні зони				
28. Негативний вплив на об'єкти природно-заповідного фонду (зменшення площ, початок небезпечної діяльності у безпосередній близькості або на їх території тощо)?			●	+
29. Зміни у кількості видів рослин або тварин, їхній чисельності або територіальному представництві?			●	+
30. Збільшення площ зернових культур або сільськогосподарських угідь в цілому?			●	
31. Порушення або деградацію середовищ існування диких видів тварин?			●	+
32. Будь-який вплив на кількість і якість наявних рекреаційних можливостей?			●	+
33. Будь-який вплив на наявні об'єкти історико-культурної спадщини?			●	
34. Інші негативні впливи на естетичні показники об'єктів довкілля (перепони для публічного огляду мальовничих краєвидів, появу естетично неприйнятних місць, руйнування пам'ятників природи тощо)?			●	

Чи може реалізація Програми спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
Населення та інфраструктура				
35. Зміни в локалізації, розміщенні, щільності та зростанні кількості населення будь-якої території?			•	
36. Вплив на нинішній стан забезпечення житлом або виникнення нових потреб у житлі?			•	
37. Суттєвий вплив на нинішню транспортну систему? Зміни в структурі транспортних потоків?			•	
38. Необхідність будівництва нових об'єктів для забезпечення транспортних сполучень?			•	
39. Потреби в нових або суттєвий вплив на наявні комунальні послуги?		• ⁶		+
40. Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей?			•	+
Екологічне управління та моніторинг				
41. Послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки?			•	
42. Погіршення екологічного моніторингу?		• ⁷		+
43. Усунення наявних механізмів впливу органів місцевого самоврядування на процеси техногенного навантаження?			•	+
44. Стимулювання розвитку екологічно небезпечних галузей виробництва?			•	
Інше				
45. Підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів?			•	+
46. Суттєве вилучення будь-якого невідновного ресурсу?			•	
47. Збільшення споживання значних обсягів палива або енергії?			•	+

Чи може реалізація Програми спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
48. Суттєве порушення якості природного середовища?			●	+
49. Появу можливостей досягнення короткотермінових цілей, які ускладнюватимуть досягнення довготривалих цілей у майбутньому?			●	
50. Такі впливи на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності викличуть значний негативний екологічний ефект, що матиме значний негативний прямий або опосередкований вплив на добробут людей?			●	

Примітки: 1 – ймовірний незначний негативний вплив на етапі будівництва/впровадження заходів; 2 – певне збільшення обсягів скидів у поверхневій воді можливе за рахунок їх збору у централізовані каналізаційні системи; але за умов належного очищення це не створюватиме суттєвого навантаження на водойми; 3 - зміни напрямів і швидкості течії поверхневих вод ймовірні при реалізації заходів із впорядкування та відновлення меліоративних мереж, а також очищення русла річки Західний Буг; 4 – умовне збільшення кількості (облікованих) відходів можливе у разі охоплення збором ТПВ раніше неохоплених територій; 5 – зміни в структурі земельного фонду можливі при реалізації передбачених заходів із розширення площ територій та об'єктів ПЗФ; 6 – вплив на комунальні послуги очікується у зв'язку із охопленням нових територій централізованим водопостачанням та каналізацією та збором побутових відходів; 7 – погіршення ситуації з екологічним моніторингом можливе у зв'язку із незначним запланованим фінансуванням оновлення пунктів та мереж моніторингу

Змін клімату в результаті реалізації Програми не очікується, оскільки жоден із запланованих заходів чи об'єктів не передбачає виділення значних обсягів теплоти чи парникових газів, суттєвої зміни атмосферних потоків тощо. Разом з цим, локальні заходи Програми можуть сприяти певному зменшенню виділення чи поглинання парникових газів (зростання площ зелених насаджень, оптимізація очисних установок та ін.) та локальному покращенню мікроклімату.

В цілому, жоден із запропонованих заходів програми не повинен мати негативного впливу на довкілля, кілька з них можуть мати ймовірно негативний локальний короткочасний вплив (переважно на етапі будівництва), який нівелюватиметься суттєво більшим позитивним впливом. Жодних середньо- та довгострокових негативних впливів не очікується.

При цьому майже по половині із показників таблиці 6.1 ймовірно покращення поточної ситуації, як за прямими, так і вторинними, кумулятивними та синергічними наслідками.

Так, серед очікуваних вторинних позитивних наслідків можна, зокрема, назвати такі:

- покращення стану ґрунтів, ґрунтових та підземних вод внаслідок ліквідації стихійних сміттєзвалищ та охопленням нових територій організованим роздільним збором відходів (у середньо- і довгостроковій перспективі);

- зменшення ризику захворюваності населення, пов'язаного із санітарно-екологічним станом водойм (у коротко-, середньо- і довгостроковій перспективі);

- зменшення ризику захворюваності населення, пов'язаного із забрудненням атмосферного повітря за рахунок заходів із зменшення викидів від стаціонарних джерел (у коротко-, середньостроковій перспективі);

- зменшення ризиків підтоплення і затоплення територій внаслідок комплексу заходів з покращення стану меліоративної мережі та уникнення підтоплень (у середньо- і довгостроковій перспективі);

- можливість на практиці реалізувати заплановані у розробку проекти створення чи розширення об'єктів ПЗФ (у середньостроковій перспективі).

Щодо кумулятивних ефектів, в першу чергу важливим видається зменшення кумулятивного впливу від накопичення відходів.

Синергічні позитивні наслідки, що виникатимуть внаслідок об'єднання дії кількох різних факторів чи процесів:

- покращення екологічного стану місцевих водойм та ґрунтів внаслідок оптимізації збору відходів, поєднаної із розширеним охопленням сучасними каналізаційними мережами;

- покращення гідрохімічного та санітарно-екологічного стану річок внаслідок розчищення їх русел, розчищення меліоративних систем, кращого очищення стічних вод тощо;

- зменшення захворюваності населення у середньо- і довгостроковій перспективі за рахунок комплексу заходів із очищення атмосферного повітря, стічних вод, організованого видалення відходів, а також підвищення рівня комунальних послуг і покращення рекреаційних можливостей у регіоні;

- зростання рівня екологічної свідомості, дружнього та відповідального ставлення до довкілля внаслідок запланованого комплексу еколого-просвітницьких та науково-дослідницьких заходів. При цьому цей результат сприятиме виконанню інших природоохоронних заходів у довгостроковій перспективі.

Таким чином, виконання Програми не передбачає жодного суттєвого і тривалого негативного впливу на стан довкілля, натомість очікується комплекс позитивних впливів на різні компоненти середовища та здоров'я населення.

7. ЗАХОДИ, ЩО ПЕРЕДБАЧАЄТЬСЯ ВЖИТИ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ, ЗМЕНШЕННЯ ТА ПОМ'ЯКШЕННЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ

Для зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків виконання Програми пропонується реалізація наступних основних завдань.

Під час здійснення стратегічної екологічної оцінки розглянуто заходи із запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків для довкілля, визначені законодавством.

Для реалізацій усіх цілей програми для поліпшення екологічного стану Волинської області даною Програмою передбачається комплексу заходів наведених нижче.

Регіональною екологічною програмою «Екологія 2023-2026» передбачено залучення прогнозованого обсягу фінансових ресурсів для виконання заходів у розмірі 151 500,0 тис. грн. Для цього планується залучення коштів із різних джерел, зокрема: державний бюджет - 8 570,0, обласний бюджет - 45 400,0, місцеві бюджети - 46 720,0 власні кошти підприємств - 50 810,0 тис. гривень.

На рисунку 7.1 відображено відсоткове співвідношення цих джерел фінансування регіональної Програми.

Рисунок 7.1 – Розподіл коштів програми за джерелами фінансування

В розрізі років (2023 – 2026 рр.) кошти для реалізації Програми пропонується виділяти рівномірно (рис.7.2).

Рисунок 7.2 – Розподіл коштів програми за роками реалізації програми

При реалізації Програми виділення коштів і проведення відповідних заходів планується за наступними шістьма напрямками:

- Охорона і раціональне використання водних ресурсів.
- Охорона атмосферного повітря.
- Збереження природно-заповідного фонду та формування національної екологічної мережі.
- Охорона і раціональне використання рослинних ресурсів і ресурсів тваринного світу.
- Раціональне використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів.
- Екологічна освіта і наука, моніторинг довкілля, інформування населення та залучення громадськості до прийняття рішень з питань охорони довкілля.

На рисунку 7.3 наведено прогнозоване фінансування для реалізації окремих напрямків Програми.

Рисунок 7.3 – Розподіл коштів програми між основними напрямками

Як видно із наведених даних, найбільше фінансування потребують охорона і раціональне використання водних ресурсів - 61 045 тис. гривень, або 40% від загальної суми коштів, охорона і раціональне використання рослинних ресурсів і ресурсів тваринного світу - 44325 тис. гривень, або 29% коштів. Дещо менші фінансові ресурси планується залучити для покращення галузі раціонального використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів (17850 тис. гривень), охорона атмосферного повітря (13300 тис. гривень), екологічна освіта і наука, моніторинг довкілля, інформування населення та залучення громадськості до прийняття рішень з питань охорони довкілля (8675 тис. грн.), а також збереження природно-заповідного фонду та формування національної екологічної мережі (6305 тис. грн). Такий розподіл коштів для реалізації окремих напрямків Програми є цілком виправданим, виходячи із наведеного вище аналізу екологічних проблем, які характерні для Волинської області, а також витрат, в тому числі і капітальних, які необхідні для гальмування деградаційних процесів, збереження навколишнього природного середовища та раціонального його використання.

Зважаючи на те, що у поверхневі водні об'єкти області у 2021 році скинуто 27,995 млн. м³ зворотних вод, у складі яких недостатньо очищеними є 0,485 млн. м³. Скид забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти Волинської області у 2021 році склав на 0,061 млн. м³ більше, ніж у попередньому році. Недостатнє очищення зворотних вод значно впливає на стан водних об'єктів області, тому у сфері охорони і раціонального

використання водних ресурсів передбачається ряд заходів для покращення існуючого стану.

Серед таких заходів будівництво, реконструкція споруд для очищення стічних вод, системи роздільної каналізації, каналізаційних мереж і споруд на них, ремонт споруд для очищення стічних вод, системи роздільної каналізації, каналізаційних мереж і споруд на них, а також заміна обладнання, покращення екологічного стану та відновлення і підтримання гідрологічного режиму водних об'єктів на території Волинської області (в т.ч. виготовлення проектно-кошторисної документації), проведення заходів щодо збереження Шацького поозер'я, проведення заходів від підтоплення населених пунктів та сільськогосподарських угідь на території області, проведення заходів спрямованих на покращення функціонування міжгосподарських та внутрішньогосподарських меліоративних систем та гідроспоруд на них, очистка річки Західний Буг а також проведення біологічної меліорації (шляхом зариблення) водойм.

Зважаючи на те, що значну частку екологічних проблем водним об'єктам області завдає скид забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, що здійснюється в основному підприємствами житлово-комунального господарства передбачається виділення значних коштів (близько 6 800 тис. грн.) саме для будівництва, реконструкції споруд для очищення стічних вод

В результаті виконання запланованих робіт створюється можливість запобігання забрудненню навколишнього середовища (в тому числі водних об'єктів) стічними водами, відходами та недопущення попадання стічних вод на рельєф та у підземні водоносні горизонти, а також захищення від підтоплення повеневими і паводковими водами населених пунктів області.

Для покращення ситуації у сфері охорони і раціонального використання рослинних ресурсів і ресурсів тваринного світу Програмою передбачається комплекс заходів із збереження та збільшення площ зелених насаджень на території Волинської області (в тому числі проведення заходів з виявлення запасів природних рослинних ресурсів, затрати на їх охорону і відтворення), для чого передбачено використання основної суми коштів даного напрямку – 40 млн. грн., причому всі ці кошти передбачено за рахунок власних коштів підприємств. Серед інших заходів даного напрямку передбачається зокрема здійснення досліджень видового складу флори та фауни області та мігруючих видів, ведення кадастрів, інвентаризації та моніторингу місць зростання рослин, рослинних угруповань та поселень тварин, що підпадають під охорону законодавства України та міжнародних договорів, заходи щодо запобігання інтродукції та поширенню чужорідних видів рослин, які загрожують природним екосистемам, заходи щодо боротьби з браконьєрством.

Реалізація заходів поводження з відходами та їх вчасне фінансування є надзвичайно важливим фактором для покращення екологічного та санітарно-гігієнічного стану області, попередження захворювань серед населення та

сприяння поліпшенню усіх компонентів довкілля Волинської області. Основними заходами цього напрямку Програми безумовно є будівництво споруд, придбання обладнання та установок для сортування та переробки твердих побутових відходів приведення об'єктів оброблення та видалення відходів у відповідність із встановленими вимогами (облаштування, рекультивация місць накопичення відходів, ліквідація стихійних сміттєзвалищ тощо), на які планується із місцевих бюджетів виділити 9,2 млн. грн. Важливими заходами даного напрямку також є організація роздільного збирання (придбання спеціального обладнання та влаштування майданчиків для роздільного збирання ТПВ), забезпечення екологічно безпечного збирання, зберігання, утилізації, видалення та переробки відходів, розроблення схем санітарного очищення населених пунктів тощо.

Планування покращення та фінансування у сфері охорони атмосферного повітря необхідне у зв'язку з тим, що якість повітря безпосередньо впливає на здоров'я населення, виникненню хвороб та загального санітарного-гігієнічного стану області. Для покращення ситуації у цій галузі та контролю забруднюючих речовин, задля запобігання негативному впливу на стан здоров'я населення та виникненню різноманітних хвороб планується проведення заходів спрямованих на зменшення шкідливих викидів в атмосферне повітря (в тому числі модернізація котельного обладнання, встановлення та реконструкція обладнання для зменшення викидів забруднюючих речовин, проведення режимно-налагоджувальних робіт) на які планується виділити найбільше коштів цього напрямку – 8,7 млн. грн. Програмою також заплановано проведення досліджень стану атмосферного повітря з метою уточнення режимів оцінювання та оцінювання просторового розподілу концентрацій забруднювальних речовин (в тому числі придбання обладнання тощо), проведення дослідження, аналізу та скринінгових досліджень щодо доцільності встановлення додаткових стаціонарних постів (в тому числі придбання обладнання тощо).

Заходи у сфері збереження природно-заповідного фонду, формування регіональної екологічної мережі, охорона і раціональне використання біоресурсів області є дуже важливими, оскільки площа ПЗФ становить 235951,19 га та становить 11,71 %. Враховуючи, що більше 15 тис. га територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення увійшли до складу територій загальнодержавного значення, фактична площа заповідності області становить – 10,96%. Основними заходами є: визначення та встановлення меж об'єктів природно-заповідного фонду задля збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду області, запобігання зменшенню площ природно-заповідного фонду, припинення використання зазначених територій не за призначенням, проведення різноманітних досліджень, розширення меж об'єктів ПЗФ та створення регіональних еколого-просвітницьких центрів для проведення науково-дослідних робіт, пропаганди природоохоронних знань і створення експозицій. Основними статтями видатків цього напрямку є розробка проектів землеустрою та

технічної документації із землеустрою щодо організації та встановлення (зміни) меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду, для якої планується виділити 4,6 млн. грн.

В сучасних умовах екологічна освіта і наука, моніторинг довкілля, інформування населення та залучення громадськості до прийняття рішень з питань охорони довкілля є невід'ємною частиною природоохоронної діяльності без якої важко, а подекуди неможливо досягнути успіху. Основною метою екологічної освіти на сьогодні є формування екологічної свідомості та культури особистості дітей, усвідомлення себе частиною природи, відчуття відповідальності за неї, як за національне багатство, гармонізація стосунків у системі «людина-суспільство-природа».

Тому Програмою передбачається фінансування низки заходів, основними із яких є проведення науково-технічних конференцій і семінарів, організація виставок, фестивалів, акцій та інших заходів щодо пропаганди охорони навколишнього природного середовища, видання поліграфічної продукції з екологічної тематики, проектні та проектно-конструкторські розроблення у сфері охорони навколишнього природного середовища, розроблення регіональних програм, регіональних планів екологічного спрямування, організація проведення ОВД, СЕО, проведення наукових та моніторингових досліджень навколишнього середовища та інформування про їх результати, придбання та атестація обладнання для здійснення моніторингу навколишнього середовища, розробка та обслуговування функціонування баз даних та автоматизованих інформаційних систем в сфері охорони довкілля, проведення оцінки ризиків, контролю, інвентаризації з метою зниження навантаження на довкілля тощо.

Для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання програми планується використання комплексу заходів, серед яких основними є:

1. Розроблення та застосування системи постійного моніторингу впливу на довкілля реалізації заходів та проектів Програми, включаючи добір кваліфікованих експертів, формування зворотного зв'язку та здійснення процедур можливого коригування чи внесення змін до проектів за даними моніторингу складових стану довкілля.

2. Коректування і вдосконалення системи реалізації заходів та проектів Програми (при потребі) з фокусуванням на випереджаючий аналіз кількісних даних по складових елементах парограма.

3. Забезпечення системи постійного моніторингу необхідними технічними засобами (аналітичні приладові комплекси та регіональні мережі їх розміщення на території області) і комп'ютерною технікою та ліцензованим програмним забезпеченням, а також – стандартизованими методиками вимірювань стану довкілля і обчислення та узагальнення результатів вимірювань складових стану довкілля.

4. Формування системи інформування громадськості та організації ефективних форм громадського обговорення щодо запобігання, зменшення

та пом'якшення негативних наслідків впливу на складові довкілля у процесі виконання заходів та проектів Програми, у т.ч. на основі даних моніторингу та з формуванням пропозицій і рекомендацій громадськості.

Виконання завдань передбачених Програмою сприятиме покращенню екологічної ситуації у Волинській області та здоров'я населення, створюватиме сприятливі умови для відтворення природних ресурсів і як наслідок досягнення екологічної безпеки області.

На всіх етапах реалізації Програми заплановані рішення будуть здійснюватися у відповідності із законодавчими нормами і правилами охорони навколишнього середовища, вимогами екологічної безпеки, в тому числі згідно вимог Законів України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про охорону земель» тощо.

8. ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ВИПРАВДАНИХ АЛЬТЕРНАТИВ, ЩО РОЗГЛЯДАЛИСЯ, ОПИС СПОСОБУ, В ЯКИЙ ЗДІЙСНЮВАЛАСЯ СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА, У ТОМУ ЧИСЛІ БУДЬ-ЯКІ УСКЛАДНЕННЯ (НЕДОСТАТНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ ТА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ТАКОЇ ОЦІНКИ)

Під час здійснення стратегічної екологічної оцінки необхідний розгляд альтернатив планованої діяльності. Для інфраструктурних проектів розглядаються як технічні, так і просторові альтернативи, однак для комплексних програм розвитку областей такі підходи фактично незастосовні.

При оцінці Програми фактично маємо два альтернативних варіанти – Програма не затверджується, відповідно зберігаються й поглиблюються вже існуючі тенденції «Нульового варіанту» (Альтернатива 1), і Програма затверджується (Альтернатива 2). Теоретично можна розглянути ще інший, проміжний варіант – Програма затверджується, але реалізується не в повному обсязі або з іншим переліком заходів (Альтернатива 3).

У випадку «Нульового варіанту» (Альтернатива 1) проведення заходів екологічного спрямування не скасовується взагалі, але вони будуть розрізнені, фрагментарні, не об'єднані єдиною стратегічною метою, часто не скоординовані між різними управліннями, відомствами та місцевою владою, та профінансовані у значно менших обсягах. Відповідно кількість природоохоронних заходів буде набагато меншою, ефективність їх буде низькою, більшість з них не матимуть позитивного синергічного ефекту. Такий сценарій не відповідає як цілям державної екологічної політики України, так і Стратегії розвитку Волинської області на період до 2027р.

У випадку прийняття та реалізації програми (Альтернатива 2) очікується уникнення ряду екологічних загроз та пов'язаних з ними ризиків для здоров'я населення у регіоні, значне покращення стану довкілля за пріоритетними напрямками, сприяння сталому розвитку громад та територій.

Зокрема, як уже зазначалось у Розділі 6, реалізація заходів Програми сприятиме покращенню існуючої ситуації за такими компонентами:

- атмосферне повітря (зменшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних та пересувних джерел, усунення джерел неприємних запахів тощо);

- водні ресурси (зменшення забруднень поверхневих водних об'єктів, покращення їх гідрохімічного та санітарно-екологічного стану, зменшення ризику підтоплень та ін.);

- земельні ресурси (оптимізація земельного фонду, усунення стихійних сміттєзвалищ, охоплення нових територій та об'єктів роздільним збором сміття тощо);

- біорізноманіття та природно-заповідний фонд (збільшення площ заповідності, зменшення деградації природних середовищ існування та ін.);

- здоров'я населення (зменшення ризиків захворюваності, пов'язаних зі станом атмосферного повітря та водних об'єктів, оптимізація рекреаційних зон тощо).

Крім того, у Програмі передбачено цілий комплекс заходів із подальшого проведення наукових досліджень, екологічного моніторингу та еколого-просвітницької роботи, які значною мірою забезпечать подальше ефективне планування охорони довкілля в області на наступні періоди.

Тому очевидним видається саме застосування цієї Альтернативи 2 – прийняття Програми та реалізація запланованих у ній заходів. Ймовірно, пізніше можливий сценарій Альтернативи 3 – коригування переліку заходів та їх фінансування у зв'язку з новими викликами та можливостями, однак на цьому етапі потрібне повне прийняття та затвердження існуючої Програми.

В процесі здійснення стратегічної екологічної оцінки як джерела даних використовувалась відкрита інформація Волинського обласного управління статистики, екологічного паспорта Волинської області, регіональних доповідей про стан навколишнього середовища за 2018, 2019, 2020, 2021 роки, нормативні та піднормативні акти з питань здійснення стратегічної екологічної оцінки, результати наукових досліджень за окремими компонентами довкілля території області. Застосовано методи статистичного аналізу, порівняння, аналізу трендів, експертних оцінок, SWOT-аналізу.

Окремі труднощі при здійсненні аналізу були наявні через обмеженість конкретних статистичних даних та моніторингових досліджень стану довкілля та здоров'я населення по області, а також, певною мірою, – через загальний характер Програми, без вказування територіальної чи об'єктної конкретизації багатьох запланованих заходів. Втім, такі обмеження не впливають суттєво саме на стратегічну оцінку Програми та комплексу запропонованих заходів у зв'язку із іншими обласними програмами та Стратегією розвитку Волинської області.

9. ЗАХОДИ, ПЕРЕДБАЧЕНІ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Функціонування Волинської обласної системи моніторингу довкілля (ВОСМД) здійснюється на основі Угоди про спільну діяльність між суб'єктами ВОСМД, підписаної 8 лютого 2007 року.

Моніторинг довкілля на території області реалізується через незалежні відомчі мережі спостережень суб'єктів моніторингу, відповідно до своїх функціональних завдань за відомчими програмами і планами робіт.

Спостереження за станом атмосферного повітря та вмістом забруднюючих речовин, у тому числі радіоактивного забруднення, на території області проводять три суб'єкти державної системи моніторингу довкілля: Волинський обласний центр з гідрометеорології, Головне управління Держпродспоживслужби у Волинській області та ДУ «Волинський обласний лабораторний центр МОЗ України».

Контроль якості поверхневих вод у 2021 році проводився: Регіональним офісом водних ресурсів у Волинській області, ДУ «Волинський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України», Державною екологічною інспекцією у Волинській області, Волинським обласним центром з гідрометеорології в 71 контрольних створах основних річок та їх приток області.

Моніторинг транскордонного забруднення атмосферного повітря на протязі 26 років проводиться Волинським гідрометцентром шляхом проведення спостережень за програмою транскордонного переносу на метеостанції М Світязь.

Моніторинг транскордонного забруднення поверхневих вод, в рамках програми Державного моніторингу поверхневих вод, забезпечує РОВР у Волинській області шляхом проведення відборів по 10 пунктах в басейні річки Прип'ять та по 4 пунктах на транскордонних водах в басейні річки Західний Буг.

Крім того, у 2020 році відновлено моніторингові дослідження стану природного середовища на території Волинської області в зоні можливого впливу кар'єру будівельних матеріалів «Хотиславський» (Республіка Білорусь), які проводить Інститут водних проблем і меліорації НААН України.

З метою організації та здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря в області розроблена та затверджена Програма державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря Волинської зони на 2021-2025 роки.

Частково моніторингові роботи щодо якості ґрунтів проводить ПДС ННЦ «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О.Н.Соколовського» та Волинська філія ДУ «Інститут охорони ґрунтів України».

Інформування громадськості здійснюється шляхом публікації на офіційних веб сторінках облдержадміністрації та управління екології та природних ресурсів облдержадміністрації та у мережі Інтернет Регіональної доповіді про стан навколишнього природного середовища Волинської області та Екологічного паспорту Волинської області за відповідні роки, а також інформацій що стосуються сфери охорони довкілля.

Управління екології та природних ресурсів облдержадміністрації щоквартально (із зростаючим підсумком) до 25 числа наступного місяця після звітнього періоду надає обласній державній адміністрації та постійній комісії обласної ради з питань екології, раціонального використання природних ресурсів інформацію про хід виконання Програми.

Поточний контроль за ходом реалізації Програми здійснює постійна комісія обласної ради з питань екології, раціонального використання природних ресурсів.

Моніторинг реалізації Програми включає моніторинг реалізації заходів, спрямованих на мінімізацію навантаження на довкілля, зумовленого проведенням комплексу заходів з покращення навколишнього природного середовища з метою виявлення непередбачених несприятливих наслідків і вжиття заходів щодо їх усунення. Програма моніторингу складається із переліку дій та заходів, кожний із яких має певну мету, ключові індикатори та критерії для оцінки. Порядок здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, затверджує Кабінет Міністрів України. Постійний моніторинг реалізації заходів Програми буде здійснюватися під час всього періоду виконання проектних рішень документа державного планування. Основними завданнями моніторингу реалізації Програми є збір, узагальнення, періодичний аналіз відповідних показників охорони навколишнього природного середовища Волинської області. Результати моніторингу мають бути доведені до відома природоохоронних органів і органів охорони здоров'я, а також громадськості.

Моніторинг може бути використаний для:

- порівняння очікуваних і фактичних наслідків, що дозволяє отримати інформацію про стан довкілля, умов життєдіяльності населення та стан його здоров'я у ході реалізації Програми;
- отримання інформації, яка може бути використана для поліпшення майбутніх оцінок (моніторинг як інструмент контролю якості СЕО);
- перевірки дотримання екологічних вимог, встановлених відповідними органами влади;
- перевірки того, що Програма виконується відповідно до затвердженого документу, включаючи передбачені заходи із запобігання, скорочення або пом'якшення несприятливих наслідків.

Моніторинг фактичного впливу на довкілля, умови життєдіяльності населення та стан його здоров'я у ході реалізації Програми здійснюється Управлінням екології та природних ресурсів Волинської ОДА, який визначає

періодичність моніторингу, перелік індикаторів, забезпечує доступ до вихідних даних та результатів моніторингу. Із заздалегідь визначеною та доведеною до відома громадськості періодичністю відповідно до встановлених строків оприлюднює результати проведеного моніторингу. Для проведення моніторингу можуть бути використані як існуючі засоби та методи, так і спеціально удосконалені для цілей СЕО інструменти.

Управління екології та природних ресурсів Волинської ОДА може залучати до моніторингу представників органів місцевого самоврядування, науковців, громадськості і бізнесу. Для якісного проведення моніторингу необхідне забезпечення регулярності збору моніторингових даних за визначеними індикаторами та їх аналіз для врахування під час прийняття рішень щодо планування комплексу природоохоронних заходів у майбутньому. Моніторинг стану навколишнього природного середовища та якості довкілля базуватиметься на розгляді традиційних показників (індикаторів), які демонструють наслідки для атмосферного повітря, водних та земельних ресурсів, вплив при поведженні з відходами і стан природно – заповідного фонду, біорізноманіття та впливу на стан здоров'я населення (таблиця 9.1).

Таблиця 9.1. Індикатори, які демонструють наслідки реалізації Програми для довкілля Волинської області

Індикатор	Характеристика	Джерело даних
Охорона атмосферного повітря		
Вміст забруднюючих речовин в атмосферному повітрі	Концентрації оксиду вуглецю, оксиду азоту, діоксиду азоту, діоксиду сірки, пилу в одиницях ГДК	Дані Волинського обласного центру з гідрометеорології, ДУ "Волинський ОЦКПХ МОЗ", Головного управління Держпродспоживслужби у Волинській області
Індекс забруднення атмосфери	Інтегральний показник забруднення атмосфери	Дані ДЕІ у Волинській області, Волинського обласного центру з гідрометеорології
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел	Обсяг викидів забруднюючих речовин від підприємств області, тис. тонн	Дані Головного управління статистики у Волинській області
Охорона і раціональне використання водних ресурсів		
Вміст забруднюючих речовин у водних об'єктах області	Вміст забруднюючих речовин у водних об'єктах: сполук групи азоту, БСК5, ХСК, фосфатів, завислих речовин, хлоридів, сульфатів	Дані ДЕІ у Волинській області, Волинського обласного центру з гідрометеорології, Регіонального офісу водних ресурсів у Волинській області, Волинського обласного центру з гідрометеорології
Обсяги скидання зворотних вод у поверхневі водні об'єкти	Обсяги скидів зворотних вод в т.ч. забруднених зворотних вод тис. м ³	Дані Регіонального офісу водних ресурсів у Волинській області
Стан ґрунтів		

Індикатор	Характеристика	Джерело даних
Площа земельних ресурсів області	Структура земельних ресурсів області та розподіл відсотків по призначенню	Дані Головного управління Держгеокадастру
Родючість земель с/г призначення	Вміст гумусу, азоту, фосфору, калію, кислотність	Дані Волинської філії ДУ «Інститут охорони ґрунтів України»
Забруднення та деградація ґрунтів	Вміст залишкових кількостей пестицидів, ВМ, забруднення радіонуклідами, ерозійно небезпечні площі	Дані Волинської філії ДУ «Інститут охорони ґрунтів України», ДЕІ у Волинській області
Збереження природно-заповідного фонду та формування національної екологічної мережі		
Площа територій природно-заповідного фонду та національної екологічної мережі	тис. га,	Дані Управління екології та природних ресурсів Волинської обласної державної адміністрації, Національних природних парків та заказників Волинської області, Головного управління статистики у Волинській області
Перелік об'єктів природно-заповідного фонду за категоріями	кількість, штук	Дані Управління екології та природних ресурсів Волинської обласної державної адміністрації, Національних природних парків та заказників Волинської області, Головного управління статистики у Волинській області
Охорона і раціональне використання рослинних ресурсів і ресурсів тваринного світу		
Збільшення обсягів відтворення лісів	тис. га,	Дані ДП Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства
Види хребетних тварин, які перебувають у охоронних списках	штук	Дані ДП Волинського обласного управління лісового та мисливського, Національних природних парків та заказників Волинської області господарства,
Список регіонального рідкісних, зникаючих видів рослин, грибів і тварин, які потребують охорони у Волинській області	штук	Дані ДП Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства, Національних природних парків та заказників Волинської області
Обсяги заготівлі деревини, ягід, грибів, лікарської сировини	м ³ , тони	Дані ДП Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства, Головного управління статистики у Волинській області
Раціональне використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів		
Утворення промислових відходів по класах безпеки	тис.т	Дані ДЕІ у Волинській області, Головного управління статистики у Волинській області
Утворення побутових відходів	тис.т	Дані ДЕІ у Волинській області, Головного управління статистики у Волинській області

Індикатор	Характеристика	Джерело даних
Діючі місця видалення відходів за призначенням	шт	Дані ДЕІ у Волинській області, Головного управління статистики у Волинській області
Роздільне збирання побутових відходів	% населення, кількість місць та контейнерів	Дані органів місцевої влади, ДЕІ у Волинській області
Екологічна освіта і наука, моніторинг довкілля, інформування населення та залучення громадськості до прийняття рішень з питань охорони довкілля		
Громадські природоохоронні організації	К-ть	Дані Головного управління статистики у Волинській області
Навчальні посібники та методичні рекомендації	К-ть	Дані ВНЗ та інших навчальних закладів
Проведення природоохоронних заходів (круглі столи, конференції, організований збір сміття і т.д.)	К-ть, місце	Дані Управління екології та природних ресурсів Волинської обласної державної адміністрації
Здоров'я населення		
Захворюваність та смертність на ВІЛ-інфекцію та СНІД (на 100 тис. населення)	Абсолютні та відносні показники	Дані ДУ "Волинський ОЦКПХ МОЗ"
Інфекційна захворюваність населення (на 100 тис. населення)	Абсолютні та відносні показники	Дані ДУ "Волинський ОЦКПХ МОЗ"
Основні показники стану онкологічної допомоги населенню області (в розрізі районів та міст)	Абсолютні та відносні показники хворих по стадіях захворювання	Дані ДУ "Волинський ОЦКПХ МОЗ"
Захворюваність населення області на всі форми активного туберкульозу та смертність (на 100 тис. населення)	Абсолютні та відносні показники по видах захворювання	Дані ДУ "Волинський ОЦКПХ МОЗ"
Захворюваність населення області на серцево-судинні хвороби та смертність (на 100 тис. населення)	Абсолютні та відносні показники по видах захворювання	Дані ДУ "Волинський ОЦКПХ МОЗ"
Захворюваність населення області на хвороби органів дихання та смертність (на 100 тис. населення)	Абсолютні та відносні показники по видах захворювання	Дані ДУ "Волинський ОЦКПХ МОЗ"
Первинний вихід на інвалідність (по районах і містах області) (на 10 тис. населення старше 18 років)	Абсолютні та відносні показники	Дані ДУ "Волинський ОЦКПХ МОЗ"

Моніторинг виконання даної Програми базується на використанні сукупності показників, що об'єднані у певні групи.

Кількість індикаторів може бути розширено шляхом включення до моніторингу додаткових показників відповідно до запитів, умов реалізації Програми або надзвичайних ситуацій військового часу.

Координацію виконання заходів Програми здійснює Управління екології та природних ресурсів облдержадміністрації. Контроль за цільовим та ефективним використанням коштів здійснює відповідальний виконавець та головний розпорядник бюджетних коштів. Структурні підрозділи обласної державної адміністрації, районні державні адміністрації, виконавчі комітети сільських, селищних, міських рад територіальних громад, територіальні органи міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, що задіяні у виконанні заходів Програми, щокварталу подають звіти про їх виконання до департаменту екології та природних ресурсів облдержадміністрації.

Щороку до 01 березня Управління екології та природних ресурсів Волинської обласної державної адміністрації подає облдержадміністрації звіт про виконання Програми та у разі необхідності вносить зміни та доповнення до неї з уточненими заходами, які погоджуються та затверджуються згідно з чинним законодавством. Здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі на здоров'я населення, за запропонованими показниками із введенням щорічної звітності, дасть можливість своєчасно виявляти порушення і недоліки, відхилення від нормативних показників та своєчасно опрацьовувати заходи та терміни по їх усуненню, складати звіти та інформувати мешканців Волинської області про стан реалізації Програми.

За результатами моніторингу і оцінки досягнення визначених стратегічних цілей, у разі необхідності, будуть визначатися нові перспективні точки зростання, точки конкурентоздатності в регіоні та корегуватися напрями пріоритетних дій.

10. ОПИС ЙМОВІРНИХ ТРАНСКОРДОННИХ НАСЛІДКІВ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ (ЗА НАЯВНОСТІ)

Незважаючи на те, що Волинська область є прикордонною і межує із Республікою Польща та Республікою Білорусь, наслідки планованої діяльності, передбаченої Програмою, не поширюватимуться на території за межами України та не матимуть впливу на довкілля суміжних країн. Таким чином, приймаючи до уваги перелік природоохоронних заходів та їх обсяги, передбачені Програмою, можливість транскордонного впливу від реалізації заходів Програми не очікується.

11. РЕЗЮМЕ НЕТЕХНІЧНОГО ХАРАКТЕРУ

Регіональна програма «Екологія 2023-2026» розроблена Управлінням екології та природних ресурсів Волинської облдержадміністрації з метою комплексного покращення стану навколишнього природного середовища на території Волинської області. Програма покликана визначити, скоординувати та узгодити основні напрямки природоохоронної діяльності в контексті державної екологічної політики України, Стратегії розвитку Волинської області та інших нормативних документів у галузі.

Виконана Стратегічна екологічна оцінка Програми дозволяє зробити наступні висновки:

1. Основними напрямками Програми є охорона та відновлення водних ресурсів, покращення якості атмосферного повітря, зменшення кількості відходів та їх негативного впливу на навколишнє середовище і здоров'я людини, захист територій від затоплення і підтоплення, збереження об'єктів природно-заповідного фонду та біорізноманіття області, підвищення рівня екологічної свідомості та інформованості населення та представників профільних установ.

2. Серед інфраструктурних заходів виділяються роботи з обладнання централізованих каналізаційних мереж, очисних установок стічних вод, інженерні заходи з відновлення меліоративних мереж, організація роздільного збору відходів, встановлення очисних споруд на стаціонарні джерела забруднення повітря.

Аналіз комплексу запропонованих заходів показує відсутність ймовірного негативного впливу на різні компоненти довкілля по більшості напрямків, за винятком ймовірних локальних нетривалих впливів переважно на етапі будівництва/встановлення споруд чи інженерних мереж.

3. Більшість заходів очікувано матимуть позитивний вплив на довкілля та здоров'я населення, як у короткостроковій, так і середньо- і довгостроковій перспективі. Це, зокрема, покращення санітарно-екологічного стану водойм, зменшення рівнів викидів в атмосферу, усунення екологічних ризиків, пов'язаних із накопиченням відходів, сталий розвиток заповідних територій тощо. Окремий розділ програми передбачає виконання численних науково-дослідних, моніторингових та проектно-кошторисних робіт, результати яких в майбутньому стануть основою для удосконалення системи екологічного моніторингу та інформування населення, для розширення площі природно-заповідних об'єктів, для організації виконання інших природоохоронних робіт.

4. На нашу думку, у Програмі варто звернути більше уваги та передбачити більше фінансування для оновлення та оптимізації системи екологічного моніторингу, зокрема моніторингу стану атмосферного повітря та поверхневих водойм.

Крім того, важливо оцінити можливі ризики порушення природних середовищ, пов'язаних із особливостями воєнного стану у природно-

заповідних територіях на півночі області та, відповідно, передбачити ряд компенсаційних механізмів.

5. У звіті описано основні механізми, критерії та показники моніторингу виконання Програми, за якими можна буде періодично відстежувати хід її реалізації.

В цілому, Програма розроблена із врахуванням як стратегічних цілей розвитку, так і конкретних регіональних особливостей та локальних екологічних проблем Волинської області. Більшість заходів програми очікувано матимуть позитивний вплив на стан різних компонентів навколишнього середовища та здоров'я населення регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

Регіональна доповідь про стан довкілля у Волинській області за 2018-2021 роки;

Екологічний паспорт Волинської області за 2021 рік;

Статистична інформація та бюлетні Головного управління статистики у Волинській області (<http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/sg.html>);

Програма державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря на 2021 - 2025 роки Волинської зони;

Наукові звіти ДУ «Інститут охорони ґрунтів України» 2010-2020 роки.

ЗУ «Про стратегічну екологічну оцінку» № 2354-VIII від 20 березня 2018 року, редакція від 01.01.2020 року

Звіт про СЕО Проекту Програми комплексного агропромислового комплексу Волинської області на 2022-2026 роки.

Методичні рекомендації щодо здійснення стратегічної екологічної оцінки для містобудівної документації. Даг Хікман, Геннадій Марушевський. 2021.

Про затвердження Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування. Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 10 серпня 2018 року N 296.

Ґрунти Волинської області. Монографія/За ред.. М.Й. Шевчука, М.І.Зінчука, П.Й.Зінчука. Луцьк, 2016. 240 с.

Водойми Волині – Інтерактивна карта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vod-vol.bic.com.ua>

Закон України « Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року. – Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 16, ст.70

Природно-заповідний фонд Волинської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eco/voladm.gov.ua>

Статистичні дані Міністерства екології та природних ресурсів за 2021 р. - <https://mepr.gov.ua>

Інформація про виконавців звіту:

Іванців В.В., к.і.н., доц., зав.кафедри екології ЛНТУ

Бондарчук С.П., к.с.-г.н., доц. кафедри екології ЛНТУ

Мерленко І.М., к.с.-г.н., доц. кафедри агрономії ЛНТУ

Федонюк М.А., к.г.н., доц. кафедри екології ЛНТУ

Цюх Я.О., еколог, ст.магістратури ОП «Екологія» ЛНТУ